

JAN HUS

V PŘEDSTAVÁCH ŠESTI STALETÍ
A VE SKUTEČNOSTI

JAROSLAV V. POLC

JAN HUS

V PŘEDSTAVÁCH ŠESTI STALETÍ
A VE SKUTEČNOSTI

A.M.I.M.S.

Autor: Jaroslav V. Polc
Název: Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti
Vydavatelé: Matice cyrilometodějská s. r. o., Olomouc
A.M.I.M.S., Vranov nad Dyjí
Rok vydání: 2015
Vydání: první
Náklad: 40 000 výtisků
Tisk: Michal Jiríček, M+M, Borotice
Obálka: Processus consistorialis Martyrii Io. Huss, 1525
Reprodukce
manuskriptů: Národní knihovna České republiky:
Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464, XVI.A.17
Malostranský graduál (I. díl), XVII.A.3
Österreichische Nationalbibliothek:
Processus consistorialis Martyrii Io. Huss, 1525, 32.T.69.

Kompletní texty většiny publikací, které vydává A.M.I.M.S. (včetně této knihy), najdete na internetových stránkách www.fatym.com a na www.amims.net.
Volně šiřitelná nahrávka přednášky, dle které je text této knihy připraven, je na www.tv-mis.cz/polc-jan-hus v mp3 formátu.

S církevním schválením Biskupství brněnského č.j. Ep/771/15 ze dne 15. 7. 2015.

 Šířeno pod licencí Creative Commons CC BY 3.0 – celou publikaci nebo její části je tedy možné dále šířit, komerčně či nekomerčně, pokud uvedete autora a zdroj (úplný text licence najdete na <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/cz/>).

ISBN 978-80-7266-403-0

„Jestli se dobře pamatuji, byl to Gilbert Keith Chesterton, který přirovnal postavu Ježíše Krista k velké soše, kterou lidé napodobují jako vzor podle vlastního vkusu na menších sochách. Přitom si vždy vybírali právě to, co je na tomto vzoru zvlášť zaujalo, co se jim nejvíc líbilo a co odpovídalo jejich představám. Vše ostatní ponechali bez povšimnutí. Totéž platí více méně i o velkých historických postavách, především o těch, které ovlivnily dějiny lidstva.“

Jaroslav V. Polc, Rehabilitovat Jana Husa?
Česká církev v dějinách, Praha 1999, str. 317

OBSAH

Úvod	11
Obraz mistra Jana Husa a jeho proměny v průběhu staletí	15
Hus jako kazatel – nejstarší obraz	16
Pohled Martina Luthera	17
Obraz mučedníka Husa a předchůdce reformace	17
Evangeličtí autoři v 19. století	18
Mistr Jan Hus v době osvícenské	20
Obraz vlastence Husa	25
Obraz Husa jako demokratického revolucionáře	27
Obraz Husa jako kacíře	30
Husova zásluha o český jazyk – historické souvislosti	35
Situace v Praze a na univerzitě	36
Původ Husova důrazu na český jazyk	41
Od Husových českých kázání k českým spisům	43
Husova snaha o „správný jazyk“	44
„Nabodeníčka“ místo spřežek	46
Bohoslužby	47
Životopisná data	51

Skutečné důvody konfliktu a jeho vývoj	57
Viklefův extrémní realismus	57
Arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka a jeho snaha o očistu univerzity	59
Od dvou papežů ke třem papežům...	61
Nešlo o vlastenectví, ale o politiku	62
Proti odpustkům	65
Kostnický sněm	69
Cesta na koncil	70
Mistr Jan Hus v Kostnici	71
Svědectví Petra z Mladoňovic	77
V čem byl „Husův problém“ a zač byl odsouzen?	83
Za co odsouzen nebyl: různé tváře mistra Jana Husa	85
Hus nápravu Církve očekával „z vnějšku“	89
Důvod odsouzení: nauky Viklefa	92
Závěrečné úvahy	97
Rehabilitovat mistra Jana Husa?	105
 PŘÍLOHA	
Ukázka z erbovníku kostnického koncilu	114
List z Malostranského graduálu z let 1569–1572	116
Stručný časový přehled	118

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Král Zikmund při průjezdu Kostnicí

ÚVOD

Jsem přesvědčen, že vynikající profesor se pozná podle toho, že dokáže spojit zdánlivě neslučitelné: probrat látku stručně a do hloubky. Text profesora Polce, který máte před sebou, nenabízí záplavu dat a jmen (přehled základních dat jsme doplnili na straně 118), ale ukazuje důležité souvislosti – širší veřejnosti často zcela neznámé.

Text, který nyní jen s drobnými úpravami vychází tiskem, byl původně přednáškou. Někde jsem slyšel, že správná přednáška by měla působit tzv. „aha efekt“: díky ní se posluchačům spojí vše, co doposud věděli, v jeden celek a pochopí souvislosti. A pak si již sami dalším studiem mohou doplňovat detaily... Věřím, že po přečtení budete se mnou souhlasit, že text profesora Polce tento „aha efekt“ působí.

Autora textu Mons. Prof. ThDr. Jaroslava Václava Polce (narozen 1929 v Chicagu, zemřel 2004 v Praze) je možno považovat za jednoho z našich nejvýznamnějších odborníků na husovskou problematiku. V letech 1963 až 1991 byl ředitelem Knihovny Lateránské univerzity v Římě, od roku 1992 byl profesorem Univerzity Karlovy pro církevní dějiny a patrologii, v letech 1997 až 2002 byl děkanem Katolické teologické fakulty UK v Praze. Zabýval se nejen osobností mistra Jan Husa, ale velmi důkladně také studiem kořenů, ze kterých celá situace reformního

úsilí v Čechách na počátku 15. století vychází. V roce 2002 publikoval rozsáhlou sbírku pramenů k době, která předznamenal Husovo působení (Jaroslav V. Polc, Zdeňka Hledíková: Pražské synody a koncily předhusitské doby, Praha 2002). Zpřístupnil tak velké množství pramenů, které mohou sloužit hlubšímu porozumění tomu, jaké bylo „*přesné místo, které patří mistru Janu Husovi mezi těmi, kteří usilovali o církevní reformu*“. Citace v uvozovkách jsou slova papeže Jana Pavla II. ze 17. prosince 1999 ke členům ekumenické „husovské“ komise. Jde o znění papežových slov pronesených v češtině – přepsaných přesně podle zvukového záznamu pořízeného Vatikánským rozhlasem. Často uváděné znění papežových slov „... *vymezit přesněji místo, které Jan Hus zaujímá mezi reformátory církve*“ je tedy chybné.

První část textu profesora Polce ukazuje, jak si jednotlivé generace od 15. století až do 20. století vytvářely svůj vlastní pohled na Husa – často dle zásady „*přání je otcem myšlenky*“... Nejen že popisuje různá klíše v pohledu na osobnost mistra Jana Husa, ale zasazuje jejich vznik do zajímavých historických souvislostí. Druhá část textu pak poskytuje fakta, podle kterých si čtenář sám může porovnat, nakolik tyto obrazy odpovídají – a nebo velmi často neodpovídají – tomu, kým byl Jan Hus ve skutečnosti.

Při příležitosti šestisetletého Husova výročí řekl papež František: „... *je třeba dál studovat osobu a činnost Jana Husa, který byl dlouho předmětem sváru mezi křesťany a dnes se stal pohnutkou k dialogu. Toto ideologicky nepodmíněné bádání bude důležitou službou historické pravdě, všem křesťanům a celé společnosti, i za hranicemi vaší země*.“ (15. 6. 2015, překlad podle www.radiovaticana.cz). Právě o tuto rekonstrukci „ideologicky nepodmíněného obrazu“ se kniha snaží. Profesor Polc nezamlčuje Husovy klady a přínosy, ale ani zápory.

Originální záznam přednášky, podle které tato kniha vznikla (byly provedeny jen nutné redakční a stylistické úpravy, vynechána opakující se slova, vypuštěny nebo zkráceny některé odbočky od tématu), je zdarma k dispozici k přehrání i ke stažení ve formátu mp3 na www.tv-mis.cz/polc-jan-hus a v přehrávači „Témax“ <http://temabox.tv-mis.cz> (Jaroslav Polc: Mistr Jan Hus – přednáška ze symposia v České katolické misii sv. Vojtěcha ve Stuttgartu v roce 1984).

Kniha, kterou držíte v ruce, neobsahuje rejstřík, protože je v kompletní elektronické verzi (ve formátu pdf) zdarma k dispozici na www.fatym.com a www.amims.net – je proto možné použít výhodnější fulltextové vyhledávání přímo v textu.

Velký dík patří těm, kteří se zasloužili o to, že tato přednáška mohla zaznít a pak vyjít i v písemné podobě: P. Radimovi Valíkovi OSB, který sympozium ve Stuttgartu uspořádal, a dále Věře Hradečné, manželům Kindlovým, Marii Křečkové, Mgr. Václavu Marouškovi, Mgr. Stanislavu Berounskému, kteří se podíleli na vzniku záznamu a jeho převodu do psaného textu.

P. ThLic. Pavel Zahradníček, Th.D.

Vranov nad Dyjí, 6. července 2015,
v den šestistého výročí upálení mistra Jana Husa

Processus consistorialis Martyrii Io. Huss, 1525

Husovo kázání v Betlémské kapli

OBRAZ MISTRA JANA HUSA A JEHO PROMĚNY V PRŮBĚHU STALETÍ

Hned na počátku musíme říci, že postava mistra Jana Husa prodělala během dějin zajímavý vývoj. Snad nejvíce ovlivnil naše představy o Husovi malíř Václav Brožík svým známým obrazem – „Mistr Jan Hus před koncilem kostnickým“, kde jej ukazuje jako asketického mučedníka před soudem biskupů. Toto tak typické zobrazování mistra Jana Husa v 19. a 20. století vytvořilo o něm v národním povědomí určitý obraz, určitou představu, kterou se pokusím v následujícím pojednání trochu pozměnit a uvést do správných souvislostí z hlediska historických faktů. Tento Hus je totiž něco úplně jiného než ta postava, která se objevila před kostnickým koncilem, nebo ta postava, kterou vidíme v rukopisech z 15. století uprostřed hranice, anebo ten kněz v mešním rouchu zobrazovaný jako svatý, který je přijímán do nebe... Proto bude dobré, abychom se nejprve podívali na to, co si lidé mysleli o mistru Janu Husovi v průběhu staletí. A tu se nám kupodivu začínají rýsovat různé postavy, které se dají historicky dokumentovat.

*1883 obraz
V. Brožíka*

Hus jako kazatel – nejstarší obraz

*Husova vlastní
charakteristika*

*Pohled utrakvistů
na Husa*

Nejběžnější a nejnórmálnější je – mistr Jan Hus jako kazatel, neboť na kazatelně v Betlémské kapli strávil většinu svého života. Tato představa o něm nám může být nejbližší, protože on sám své poslání charakterizoval slovy „*že chtěl lidi kázáním vyrvat hříchů*“. A tak ho také viděli jeho nejbližší dědicové – tzn. jeho posluchači v kapli Betlémské. Tak si ho také představovali pražští utrakvisté (přijímali podobojí) i Jiří z Poděbrad i Jan Rokycana, husity zvolený, ale Římem nikdy nepotvrzený utrakvistický pražský arcibiskup. Utrakvisté (kališníci) potom celá dvě staletí slavili svátek svatého mistra Jana Husa českou mší svatou – přeložili totiž liturgické texty do češtiny a Hus vstoupil do jejich kalendáře jako světec.

Například anonymní moralizátor z 15. století líčí pak Husa takto: „... *že se jal na hříchů horlivě kázati a snažně trestati, ctností a života svatost vychvalovati a spravedlnost Boží vyhledávati, přikázání také božská, kterých před ním žádná známost v České zemi nebyla, jal se jim jasně oznamovati.*“

Jan Rokycana se ve svých kázáních podobal Husovi, protože se především obracel k otázkám praktického života. Jeho kritika tehdejší společnosti byla sice ostrá, ale nikdy nechtěla vést k nějakým radikálním společenským změnám, k revoluční obnově situace předešlých desetiletí. Chtěla jen posílit klidnější stav věcí, který nastal po husitských válkách. Radikální stoupenci Husovi mu však vyčítali, že ve jménu Husově on a Jiří z Poděbrad hájili pouze pro sebe vydobyté výsady a že kalich se jim stal pouhým symbolem.

*Splynutí
utrakvistů
s katolíky*

Co se však stalo s touto kališnickou církví, která na Husa přímo navazuje, kde ji máme hledat? – Nikde! Ona se v průběhu staletí prostě ztratila, poněvadž si v podstatě zachovala všechny základní zvyklosti katolíků, takže postupně splynula s katolickou církví. Jeden příklad pro ilustraci: Když přišli do Prahy jezuité a založili si tam svou kolej, začali pražští utrakvisté dávat syny do jezuitských škol. Tehdejší utrakvistická škola totiž nebyla mezinárodní a víceméně upadala. Takže členů této církve ubývalo a už před Bílou horou se nijak neprojevovala, neboť už tam tehdy byly jiné reformované církve, které přijaly reformaci z Německa.

Živou husitskou tradici však zachovávali čeští bratři a ty máme mezi sebou dodnes. Ti se shodovali s Husem v tom, co se jemu na společnosti nelíbilo. Ale jako utrakvisté i oni viděli v Husovi především obnovitele křesťanství a byli velmi zklamáni a beznadějní do budoucna, když viděli, jak jejich ideál husitství se najednou z národa vytrácel a ustupoval. Hus jim byl blízký také proto, že odporoval katolické církvi. Jejich ideálem však nebyla žádná revoluce, ale únik z vnějšího světa do samoty a pasivní odpor vůči zlu.

*Pohled
českých katolíků
na Husa*

Pohled Martina Luthera

Jaký byl postoj Martina Luthera k Husovi? Luther sice některé spisy Husovy na počátku reformace četl a napsal, že on sám v nich sice nenašel nic bludného, ale přece že nechce hájit jeho omyly. A také že nechce dělat z Husa mučedníka nebo světce, jak to dělají někteří Češi – i když přiznává, že na něm byla spáchána křivda a že jeho knihy byly neprávem odsouzeny.

*Luther: Není
světec, ale bylo
mu ukeřděno*

Obraz mučedníka Husa a předchůdce reformace

Bylo to právě luterské a kalvínské Německo (tedy jeho protestantské části – pozn. red.), které dodávalo v době tzv. protireformace po Bílé hoře podporu českým tajným nekatolíkům. Jak víte, po Bílé hoře se začala aplikovat zásada: „Čí země – toho náboženství.“ („Cuius regio – eius religio“ – pozn. red.) Tato zásada se aplikovala oboustranně – tzn. nepoužívali ji pouze v Čechách Habsburkové, ale aplikovali ji také protestantské vlády v Německu a nutili poddané k luterství anebo ke kalvínství, podle toho, ke kterému směru se přiklonili. Proto máme dnes polovinu Německa protestantskou a druhou katolickou.

Z Německa tedy začaly přicházet do Čech knihy tištěné česky – např. v Halle byla vytištěna Husova česká Postila a v jiných městech výňatky z jeho spisů, které našli v různých starých rukopisech, a ty pak tajně posílali do Čech pro potřeby českých bratří a tajných evangelíků

*Nové knihy
v 17. století
a nový pohled*

a luteránů. Nebylo to jen slovo Boží, ale byly tam velmi ostré invektivy proti katolické církvi, proti kněžím a papeži. Proto bylo žádoucí, aby tyto spisy byly šířeny do Čech a zvláště na Moravu ze Slezska. To jsou ty české knihy, které kromě jiných byly páleny pověstnými Koniáši, kteří pak dávali lidem za ně česky tištěné knihy katolické. Z těchto tiskovin, které se zachovaly (neboť všechny spáleny nebyly), a z nových nábožných písní, které se tenkrát začaly skládat česky, se Hus vynořuje jako milovník Boží pravdy, jako nástroj k odhalení antikristovské římské církve a jako nástroj k obnově pravé církve Kristovy a jako předchůdce pozdější a dokonalejší německé reformace, který se mimo jiné také zastával práv českého národa. A nakonec pro statečné hlásání očištěného evangelia a pro kárání kněžských neřestí byl upálen, a proto je mučedník. Takový obraz mistra Jana Husa se vynořuje z těchto knih a písní.

Evangeličtí autoři v 19. století

*Spojení Husa
s národnostní
otázkou
J. Kollár*

Evangeličtí autoři v 19. století spojovali Husovu snahu o nápravu Církve také s národnostní otázkou. Byl to v první řadě slavný evangelický kazatel Ján Kollár, který vyslovuje přesvědčení, že Bůh o svou církev neustále pečuje tak, že když blud zastíní pravdu, dává jí k očistě učené muže. A tak Luther dokončil dílo, které dávno před ním započal Slovan – mistr Jan Hus. (Již zde začíná vystupovat všeslovanský prvek.) Hus však podle Kollára nevyšel z Viklefa, ale z domácích tradic, které se sice do Čech dostaly přes německé valdenské, ale od slovanských bogomilů z Balkánu. A proto tedy Hus je právem jedním z českých mučedníků, stejně tak jako sv. Václav a sv. Ludmila, protože zemřel, když nechtěl zapřít pravdu.

B. V. Košut

Jiný slavný kazatel Bedřich Vilém Košut v roce 1848 napsal, že Husovo dílo není uzavřeno, protože je třeba lidi stále vyvádět z temnot náboženské nevědomosti a také je třeba očistit Církev mravním chápáním evangelia. Hus přý do Čech kdysi přivedl bohyni Osvětu, vypuzenou ze země, postavil se proti Římu, odhalil farizeje a poznané pravdě zůstal věrný až do smrti.

J. M. Hurban

Jozef Miloslav Hurban při oslavách výročí 500 let od narození mistra Jana Husa, které se konaly v letech 1868–1869 v Kostnici, prohlásil ve

svém projevu, že Hus je Boží prorok postavený mezi Slovy. Takovéto poněkud romantické představy o Husovi se však stávají předmětem různých kritických prací českých evangelíků v této době. Samotné vydání Husových děl pomáhá tyto představy bourat, neboť až do 19. století se mluví o Husovi, aniž by byla známa jeho díla. Ona totiž vůbec nebyla vytištěna a některá teprve na vydání čekají. Česká akademie věd vydala od roku 1948 teprve 5 nebo 6 svazků. Celkově jich má být 25–28. Lze tedy prohlásit, že se neustále hovoří o něčem, co není známo. Proto se také mohou objevovat různá pojetí Husa, neboť se to nedá z jeho spisů ověřit.

K evangelickému pojetí Husa se může přiřadit také postoj, který k němu zaujal T. G. Masaryk, který sám byl od roku 1880 členem evangelické církve. Ve své kritice tehdejší maloměstské bezzásové společnosti chtěl vytvořit z Husa národní, ale i náboženský ideál. Pro něj to nebyl jen Hus vlastenec, ale Hus, který důsledně hledal Ježíšovu pravdu a který měl dovést své lidi k čistému lidství pod zorným úhlem věčnosti. Masaryk chtěl tedy řešit potíže a problémy společnosti v duchu Husově, jeho považuje především za duchovního reformátora a husitství je pro něho

T. G. Masaryk

Processus consistorialis Martyni Io. Huss, 1525

Jana Husa zbavují kněžského úřadu

hnutí duchovní. Na takovéto pojetí Husa reagovali tehdejší evangelíci poněkud rozpačitě. Oni sice přijímali kladně výzvu, aby se národ vracel k husitskému ideálu a odkazu, ale nestavěli se už tak kladně k Masarykově představě Husa, neboť mu vyčítali, že tam opomíjí evangelium o Kristu, který byl pro Husa milosrdným Spasitelem a jehož Masaryk svým pojetím poněkud zploštil a začínal sekularizovat. Pro ně nebyl Hus ani tak vlastenec, ani revolucionář, ale byl především vůdce a vzor na cestě ke Kristu. To je vlastně základ nejstaršího pojetí postavy Husovy, které se udrželo až dodnes – člověk, který chtěl lidi vést ke Kristu tím, že je chtěl vyrvat hříchu.

Mistr Jan Hus v době osvícenské

Pak se nám vynořuje z hlubin minulosti ještě jeden mistr Jan Hus – a to v době osvícenské, v druhé půli 18. století. V této době začala postava Husova v Čechách poněkud zapadat. Situaci však pozměnil toleranční patent Josefa II., který dal svobodu vyznání domácím evangelíkům. Oprávněně bychom tedy mohli předpokládat, že to budou právě oni, kteří se budou snažit oživit vzpomínky na Husa a opět ho vřadit do národní historie. Je zajímavé, že to však nebyli oni, nýbrž zastánci osvícenských názorů, kteří se začali o Husa zajímat – a katoličtí kněží. Ti totiž nacházeli v Husových názorech velmi úzkou spojitost se svými vlastními názory, neboť oni sami už byli alergičtí na papežství a jezuitský řád. V této souvislosti je třeba si připomenout, že druhá půle 18. století se vyznačuje velkým odporem k jezuitskému řádu, který byl v roce 1774 dočasně zrušen (obnoven byl až za několik desetiletí), a že zde existuje určitá spojitost mezi Husem a zrušením jezuitského řádu. Dále je třeba vzít v úvahu, že čeští osvícenci vřadycky vyzdvihovali svobodu svědomí vůči jakémukoliv vnějšímu útlaku. Velice zajímavé na tom však je, že kněží, kteří se o Husa zajímali, byli bývalí jezuité po zrušení jezuitského řádu – např. Mikuláš Adam Voigt, historik František Martin Pelcl a známý český buditel a jazykozpytec Josef Dobrovský.

*Alergie na
papežství
a jezuity*

Voigt, první z nich, počátkem 70. let ukazuje sice na Husa jako k výstražný příklad toho, kam vede prudká povaha, tvrdošíjná láska k vlastním názorům a nevčasná touha hájit svobodně názory s nesmírnou odvahou. Nelíbí se mu Husova nenávist k Němcům, proklíná husity, že přivedli Čechy na pokraj zkázy, ale pak později, ve druhém latinsky psaném díle – „Obrazy vzdělaných mužů a těch, kteří vytvořili Čechy a Moravu“ – svůj názor mění. Dílo, které vyšlo v Praze, obsahuje také pojednání o Husovi, kterého charakterizuje jako muže velké horlivosti, výmluvnosti, bezúhonného života a neohroženého ducha, a mluví o něm jako o „našem“ Husovi.

M. A. Voigt

František Martin Pelcl napsal v roce 1774 německy krátké dějiny Čech. Zde sice doznává, že Hus zasel sémě zpuštění Čech, ale už nemluví o jeho bludech, ale jen o jeho novotách a chválí velice Husovu statečnost. Tuto statečnost líčí slovy papeže Pia II., který se původně jmenoval Eneáš Sylvius Piccolomini a jako vyslanec Basilejského sněmu přijel do Čech, tam vyjednával s husity, a než se stal papežem, napsal systematickou českou historii a věci patřící k jeho době líčí často z vlastní zkušenosti. Jeho slova Pelcl používá ve své knize o Husovi, ale když v druhém vydání za pět let později mluví o semeni zpuštění, pak tam dodává, že nikdo nevěřil, že by tak svatý muž, za kterého byl Hus pokládán, mohl sám sebe nebo jiné klamat. Zasazuje zde pochybnost o Husovi, zda je skutečně možné, když byl pokládán za tak svatého muže, aby byl potom nepřímou příčinou tolikeré zkázy. Závěrem cituji Pelcla, kým pro něj Hus přesto souhrnem byl: „*Slavný Jan z Husince, bezúhonný kazatel, miláček národa a osvěcený katolík.*“

F. M. Pelcl

Když potom josefínská doba nakrátko uvolnila cenzuru, hned vyšlo několik oslavných spisů o Husovi, které napsali tři katoličtí kněží. První z nich byl z pera Kašpara Rojka v roce 1782, který Husův životopis zasadil do obsáhlého díla o kostnickém koncilu. (Za tři roky byl pak přeložen do češtiny.) Dalším byl Johann Heinrich Wolf, který napsal Husův životopis, dal jej vytisknout v Praze – ale patrně z obav před případnými následky jako místo vydání udal Řím – aby na něj nemohli. Oba dva byli profesory dějin na Karlově univerzitě. Třetím byl kazatel a redaktor pražských novin August Zitte, který kromě německy psaného

Katoličtí kněží oslavují Husa

satirického románu o životě kněží vydal také v roce 1789 Husův životopis. Toto dílo psané novinářskou formou vzbudilo mezi pražskými studenty takový ohlas, že chtěli mít autora kazatelem v Betlémské kapli. Zakrátko však rakouská vláda opět zavedla cenzuru a nařídila, aby Betlémská kaple byla zbourána. (Pozn. red.: Budova, která dnes stojí na místě Betlémské kaple, není původní. Byla postavena v první polovině 50. let 20. století jako památník husitského hnutí.) Tedy tato legendární kaple, která přežila bouřlivé husitské války, porážku na Bílé hoře a celé následné protireformační období, třicetiletou válku a s ní spojená zpusťování švédskými a císařskými vojsky v Čechách, byla zbourána až v době osvětské, kdy se víra ze vzdělaných kruhů začala vytrácet. Všichni tito tři katoličtí kněží se shodovali v tom, že Hus nebyl žádný kacíř, naopak že to byl dobrý katolík, že to byl osvětský myslitel, i když – „*všeobecným hlasem, ale neprávem, za kacíře proklet byl*“. Osvětsci v 18. století tedy neviděli v Husovi člověka středověku nebo zbožného kazatele, ale především svobodomyšlného osvícence, který zemřel za svobodu svědomí. Řečeno dnešními slovy – podle nich – „*Hus byl starý bojovník za moderní lidská práva*“.

V této souvislosti nemůžeme vynechat Josefa Dobrovského. On stejně jako všichni osvícenci byl velmi ostře zaměřen jak proti středověku, tak také proti dějinám vůbec. Proto také velmi hyperkriticky hodnotil minulost a přilnul k osvětským ideálům. Zde musíme trochu odbočit, abychom si ujasnili, jaká byla tehdy situace v Církvi a mezi kněžími. V dnešním Československu (tj. v roce 1984 v době konání sympozia – pozn. red.) je obdobná situace, jako byla za Dobrovského. Dnes se tam na Církev aplikují některé josefínské zákony, např. státní semináře. Za Josefa II. existovaly pouze státní kněžské semináře. To, co jsou dnes Litoměřice a Bratislava, to byl tehdy státní seminář v Uherském Hradišti, kde se učily nauky, které byly přímo protipapežské, v duchu osvícenství a v duchu antiklerikálního liberalismu té doby. Rektorem tohoto semináře byl Josef Dobrovský. Měřeno dnešními měřítky – byl by Josef Dobrovský členem „Pacem in terris“ (spolek tzv. mírového hnutí vytvořený komunisty, aby s nimi církevní činitelé kolaborovali a tím umožnili kontrolu a kompromitování – pozn. red.). Nesmíme se proto divit, že ho Hus přitahoval, neboť napsal, že „*byl nevinnou obětí hierarchické tyranie*“. A proto mu

dával všechny vřelé přívlastky a prohlašoval, že jeho zásluhou se počalo rozednívat, když celá Evropa dosud tonula v temnotách. O Rojkově knize (o Husovi) ve svém literárním, německy psaném „Magazínu Čech a Moravy“ prohlásil, že „*mu přináležejí pochvala a dík všech dobře smýšlejících Čechů za to, že čest krajana jejich obránil*“. Problém – jak oddělit Husa od husitů a od radikálního vojáka Žižky – vyřešil takto: „*Však ti husitové, naši dobří předkové, nebyli tak zlí lidé, jak se jezuiti domýšleli. Jíž na jejich kacéřování nic nedáme.*“ Toto psal člověk, který ještě několik let předtím byl členem jezuitského řádu a od svého mládí jezuitou... Pro úplnost je třeba dodat, že Dobrovský byl první, který studoval husitství a snažil se studovat přímo z rukopisných pramenů, které mu byly dosažitelné, a byl také první, který označil husitství jako „die herrschende Periode“ (rozhodující období – pozn. red.) českých dějin. Na jeho omluvu je však třeba dodat, že byl více přitahován Husovým kulturním přínosem, kterým Hus obohatil český jazyk a kulturu – a násilí Žižkovo nijak nevynášel. I když mu říkal „nás Žižka“, přece se však o něm nijak zvlášť nezmiňoval. O chorálu „Ktož jsú boží bojovníci“ říkal, že jej na něm zaujala umělecká forma, básnický duch a oduševnělé nadšení. Jinak však říkal, že z něj vane děs a odvaha fanatiků. Je možno říci, že tento názor vztahoval prakticky na celé husitské hnutí, které se po Husově smrti zrodilo.

Poslední, který nám zbývá, je František Palacký. Sám není přímým současníkem Dobrovského; časově zapadá do období romantismu, spíše však připomíná kriticky chladného Dobrovského než romantika své doby. Palacký byl člověk do jisté míry k tomu povoláný, neboť byl synem tajného evangelíka a k Husovi získal lásku už doma, i když svou zbožností, svým sňatkem a filosofickým postojem byl evangelickému pojetí Husa vzdálen. V roce 1827 dali čeští stavové Palackému úkol, aby napsal první české kritické dějiny, které pak způsobily úplný zvrat v názorech na husitství. Ti, kteří psali před ním, neznali totiž ani dvacetinu toho, co znal on. On také – mimo jiné – objevil historickou postavu Husa, ale také i jeho předchůdce – např. Konráda Waldhausera, Jana Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova a zcela už zapomenutého Petra Chelčického. On to byl, kdo první zpracoval kritickou dokumentaci Husova života, a stejně jako osvícenci vyzdvihoval Husa jako bojovníka za svobodu svědomí.

F. Palacký

*Snaba o první
kritické dějiny*

Palacký: Husovy
názory nebyly
katolické

Husův zápas byl pro něj především zápasem mezi autoritou a svědomím a Hus to byl, kdo se jako první – podle něho – postavil proti slepému poslouchání autority, užíval práva rozumu a svobodné kritiky a tak se stal prvním zástupcem duchovní svobody, prvním člověkem nového věku a vlastně zakladatelem protestantismu. Palacký však jde ještě dále, když říká, že Církev podle svých zásad správně Husa odsoudila, protože tak ukázala každému, že se musí podrobit bez výjimky „*nálezu vyřčenému aneb postaviti se ve zjevný odpor proti Církvi a veškeré její autoritě*“. Chce tím tedy jinými slovy říci, že není možné vyjadřovat své názory odporující učení katolické církve a přitom si říkat katolík. Řečeno slovy 20. století – Husem hlášané nauky nejsou katolické. V dnešní době je klasickým příkladem toho, co by se asi dnes stalo mistru Janu Husovi, německý teolog Hans Küng, o kterém papež rozhodl, že již není katolický teolog, že jeho mnohé názory nejsou katolické.

Palacký dále dodává, že už basilejský sněm byl nucen s husity jednat, a tak se – podle něho – Čechům poprvé podařilo poněkud zviklat samotné zásady středověkosti, totiž onu autoritu. A podle Palackého se proces s Husem poprvé vymanil ze zásady pouhé autority, z duchovního poručnictví představených, aby se sám postavil do popředí dějin jako jejich hlavní činitel. A jako historik upozorňuje také poprvé na další stránky Husova zápasu – na sociální pozadí boje o přijímání podobojí a na nestejnou horlivost stran, které se znaly k Husovi. A dodává: „*Kdekoli svoboda a hrdost, tam pohříchu nejednota a nesvornost*“ – z 15. století dělá závěr pro všechny doby. Zde ale míní především rozdělené husitství. K Husovi se však staví také kriticky, když mu předhazuje jeho – „*do oka padající chtivost po lásce u lidu*“ – jeho neústupnost, jeho nešetrnost k nepřátelům a touhu po mučednické slávě. Tento názor, který si Palacký utvořil na základě studia originálních středověkých pramenů, však evangelíci odmítali.

K. H. Borovský

Nejbližší Palackého pojetí Husa stojí v době národního obrození liberální novinář a publicista Karel Havlíček Borovský. Ten v Husově díle viděl především boj svobodomyšlnosti s autoritou a s despocií světskou i duchovní. Podle Havlíčka, který je mimochodem bývalý seminarista (studoval v pražském kněžském semináři a pak vystoupil), Husova snaha byla zničit slepé poslušnictví k hierarchii, která užívá Církev jako „*dojnu*

krávu“. Proto byl – jak to stejně bylo i Havlíčkovým ideálem – Hus zastán-
cem liberálního myšlení a osvěty lidu. Havlíček však měl ve své době co
do činění s absolutistickým režimem Metternichovým, za jehož nástroj
byla v Čechách považována i katolická církev, jejíž čelní představitelé
byli za Habsburků až na výjimky německé národnosti. Takže jeho postoj
k mistru Janu Husovi má v sobě i mnoho aspektů národnostních, tak jak
to odpovídalo tehdejší situaci v české společnosti.

Obraz vlastence Husa

Další postavou, která se objevuje, je mistr Jan Hus vlastenec. Dostáváme
se tím do doby kolem roku 1830–1840. Literatura té doby je napájena
ze zdrojů národně-obrozených, jako byl např. Jungmannův slovník,
Šafaříkovy Slované starožitnosti, Palackého Dějiny, které povzbu-
zovaly Čechy k tomu, aby se ohlíželi nikoliv po Němcích, ale po své
vlastní zemi, po své vlastní české minulosti. Tyto podněty však mířily
ještě dále – k všeslovanské vzájemnosti, ke spojení všech Slovanů, což
měla být protiváha neústupné Metternichovy germanizace. Proti této
pangermanizaci a do služby panslovanství a českého vlastenectví byl
včleněn i mistr Jan Hus.

*Husem proti
pangermanismu*

Vedle už zmíněných spisovatelů a jejich děl bylo v té době vydáváno
velké množství romantických povídek z českého venkovského prostředí,
sbírky národních pohádek – K. J. Erben, B. Němcová a další –, pověsti,
zpěvy, historické básně, dramata z české historie a nakonec rukopisy –
Zelenohorský a Královédvorský. Bylo vydáváno vše, co mohlo povzbudit
lidi k jejich češství, a vše, co bylo možno postavit proti pangermanismu.
Z tohoto důvodu se všichni obraceli do minulosti – k Husovi, protože
to bylo, podle nich, jediné období českých dějin, které nebylo zkaleno
cizími vlivy, cosi typicky českého, co zůstalo typicky české až do konce.

Josef Jungmann sám však hovořil o Husovi ještě s pohrdáním
a o husitských válkách přímo s odporem. Podle něj český národ po smrti
Karla IV. – „*v šílenství upadl, jakého historie málo příkladů udává. Vůdcové jejich byli
nejprve boboluvci* (jde o novotvar pro teology), *kterí celý národ potřeštili. Češi tobo*

J. Jungmann

věku byli k hrůze všem národům.“ Avšak i Jungmann, stejně jako Dobrovský, vidí jediný veliký klad husitství v tom, že došlo ke zvelebení českého jazyka.

Buditelům však imponoval i boj husitů proti křížáckým cizákům – Němcům. Méně se jim však líbilo, že se husité občas bili mezi sebou, protože to podle nich nepovzbuzovalo národ k tak potřebné jednotě v boji proti metternichovskému režimu. Z toho prvního důvodu se proto snažili Žižku ospravedlňovat. Dokonce i někteří katoličtí kněží, kteří Husova díla nečetli, Husa a Žižku velebili, jako např. básník Kamarýt, který oslovuje Husa takto: „*Drabá a věrná památka a slávo, Huse, pro pravdu umučený, shlédni dolů s nebes oken outrpnosti na soudy vlasti své. Hle, jak po tolika staletích žijí ještě tyranové*“ (tj. Habsburkové, absolutismus – pozn. red.).

J. V. Kamarýt

Vlastenci
oslavují
„vlastence“ Husa

Nadšeně se k Husovi hlásí všichni vlastenci, jako např. Jan Erazim Vocel, František Ladislav Čelakovský a především již zmíněný Jan Kollár, který o sobě prohlašuje: „*I já jsem' Hus, jen s tím rozdílem, že mne už Němci deset let pekou*“ (Slávy dcera), a je rád, že „*už vymizeli přenešťastní časové, v kterých naši předkové náboženstvím národ zabyjeli*“ (což je míněno opět proti husitství). A jinde doznává, že „*první, co na Husovi v tomto věku a stavu obdivovati musíme, byla jeho láska k národu svému, ke své vlasti a ke svým rodákům*“.

Processus consistorialis Martyrii Io. Huss, 1525

Kazatelská činnost Jana Husa

A. J. Puchmajer nazývá Husa „*Čech slavný*“ a v ódě na Jana Žižku z Trocnova ho představuje jako nejčistší a nejpevnější charakter slovanský. Zatímco Žižku je třeba neustále omlouvat (a také to dělá), že loupil a že snad bořil kláštery, protože to byly skryše pověr, na druhé straně Jan Hus lépe odpovídal ideálům tehdejší české společnosti. Jak vidíme, v této době naplněné nejen myšlenkami slovanskými, ale také revolučním ovzduším před rokem 1848, je už od Husa vlastence k Husovi revolucionáři pouhý krok.

A. J. Puchmajer

Obraz Husa jako demokratického revolucionáře

Podívejme se tedy na další postavu mistra Jana Husa – a to na Husa jako demokratického revolucionáře. Tento Hus však není přímo výplodem 19. století. Jako symbol neústupnosti a vzdoru vůči římské církvi žil v českém povědomí už dávno. Když v dobách po Bílé hoře za tuhé roboty docházelo k četným a velkým selským bouřím, šli sedláci proti drábům s heslem „*Žižku na vás!*“. Jestliže se však toto heslo křičelo, pak to nebyl ještě výraz toho, že bylo domyšleno Husovo učení o rovnosti všech lidí před Bohem, ani jeho kritika církevního a panského násilí a práv chudých na majetek bohatých. Hus stejně jako Žižka však byli pro lidi vzorem, jak se postavit proti mocným tohoto světa, stali se vzorem revolučního odporu proti jakýmkoliv utlačovatelům.

Selské bouře

Je proto naprosto pochopitelné a zcela logické, že v revolučním roce 1848 byl Hus považován za miláčka lidu, a z toho důvodu a v tomto smyslu, jak to řekl Josef Kajetán Tyl – „*jeho jméno s jménem lidu srostlo*“. Lze tedy říci, že z vlastence se přes Tábor stal Hus symbolem radikální revoluce. Daleko více v této situaci vystupoval do popředí Jan Žižka. Emanuel Arnold, radikální revolucionář z roku 1848, jehož se dovolávají dnešní komunisté, se považoval dokonce za jakéhosi Žižkova bratra. Podporoval po venkově Husovu popularitu tak, že dům od domu roznášel jeho tištěné obrázky, tak jako se na jarmarcích prodávaly obrázky svatých, a byl přesvědčen (sám to řekl) o tom, že říká přesně to, co říkal Žižka. S Žižkovou osobou ztotožňuje očekávání a tužby roku 1848; ten

*Revoluční rok
1848*

*„Arnoldův
Žižka“ chtěl
první republiku*

rok ovšem nemá nic společného s rokem 1420. „Arnoldův Žižka“ prý chtěl, „*aby národ sám vládl a Čechie aby republikou se stala*“. Máme zde tedy v 19. století poněkud jiný pohled na husitské hnutí...

Nejenom národní, ale i revoluční charakter husitství je vystižen i v takových uměleckých dílech, jako je např. Smetanova Libuše, kdy ona ve svém proroctví zpívá – „*jen oni, jen oni pevně jdou*“ – anebo – „*jako rolník žralé klasy, národa tak vrahy kácí*“ – nebo – „*celému světu nesou žnitek a žmar*“. Je to vědomé promítání husitské revoluce do celé budoucnosti národa, jako cosi, co čeká na své dokončení, jako nedokončená revoluce. Když se podíváme na „Mou vlast“, vidíme, že i ta je určitým způsobem oslavou husitských bojů. Zvláště Blaník – jako by hudebně chtěl vyjádřit husitskou neústupnost a tvrdost. Zde se připojuje husitský motiv k Blaníku tak pevně, že to vypadá, jako by Smetana chtěl očistit Blaník od tehdy už vžitě svatováclavské legendy.

*Husitská
legenda proti
svatováclavské*

A. Jirásek

Potom přichází na scénu slavný Alois Jirásek, který vidí husitství jako červenou nit, která se táhne celými dějinami národa. Husa zpodobňuje nejen jako reformátora, který národu udává směr, od kterého když se odchýlí, upadá pokaždé do mravní bídy, ale ukazuje ho také jako bojovníka za práva lidu. Tím umožnil, že se Husa mohli dovolávat i ti, kteří se později snažili přetvořit Husovu postavu ne na národního bojovníka, ale na apoštola třídního boje a chtěli z Husa vlastně vytvořit revolucionáře mezinárodního proletariátu. Symbol revoluční odvahy a vzdoru proti autoritě měl být využit i jako nástroj husitské revoluce a potom jako nástroj mezinárodní revoluce. Proto také Hus a husitská revoluce tak brzy upoutali pozornost Marxe a Engelse. Marx ho srovnával s italským revolucionářem Garibaldim – jehož současní italští komunisté zneužívají stejně tak jako čeští komunisté zneužívají Husa – jako symbol pro své hnutí. Takovýmto způsobem měl být obraz mistra Jana Husa reformátora nebo kazatele překryt obrazem Husa – revolucionáře.

*Od národního
odboje
ke třídnímu boji*

J. Neruda

Česká sociální demokracie se už od svého založení v roce 1878 horlivě hlásila k tehdy už populární postavě Husově a k husitství. Jan Neruda dokonce srovnával první májový průvod v Praze v roce 1890 k šiku pochodujících husitů. Další obratnou manipulací pramenů se podařilo po desetiletích s pomocí lidí, jako byl Zdeněk Nejedlý, i „vědecky“

Z. Nejedlý

dokázat, že Hus nebyl apoštolem Kristovým, ale apoštolem třídního boje, který po jeho smrti přerostl v násilný pokus utlačovaných o nové uspořádání společenských poměrů. Podle Nejedlého a podle komunistů mezi Husovým kázáním a mezi násilnou revolucí byl nejen vnější, ale i vnitřní vztah a vůbec žádná přehrada. Hus sám, dle Nejedlého, není ani tak zjev národně zanícený nebo náboženský, sociální či kulturní, ale především iniciátor všeobrozující bouře celého národa, totiž všeničící komunistické revoluce. Tak se dle Masarykova pojetí mravní reformace stala v přetvářejících rukách komunistů nedokončenou revolucí proletariátu s vnější – ovšem nic neznamenající – náboženskou fasádou.

K Husovi se komunisté za první republiky vždy okázale hlásili. V roce 1935 se konal v Praze eucharistický sjezd, shodou okolností v červenci. Jako papežský nuncius přijel do Prahy pařížský arcibiskup kardinál Verdier. Byl přijat prezidentem Masarykem a celá Praha tehdy byla ve znamení této události. A ejhle! Pátého července Klement Gottwald a komunistická strana najednou uspořádali pietní slavnost před Husovým pomníkem na Staroměstském náměstí – když byla plná Praha papežských a československých praporů –, kde okázale před celým národem manifestovali uctění památky mistra Jana Husa.

Hus a komunisté

Není také náhodou, že Gottwaldův projev 25. února 1948, ve kterém oznamoval převzetí moci, se nekonal na Václavském náměstí, ale před Husovým pomníkem. Jistě také není náhodou, že prvomájové průvody nechodily zdola k Národnímu muzeu, kde by bylo snadnější a přirozenější postavit tribunu, ale že chodily na Můstek. Jistě ale také není náhodné, že se mladí lidé v roce 1968 soustředili kolem sochy svatého Václava, a ne na Staroměstském náměstí kolem sochy mistra Jana Husa, protože už věděli, co se tam v roce 1948 stalo.

*Hus jako
protipól
svatováclavské
tradice*

Byl to také Gottwald, který 10. března 1948 v Národním shromáždění řekl – když srovnával poražené demokratické strany s poraženou Panskou jednotou: „*K rozhodnému slovu přijdou nyní ve všech otázkách národních a státních potomci skutečných táboritů, následovníci mistra Jana Husa, Jana Žižky z Trocnova, Prokopa Holého a Roháče z Dubé.*“

Je však třeba dodat, že už ve dvacátých letech se proti tomuto populárně znetvořenému obrazu Husa ozvali sami komunističtí proletkul-

toenci – ti, co se pokládali za elitu –, když prohlásili, že jen náboženští lidé mají právo Husa se dovolávat. Podle nich to byl náboženský člověk a pravověrný katolík. Citát: „*Kde není místo pro náboženství, tam není ani místo pro mistra Jana Husa. Marxistické učení dokazuje, že každá osobnost vyrůstá z určité doby, a není tedy důvod proč Husa oslavovat. Bojující proti tomuto moderně zohavenému Husovi, očišťujeme jej a vracíme ho tam, odkud chceme, aby se už nikdy nevrátil – do středověku.*“ Tak jako tato elitní marxisticko-ateistická skupinka se k Husovi nehlásila, stejně tak se k němu – ovšem z jiných důvodů – nikdy nehlásili ani katolíci.

Obraz Husa jako kacíře

M. Machovec

Nyní se tedy konečně před námi vynořuje poslední postava Husova – Hus jako kacíř vzdorující Církvi. Na úvod považuji za vhodné citovat Milana Machovce, který v roce 1953 napsal: „*Katolická církev se vždy hlásila k teorii neschopnosti vlastního vývoje. Vychází Husovi totéž, proč jej odsoudili kostniční kardinálové.*“ Církev je opravdu neschopná vlastního vývoje (ve smyslu změny základů, na kterých je vybudována – pozn. red.). To ovšem nezávisí na Církvi. Protože – kdo dal Církvi právo, aby měnila učení evangelia, které je stvrzeno trvalou tradicí? Tím se stalo – co jí také Machovec předhazuje –, „*že se nikdy nesnažila uzurpovat Husa pro sebe, nesnažila se s ním nikdy manipulovat proti jiným, a tím*“ – a to strašně mrzí Machovce – „*jej vydala napospas svým vlastním odpůrcům, tedy i marxistům, kteří s ním teď manipulují, stejně jak to činili po staletí jiní*“.

Církev Husa
nepomlouvala,
jen se bránila

Václav Hájek
z Libočan

Tedy letmý pohled na minulost ukazuje, že Hus Církev zajímal jen tehdy, když ho jiní proti Církvi zneužívali. To se pak bránila. Když ale nešlo o polemické situace, dívá se Církev na Husa stejně jako téměř Husův současník – Eneáš Sylvius Piccolomini, pozdější papež Pius II., který popisuje Husa jako mýlícího se kacíře a člověka svedeného na scestí. Proto se také Církev nikdy nesnažila vymyslet pomluvy na jeho osobní život, jakými třeba jiní „zdobili“ např. svatého Jana Nepomuckého v barokní době. I takový nepřítel husitů, jakým byl historik doby Jiřího z Poděbrad Václav Hájek z Libočan, velice na husity a na husitské války nadává, pro-

tože je sám zažil, a o Husovi prohlašuje, že to byl muž dobrého života a ctnostného chování. Někteří pozdější kněží, jako např. týnský farář Florian Hammerschmied v roce 1715, na něj pohlíželi s blahosklonnou tolerancí – tak nějak strejcovsky. Nebyla to tedy nikdy nenávidná zloba, ale spíše nanejvýš jakási posměšná shovívavost. Skutečné protihusovské filipiky a nějaké ostré řeči se na katolické straně opravdu nenajdou a – i když jsem hledal – nic jsem nenašel. Uvádějí-li se někdy zpěvy skládané k pálení husitských knih v první polovině 18. století, jsou to vlastně jen reakce na prohusovskou agitaci tajných nekatolíků mezi katolíky. Do tohoto prostředí je také třeba vložit některé polemické odpovědi ze strany katolíků.

Např. jezuita Bohuslav Balbín zaujímal k Husovi stejně odmítavý postoj jako jeho současníci, kněží Beckovský, Berghauer a Pohl, ale řadil Husa a Jeronýma ne tak mezi kacíře, jako mezi bezbožníky, a uznával jejich spravedlivé potrestání. Na základě četby Husových spisů, zachovaných ve starých rukopisech, byl ovšem i Balbín ochoten uznat Husovu osobní mravní bezúhonnost a snažil se husitství líčit věcně a pravdivě. I ti, kteří dnes kritizují Balbínův základní postoj, mu nemohou upřít objektivitu podání, včetně komunistů.

B. Balbín

Proto zdrženlivé, ale přitom záporné stanovisko k Husovi bylo vždycky charakteristickým postojem katolíků až do dnešní doby. Ti osvícensky naladěni kněží, kteří – stejně jako v 19. století kněží proniknutí hegeliánstvím – se netajili svými prohusovskými sympatiemi, stojí víceméně stranou tohoto vžitého a tradičního postoje katolíků.

Zdrženlivý, ale záporný postoj katolíků

Přitom ovšem ani na katolické straně nechybějí kněží historici, jako například Dr. Sedlák, kteří se nestranně a odborně zabývali husovskou polemikou a zrekonstruovali znovu Husovu postavu na základě pramenů tak, že jejich práce musí být citovány dodnes v každém díle o Husovi, přestože vyšly v roce 1915. Každé dílo, které si činí nárok na odbornost, musí jeho vývody brát v úvahu, takže dnes i někteří nekatolíčtí historici z něho citují, sice s nechutí, ale nic jiného jim nezbývá.

J. Sedlák

V roce 1926 shrnul pozdější pražský arcibiskup, kardinál Kašpar, tenkrát biskup v Hradci Králové, v knize „Hus a jeho ovoce“ zdůvodnění katolického postoje takto: „*Hus šířil spory i mezi lid a svou smrt si zavinil svojí*

K. Kašpar

neústupností. Kostnický sněm pro něj udělal, co mohl. Jeho učení pak vedlo k anarchii v Církvi i ve státě, a proto byl spravedlivě upálen.“

B. Spáčil Jezuita Bohumil Spáčil v roce 1930 na základě Husových spisů kriticky rozebral jeho učení a jeho nauku a učinil tento závěr: „*A proto podle našeho mínění je a zůstane hrdinou náboženské revoluce a vším právem ho mohou jako svého hrdinu a svůj vzor ctít a velebit všichni, kdo na svůj prapor napsali odboj proti autoritě církve Kristovy.*“

B. Ráček Jiný jezuita, Blažej Ráček, profesor arcibiskupského gymnázia, ve svém posledním vydání Českých dějin, kde zpracovává také církevní dějiny v Čechách, v roce 1947 učinil z Husa skoro vzdáleného předchůdce moderního ateismu: „*Nesmí se zapomínat, že i dnešní nevěra se nezrodila naráz, nýbrž že má svůj růst a pohnutý vývoj. Jiní dílo započali, jiní je dokonali. Hus se snažil otrást papežstvím, jež je nosným pilířem katolické budovy. Pozdější novotáři strhli střechu, jiní rozvalili zdivo, nejnovější rozmetali základy, odbodivše i Písmo. Proto vždy budou Husa plnými ústy velebit, poněvadž stojí u kolébky nevěry, a kdo o něm píše strážlivě bez oslavných chvalořečí, kdo nejeví obdivu pro jeho neposlušnost a vzdor, ten nepochopil jeho velikost.*“ Tato kniha se už nikdy nedostala do oběhu a existuje pouze několik málo zachovaných exemplářů. České dějiny v ní končí rokem 1947 a jeden z výtisků se prostřednictvím kardinála Berana dostal až do Říma.

Processus consistorialis Martirii Io. Huss, 1525

Zaznamenávání Husových kázání

HUSOVA ZÁSLUHA O ČESKÝ JAZYK – HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Shrňme nyní, co bylo dosud řečeno: předvedli jsme si pět různých postav mistra Jana Husa (kazatel, mučedník a předchůdce reformace, vlastenec, revolucionář, kacíř – pozn. red.). Poznali jsme, jak byli lidé během dějin ve svém pohledu na Jana Husa rozděleni. Nyní si všimneme toho, co je všechny spojuje a na čem se všichni shodují. Všichni totiž, jak evangelíci, tak osvícenci, komunisté, jezuité a katolíci uznávají, že Hus má nepopíratelné zásluhy o českou řeč, o český jazyk. Tato jeho zásluha ho vyzvedává nad jeho současníky. Když zkoumáme příčiny, proč se Hus snažil o pozvednutí češtiny, zjistíme, že to dělal z upřímného vlastenectví a z lásky k české zemi a k českému člověku, protože ti, k nimž hovořil prakticky půl života z kazatelny, byli lidé česky mluvící, a Hus chtěl, aby mu dobře rozuměli, aby dobře chápali slovo Boží.

Abychom pochopili, jak k těmto zásluhám přišel, je třeba podívat se na to, v jakých poměrech žil. Jak víme, pocházel z jižních Čech, z pomezí česko–německého živlu, což na něj určitě působilo už v dětství. Husinec byla prakticky poslední česká obec směrem k Německu. Další sídliště – už město – bylo čistě německé: Prachatice.

*Nepopíratelná
zásluha
o českou řeč*

Situace v Praze a na univerzitě

*Praha –
dvojazyčné
město*

Když pak přišel do Prahy na studia, znovu se s tímto problémem setkal. Praha v té době bylo největší a nejslavnější město Čech, ale i celé střední Evropy a nadto také nejlidnatější. V době Husova příchodu to bylo výstavné gotické město. Za Karla IV. se postavilo mnoho nových budov. Ale bohužel to bylo město dvojazyčné. Češi vždycky považovali německy mluvící obyvatelstvo Prahy za přivandrovalé cizince. A jak z dobových materiálů vyplývá, Češi byli v Praze utlačovaná většina, protože prakticky všechny důležité úřady, řemesla, obchod a správu města měla v rukou vyšší německá vrstva, bohatý městský patriciát. Češi v té době byli spíše venkovský živel. Tuto situaci lze vysvětlit velmi jednoduše. Čeští králové, kteří chtěli Čechy pozvednout a zakládali nová města, zvali si všechny odborné síly a řemeslníky ze sousedství, tedy z Němec, protože českých odborníků bylo velice málo. Naproti tomu Němci měli v těchto oborech vysokou úroveň. Tak se také stávalo, že patriciát, který v městech rozhodoval od samých počátků, byl německý. Byli to tedy zruční řemeslníci a zdatní obchodníci, kteří ovládali místní i zahraniční obchod. Řemeslníci sdružení do cechů určovali sami ceny svých výrobků a udržovali je dost vysoké. I když tam už byli usedlí ve třetí, čtvrté generaci, nepočešťovali se – udržovali si svoji řeč a současně poněmčovali jiné. Byl to velmi agresivní živel.

*Německý vliv
na univerzitě*

Nadto – jak víme – Karel IV. založil univerzitu, první na sever od Alp. Ve Francii univerzita už byla, ale žádná nebyla v německy mluvící zemi. Zajímavé ale je, že Nové Město, které tak velkoryse císař založil, bylo hned od počátku osídlováno více Čechy než Němci. Ti převládali na Starém Městě. Karel IV. v zakládací bule říká, že zakládá univerzitu především pro obyvatele Českého království, tedy jak pro Čechy, tak i pro Němce, kteří tam žili. To, že se de facto pražská univerzita stala převážně německou, a že se tedy plným právem hovoří o první německé univerzitě, bylo zapříčiněno tím, že převážná část profesorského sboru byla pozvána Karlem IV. z Německa, a také tím, že na středověkých univerzitách neexistoval „*numerus clausus*“ (omezený počet – pozn. red.), takže studovat zde mohl každý, kdo měl zájem a mohl si to dovolit. Tím

se stalo, že se tam nahrnuli Němci, neboť to měli blízko. Českých profesorů a studentů bylo v té době málo. V Praze však nestudovali jenom Němci, ale také studenti z Holandska, Švédska, Dánska, Polska i Anglie. Jak vidíme, byly tehdejší univerzity mezinárodními institucemi a navíc to byly mistrovské a studentské republiky v republice, které byly vyňaty prakticky z jurisdikce vši světské moci. Univerzita v té době měla svá výsadní práva a svobody, které nemohl jen tak někdo omezovat. Rektor univerzity byl také soudcem, a teprve když šlo o kriminální případy, kdy student zabil nějakého občana, pak teprve se svolením rektora ho mohl soudit místní rychtář a nadto rektor musel být u soudu přítomen, aby se studentu neděla křivda. Hovořit o české univerzitě lze tedy jen v případě jejích představitelů. Představitelé univerzity byli Češi: pražský arcibiskup byl jejím kancléřem a generální vikář pražský byl vicekancléřem. Je třeba vzít také v úvahu samotný pojem univerzita – to znamenalo nejen, že se tam vyučovalo všechno učení obecně, ale že tam mohl studovat každý.

*České vedení
univerzity*

Všichni studenti na pražské univerzitě byli, stejně jako v Paříži, rozdělení na národy – Sasy, Poláky, Slezany a Čechy. Když tam přišli Švédové, tak byli přiděleni k saskému národu, stejně jako třeba Češi, kteří studovali ve 14. století v Paříži. Český národ tehdy na pařížské univerzitě nebyl veden samostatně, a tak jej přiřadili – nevím proč – k národu anglickému. Při hlasování o různých záležitostech měli tedy cizinci na pražské univerzitě tři hlasy a domácí Češi pouze jeden. Počet studentů, kteří v té době v Praze studovali, se pouze odhaduje, protože přesné statistiky neexistují, a nedá se také bezpečně říci, kolik bylo Čechů a kolik cizích studentů. Historik Ladislav Jehlička uvádí, že dnes už bezpečně víme, že po vydání takzvaného Dekretu kutnohorského odešlo z Prahy 300–500 studentů a mistrů. V té době už ale byla pražská univerzita ve světě vykřičena, že je viklefská – kacířská, že není pravověrná a že je česká. Karel IV. hned od počátku založil univerzitu jako velkou instituci a dal jí do vínku nejen svoji císařskou podporu, ale také velké materiální zázemí. Naproti tomu pozdější německé univerzity vznikaly z daleko skromnějších poměrů a jako malé školy. Tak se stalo, že v Praze hned od počátku studovalo velké množství zejména cizích studentů. Tím vznikaly pro město nemalé problémy – s jejich ubytováním, s prostory

*Čtyři univerzitní
„národy“*

pro opisovače knih, kteří byli při univerzitách, atd. Navíc studenti z řad cizí šlechty měli v Praze své domy a své služebnictvo, což mělo za následek ještě větší rozmnožení německého živlu a zintenzivnění procesu poněmčování Prahy. Třetí složkou, která se na poněmčování podílela a která byla neméně vlivná, byli dvořané Karla IV. Že on byl císařem Svaté říše římské, to byla pro České království velká čest, stejně jako Karlova snaha udělat z Prahy hlavní město císařství. Stinnou stránkou této cti však bylo, že v Praze byly soustředěny všechny správní říšské úřady a také tam museli být zástupci všech říšských zemí. V Praze tedy na dvoře Karla IV. byla přítomna celá řada šlechticů, dvořanů a úředníků, kteří si tam zakoupili domy a usadili se tam. Je samozřejmé, že tato společenská vrstva nebyli žádní pokorní a bázliví přivandrovalci, ale sebevědomý živel, který ovládal život celého města.

*Vliv Čechů
v Praze*

Když už jsme u této problematiky, je třeba podotknout, že u příležitosti oslav 600. výročí úmrtí Karla IV. v roce 1978 si někdo dal práci a snažil se zjistit, kolik bylo v tehdejší císařské kanceláři Čechů a kolik Němců. Kupodivu zjistil, že procentuálně bylo více Čechů. V této souvislosti totiž musíme přihlédnout k celkové rozloze říše a k počtu nečeského obyvatelstva, kterého bylo nepoměrně víc. Dokonce se zjistilo, že ke konci života Karla IV. český živel v císařské kanceláři stoupl a německého ubylo. Svědčí to o tom, že Karel IV. záměrně posiloval český živel, ale vzhledem k celkové rozloze říše nemohl ostatní vyloučit. Další věc, která je zajímavá a o které se málo mluví, je skutečnost, že za Karla IV. byl biskupem v Tridentu Čech, biskupem v Aquileji v Itálii byl Čech – dokonce dva za sebou, biskupem v Churu ve Švýcarsku byl Čech. Také biskupové v polských diecézích byli Češi, biskup v Magdeburku byl Čech – Petr Jelito, který potom přešel do Olomouce. Z toho tedy plyne, že vliv a aktivita Čechů v těch dobách byly patrné i v cizině. Další zajímavou věcí je sňatek dcery Karla IV. Anny s anglickým následníkem trůnu. Když po sňatku v roce 1380 přesídlila do Anglie, přivedla si s sebou celou českou družinu a udělala si tam český dvůr. Anglie totiž v té době nebyla ještě námořní velmoc, naopak byla kulturně, vyjma klášterů, všeobecně daleko, daleko za kontinentem. Češi, kteří přišli ze samého středu Římské říše a ze slavného, tehdy hlavního města Prahy, které bylo na vrcholu

*Vliv Čechů
ve světě*

slávy, chovali se tam tak nepřístojně a arogantně, že londýnské obyvatelstvo si vynutilo po půl roce jejich odchod. S Annou tam pak zůstalo jen několik dvorních dam. Mimoto Češi, kdekoli bojovali v císařských vojscích, měli pověst rabiáků a raubířů. Tato špatná pověst se táhne už od 11. století. Stačí, když se podíváme na to, jak táhli v císařských službách na Milán. V dobových kronikách je dosti zpráv o ukrutnostech, kterých se dopouštěli. Takže o slovanské holubičí povaze se vůbec nedá hovořit. A kdyby naši předkové měli možnost tehdy kolonizovat nějakou zemi, jako třeba Němci v Čechách a na východě Evropy, kdo ví, jak by se byl potom národní charakter vyvinul.

Dnes je těžké odhadnout, co by se bylo s Čechy a Českým královstvím stalo, kdyby se tehdejší Říše byla dále rozvíjela. Jedno však je možné říci, že takové to furiantství v době husitské je důsledkem doby Karlovy, toho velkého a do té doby nevidaného rozvoje Čech. A když si potom naši předkové po smrti Karlově a za vlády neschopného nástupce Václava IV. a po jeho smrti začali uvědomovat, že ztrácejí ve světě půdu pod nohama, pak z toho vzniklo to furiantství spojené se slávou v husitských válkách, když se jich celý svět bál. Z této falešné euforie potom podnikali do okolních zemí, zejména do Německa, tzv. spanilé jízdy. Se spanilou jízdou to však mělo pramálo společného. Byly to obyčejně násilné loupeživé nájezdy, spojené se zabíjením, násilím, loupežemi a žhářstvím, na což byli velice pyšní, protože skutečně v té době se celý svět, tedy celá Evropa, před Čechy trásla. Jenže podíváme-li se do dobových cizích kronik, vidíme, jakou nenávist si tím způsobili.

*Úpadek za
Václava IV.*

Falešná euforie

Na univerzitě však za doby Karlovy ještě zatím panovaly klidné poměry. Po smrti Karla IV. se však začala na univerzitě prosazovat generace německých mistrů, kteří vystudovali v Praze a zůstali tam učit. Byla to vrstva univerzitní inteligence, která se považovala za domácí, za pražskou. Už v roce 1384 – Husovi bylo tehdy 14 let – musel arcibiskup Jan z Jenštejna, jako kancléř univerzity, zasahovat do různých sporů. A protože byl Čech a dal za pravdu domácímu národu, tak už tehdy řada německých mistrů z protestu odešla na mezitím už založené univerzity v Německu, buď do Lipska, nebo do Heidelbergu. Stojí za povšimnutí, že tehdejší slávu teologické a filosofické fakulty na heidelberské univerzitě založili právě mistři, kteří vystudovali v Praze.

*Neklid na
univerzitě*

Studentský živel, jak známe, je velmi bouřlivý a nepokojný. Nejinak tomu bylo pochopitelně i ve středověku v Praze. Čeští studenti se samozřejmě vždycky bouřili, že tam cizinci mají silný vliv. A němečtí studenti se českým, kteří vlastně všichni pocházeli z venkova, stále posmívali a všemožně je ponižovali. Toto osočování nijak zvlášť akademické nebylo, o čemž se zachovala celá řada posměšných veršů, básniček a popěvek. Němečtí studenti v očích českých studentů byli jedovatí, potouchlí, zlý mor, který zachvátil Čechy, chtějí všechno rozvracet a jsou nepřátelští vůči všem ostatním národům. Říkali o nich, že je nikdo nemá rád. Němci zase přirovnávali Čechy k volům, protože moc pili, a k myším, protože kradli. Na české straně to nějaký neznámý autor vystihl takto: „*Bylo by užitečné, spravedlivé a vhodné, aby medvěd žůstal v lese, liška v noře, ryba ve vodě a Němci v Němcích.*“ Češi také vyčítali říšským Němcům, kteří stále přicházeli, že se České země zmocňují lstí. Že když přijdou, tak nabízejí každému pokornou službu, jsou velmi ochotní a úslužní a všechno udělají, ale jakmile dosáhnou určitého postavení, tak hned si v zemi zabírají nejvyšší hodnosti církevní i světské. Také si velmi stěžovali, že cechy německých řemeslníků ovládají trh i ceny, svévolně je zvyšují a tím Češi velice trpí. Že se ani na dvoře císařském nelze na Němce spolehnout, protože – když jsou v královské službě – nikdy nepracují pro českého krále, ale jen pro sebe, a že by se jich tedy nemělo používat jako vyslanců, ale ani v době války. A proto závěr byl velmi jednoduchý: král by je neměl v České zemi vůbec trpět! K těmto všem důvodům, které Hus jistě dobře znal, přistupují však i jeho důvody osobní, vyplývající z jeho postavení na univerzitě. Není možné dokázat, jak se později v některých jeho životopisech uvádělo, že jako duchovní chtěl získat nějaké obročí a že Němci byla dána přednost. Tuto věc nelze historicky doložit. Jeho důvody byly zásadnější.

*Rozdělení
způsobené
Viklefovým
učením*

Nepopiratelnou skutečností zůstává, že po roce 1400 se čeští univerzitní mistři přiklonili k názorům anglického filosofa a teologa Viklefa, zatímco němečtí mistři nejen z objektivních, ale i z národnostních důvodů vytvořili na pražské univerzitě silnou protiviklefskou frontu. Takže teď byli čeští a němečtí mistři rozdělení i myšlenkově a názorově, nejen národnostně. Toto třídění ducha se neobešlo bez ostrých sporů, takže

univerzita byla potom rozdělena na ostře vyhraněné tábory – německý a český. Strana německá byla proti Viklefovi, strana česká pro Viklefa. Toto rozdělení upevňuje pak v Husovi české povědomí, neboť podle něho Viklef hlásal Boží pravdu a měl pravdu, a tedy když se někdo stavěl proti Viklefovi, tak byl odpůrcem Boží pravdy, a když se Češi drželi Viklefa, drželi se Češi pravdy.

Původ Husova důrazu na český jazyk

Po pravdě tedy musíme říci, že mistr Jan Hus nebyl nikdy příznivcem českého jazyka a české kultury jen proto, že byla česká nebo česky psaná. Jeho češství má především náboženský charakter a čeština mu slouží jako prostředek k hlásání evangelia.

*Čeština pro
hlásání evangelia*

Tím jde ve stopách těch, které tak často nazýváme jeho předchůdci. Byli to velcí kazatelé podobného rázu – Jan Milíč z Kroměříže a Matěj z Janova, které Hus v jejich příkladu následuje. Mistra Waldhausera nechávám úmyslně stranou, protože to byl Rakušan, povoláný císařem Karlem, aby kázal německému obyvatelstvu v Praze. Hus Milíče nemohl znát, protože mu byly čtyři roky, když Milíč zemřel. Ale v této souvislosti si můžeme připomenout, že Betlémská kaple, která je tak známá tím, že v ní kázal mistr Jan Hus, stála na místě bývalého útulku pro padlé dívky, který tam založil Jan Milíč za doby Karla IV. Byl to takzvaný Jeruzalém, který však po jeho smrti zanikl. Mistr Matěj z Janova, který získal vzdělání v Paříži a pak žil v Praze, zemřel, když bylo Husovi jednadvacet let. Není nikde doloženo, že by ho Hus znal, ale není ani vyloučeno, že chodil na některá jeho kázání. V každém případě však na něj myšlenkově navazuje a někde jej i ve svých spisech cituje. Jestliže chceme porovnat kázání Milíčova a Matěje z Janova s Husovými, narazíme hned zpočátku na velké těžkosti. Ona se totiž ta česká kázání písemně nedochovala. Je zajímavé, že oba si své poznámky a myšlenky, které potom na kazatelně rozváděli, psali latinsky. V latině mysleli a psali si přípravy a česky potom kázali, stejně tak i Hus, jehož většina zachovaných myšlenek a citátů z Písma je psána latinsky, nikoli česky. Milíč byl jednou obžalován z toho,

*Čeští kazatelé
před Husem*

že káral život duchovních a říkal mnoho jiných věcí, které už byly na hranici toho, co se dalo v kázání říci. Byl proto povolán do Říma, tam byl očištěn a zemřel v Avignonu u papežské kurie – v pověsti svatosti. To, co mu vyčítali, nebylo možno z těch psaných poznámek dokázat. Oni totiž v samotném kázání říkali daleko víc, než co měli napsáno, zejména když se trochu rozhnili.

*Tomáš ze
Štítného*

A teď se dostáváme k jedné výjimce v Čechách – k někomu, kdo je také počítán mezi Husovy předchůdce, a sice k onomu slavnému Tomáši ze Štítného.

*První české
náboženské
knihy*

Tomáš byl laik, který vystudoval filosofii na filosofické fakultě v Praze, chodil poslouchat kázání Milíčova a někdo z okruhu Milíčova ho povzbudil, aby psal česky. Takže první české, skutečně náboženské knihy pocházejí nikoli od Husa nebo od Milíče, ale od Tomáše ze Štítného. V nich například sepisoval a rozváděl křesťanskou morálku, celý výklad Desatera Božích přikázání, v dalším spise píše o svátostech. Stylisticky se však jeho čeština velice liší od jazyka Husova, protože on nikdy nekázal. Jako laik ani kázat nemohl, nebylo to tehdy zvykem. Při psaní spisů výhradně v českém jazyce pro své potomky a širší okruh zájemců si své publikum pouze představoval. Dokonce mu to vyčítali, že je laik a píše o teologii, i když nemá teologické vzdělání. On byl totiž samouk. Vystudoval sice filosofii, ale magisterství nikdy nedosáhl a teologii vůbec nestudoval. Chodil však na přednášky a velice mnoho četl. Používá češtinu velice vybroušenou, a kde chyběly teologické výrazy, tam si je vytvořil. Proto se také stalo, že prostým lidem to neříkalo mnoho, pokud se vůbec s jeho díly mohli setkat. Další problém byl v tom, že to bylo obsaženo v knihách. Kniha tehdy – to byl velký kapitál. Její cena se rovnala ceně domu. Navíc většina tehdejšího obyvatelstva byla negramotná. Proto byl Tomáš znám pouze ve vzdělanějších kruzích.

Ve svých spisech je teologicky vytríbenější oproti Husovi, neboť sám ve svých kázáních musel reagovat na určitá evangelia roku, takže tematicky nebyla ucelená. Kromě vlastní tvorby Štítný také překládal některé spisy od jiných autorů z latiny, např. některé traktáty sv. Tomáše Akvinského.

Od Husových českých kázání k českým spisům

Když se ale podíváme na české spisy Jana Husa, okamžitě z nich zavane „čerstvost“ bezprostředního každodenního života. On ovšem začal psát česky až v posledních letech života, když už měl za sebou dlouhou kazatelskou činnost. Jak je všeobecně známo, byl vypovězen z Prahy, kde nesměl kázat, a aby neztratil kontakt se svými posluchači, začal v letech 1411–1412 psát česky. Většina jeho kazatelské činnosti však proběhla z latinských poznámek.

*Česká kázání
z latinských
poznámek*

Při zpětném pohledu na tuto činnost musíme zaznamenat, že měl velké úspěchy. Byl to jeho přirozený kazatelský talent a způsob podání a asi také příjemné vystupování a přesvědčivost projevu, co mu získalo tak velikou oblibu u pražského lidu. Také k tomu přispělo to, že objevil nejvhodnější způsob, jak k lidem hovořit. On se totiž vmyslel do duševního rozpoložení svých posluchačů, které znal a se kterými hovořil i mimo kázání, a podával jim, co chtěli slyšet a jak to chtěli slyšet. Dosáhl tím, jak už řečeno, veliké obliby, žel však, nezůstal k ní netečný. Dlouholetá kazatelská činnost v něm stále více probouzela onu – abychom citovali Františka Palackého – „do oka padající chvilost po lásce u lidu“. Ona to byla taková jeho vášnivá touha být lidem užitečný, dělat jim dobro, ale současně být od nich také milován, což je možné vyčíst z jeho dopisů i spisů.

*Husova touha
být milován*

Jako protipól tomu odpovídá jiná jeho reakce, a sice že k lidem, kteří s ním nesouhlasili nebo se s ním neshodovali, projevoval vášnivý odpor. Svědčí to o tom, že to byl typ člověka, který musel mít pravdu za všech okolností a že se s ním nedala zavést diskuse s výměnou názorů a respektováním názoru protivníka i jiných účastníků hovoru. Byl to kazatel a univerzitní profesor zvyklý na univerzitní katedru a duševně nebyl asi staven na to, aby dovedl lidi vyslechnout a diskutovat s nimi.

Vášnivý odpor

Jeho touha, aby slovo Boží, které podává, mělo co největší ohlas, byla užitečná, a plynula z toho i jeho snaha po zdokonalování přednesu i řeči samé. Ve srovnání třeba s Milíčem musíme konstatovat, že Milíčova čeština posluchače nijak nezaujala. Hus naopak ve svých kázáních užíval lehkého způsobu vyjadřování, vyhýbal se těžkopádným úvahám, jako to bylo u Matěje z Janova, a soustřeďoval se spíš na konkrétní

případy a výrazy, které si posluchači mohli lehce zapamatovat. Dovedl také mistrně střídat jednotvárnost výkladu s veselostí a humorem. Časté příklady k osvětlování zásad křesťanského života vybíral přímo z denní zkušenosti. Často citoval přísloví, lidová pořekadla, dokonce i písničky, které se zpívaly na ulici. Když chce zostudit pomluvy a pomlouvače, neváhá dokonce použít šťavnatých slov a přirovnávat je ke svini – cituji z českých kázání, která posílal do Prahy, když z ní byl vypovězen: „*Než jako svině, raději volí lajna než jiné věci, jež vonějí, též utrbač opustie všechny ctnostné skutky bližnieho, chopí se zých a těmi se i jiné krmí s chutí. A tak spolu se smějí, když utrbačí, jako svině chrobcí, když lajna požírajú.*“

Hus dokázal oživit i něco tak nudného, jako je úvod k rejstříku hlavních hesel, která připojil ke svým výkladům. Velice elegantně a vtipně uvádí: „*A že mieti mnoho peněz a nevědiati, kde ležie v komorie, byvá teskeno hledati, když přijde potřeba, a mieti rybník veliký, z niebož nemož úlovek ryb prodati jinému, než aby sám je ulovil a pak nemieti ani sieti, ani saku, ani nevodu, bylo by dost těžké ryb k jiedlu dobývati. Protož aby v těch knihách, kedož je bude mieti, věděl, kde jako v komorie leží poklad duše a jako v halteríku ryba, aby ji ku požitku sobě i jinému popadl, připravil jsem sieti, to věz, spravidlo aneb ukazadlo (rejstřík), jenž tě spraví a ukáže tobě, kde se v knihách stojí.*“

Husova snaha o „správný jazyk“

Svoji pozornost věnoval také nejen obsahu, ale i správné výslovnosti češtiny. Například ve spise „De orthographia bohemica“, ale také ve svých „Výkladech“ upozornil zvlášť na dvojí výslovnost písmene I a Y a L a měkkého L. Tehdy se ještě měkké L v Praze používalo a on Čechům vytýká, že jako Němci používají jen jedno L.

Velice pečlivě si také vybíral slova pro svá kázání. Nepoužíval zastaralé výrazy, a když je použil, hned vysvětloval jejich význam. Rád se také vzdával odumírajících výrazů a zvlášť ostře káral užívání cizích slov, zvlášť německých, jimiž čeština oné doby oplývala. Přinesl si s sebou do Prahy povědomí české sounáležitosti, a když byl svědkem toho, jak na Starém Městě, kde byla univerzita, se stále více a více dostávala

čeština do područí němčiny, zejména na radnici a mezi konšely, a jak se rodilí Češi pod vlivem německých „šprecherů“ dali nejednou lehce poněmčovat, tak vyslovil zásady o čistotě jazyka ve 40. kapitole svých „Výkladů“ v roce 1412: *„Těž nynie bodni by byli mrskanie Pražané a jiní Čechové, jež mluví a od póli český a do póli německý, říkajíc tobolka za tobolka, bjko za bjko, handtuch za ubrusec, šorc za zústěrku, knedlík za šišku, rendlík za třenožku, pancíř za krunyř, kunškok za koňský náhlavek, maštale za konici, mazhaus za svrchnie sien, trepky za chódy, mantlík za plášťek, hausknecht za domovní pacholek a forman za vožataj.“*

Proti německým „šprecherům“

Náhradou za slova německá nabízel už vžitá slova česká. A například slovo morder chtěl nahradit slovem zabíječ, za špeher navrhoval nové slovo stipák, které vytvořil nově, za ubelman navrhoval soudce nebo domnievač. Jeho snaha o jazykovou čistotu se nezastavila ani před vžitými latinskými výrazy, dokonce i liturgickými termíny. Pro advent navrhoval české slovo přístí a tak chtěl podrhnout eschatologický význam předvánoční doby. Pro pašije čili umučení Kristovo navrhoval umučenie. Pro talentum navrhoval hřivna (užívané dodnes), samohláska se měla místo latinského vokalis nazývat česky hlasuplod nebo samohlas (dnes samohláska). Zajímavé jsou i některé tvary, které svým původem patří spíše do jižních Čech než do Prahy, a ty snad nepřímě svědčí o jeho jihočeském původu. Zajímavější jsou však ty jeho novotvary, které vytvářel s příponou -ník, například apatečník – lékárník, cestník – pocestný, s příponou -č, modlič, spievač atd. Velmi si oblíbil užívání zdobnělin, což měli lidé zřejmě rádi. Například chlupáček – malý chlupatý pes, nebo obilíčko, utěšeníčko, peníček, lidičkové, farářík, pastýřík. Neužíval však nikdy tvarů a výrazů, které byly vzdáleny hovorové mluvě, ani ve svých spisech. Na to výslovně upozorňuje ve své Postile – *„aby kdož budeš čísti, rozuměl mé české řeči, věž, že jsem psal tak, jakož obyčejně mluvím, nebo v jednom kraji Čechové jinak mluví a v jiném jinak“*. Jako příklad uvádí, že se někde říká jméno, jinde jmně a opět jinde méno. Jeho slovní zásoba byla nepřeborná. V líčení svatby v Káni Galilejské názorně dokresluje obraz, když říká: *„A tak soudi, buď těž študvi, kádě, sudové, džberové, vědra, kebelíkové, láhve nebo báně, stálo to tu vedle obyčje židovského.“* Písmu svatému věnoval Hus velkou pozornost.

Vžitá i nová česká slova

Bohatá slovní zásoba

Když začal systematicky psát česky, tak začal pocít'ovat stejné těžkosti jako kdysi sv. Cyril, když chtěl překládat Písmo do slovanského jazyka. Tehdy slovanština neměla abecedu a latinská abeceda nebyla schopna přepsat měkké souhlásky a samohlásky.

„Nabodeníčka“ místo spřežek

Nabodeníčka

V době Husově se běžně užívaly spřežky, jak je dodnes užívají Poláci. Jak však bylo možno vystihnout abecedou, která má jenom 25 znaků, jazyk s dvojnásobným počtem hlásek? Hus navrhoval praktičtější řešení problému takzvanými nabodeníčky čili dnešními našimi čárkami a háčky. On sám dělal jenom tečky. Píše o tom ve svém úvodu k „Výkladům“. O spisu „Orthographia“ – čili česky Pravopis (je psán latinsky) – se říká, že Hus není jeho autorem. My však máme od Husa samotného návrh na úpravu pravopisu v knize, o které se nedá pochybovat, že by nebyla jeho, totiž v jeho „Výkladech“:

„Kdož budeš čísti v těchto knihách, věz, že jsem napsal obecným obyčejem, jež su z viery Čechové, a nedobříe. Protože latinská abecedu chtě plně českou řeč, psáti ano nelze. Ale psal jiným něco obyčejem i proto, že je skromnější. A věz, že kde jsem psal C a Z a znameníčko svrchu takto (s tečkou C a Z) jako teď čeled, maje psáti vedle abecedy v české řeči položené takto: čeled. A to jsem učinil pro písaře, jenž sů ještě nepřivykli tak psáti, aby nezblúdili.“

Jemné čárčičky

V přechodném stadiu psal oběma způsoby, aby si písaři zvykli na nový způsob. Cílem reformy bylo, aby každá hláska měla svou literu. Tím se počet liter rozmnožil o 14, neboť Hus také zavedl pro dlouhé samohlásky čárku – tu nazýval jemná čárčička. Dnes se říká, že se tento způsob užíval již před ním, pravdou však je, že on se snažil to zpopularizovat a udělal z toho systém. Žel jeho systém se však vůbec neujímal a až do obrozenécké doby se psalo spřežkovým pravopisem. Ale pak došel najednou jinde širokého uplatnění pro svou praktičnost. Především ve slovanských zemích, kde se užívá latinky – to znamená v češtině, slovenštině, srbochorvatštině, ale i litevštině a lotyštině. V mezinárodním systému, když se přepisují stará hebrejská slova, v odborné biblické lite-

ratuře, se užívá náš háček. Poláci však tento systém nepřevzali a užívají spřežky dodnes. Zdá se, že důvodem je to, že Hus, který tento způsob propagoval, byl v Polsku vždycky považován za kacíře.

Poláci nepřevzali „systém kacíře“

Takové jsou tedy jeho zásluhy o český jazyk. Pochybnosti jsou pouze v případě „Orthographie“, kde někteří jazykovědci, jak již bylo řečeno, nejsou přesvědčeni, že Hus je jejím autorem. Tečky nad písmeny se totiž vyskytují ve starých rukopisech už ke konci 13. století, tedy před Husem.

Bohoslužby

Od kázání a spisů přejdeme nyní k chórovému zpěvu. Hus jevil velký zájem o náboženské zpěvy. Sám schvaloval ve svých spisech střídavé čtení se zpěvem nebo hrou na varhany, aby se lidé potom lépe modlili. Zpěv sám, říkal, byl také modlitbou, protože Boha chválil a zpěvem mohla být také interpretována prosebná modlitba. Nikdy však nezapomněl zdůrazňovat, že zpěv musí být důstojný domu Božího. Proto sám dbal na krásu zpěvu a vylučoval také jakýkoliv zpěv umělý nebo svěťácký či sólový a byl zapříisáhlým nepřítelem světského zpěvu, zvláště toho, který v lidech zapaloval milostné vášně. Jemně táhlé a vyumělkované tropy, které byly skládány pro bohoslužbu, ale po vzoru světského zpěvu, ty odsuzoval. Říkal, že se spíš hodily k tanci než do kostela.

Důraz na zpěv

Podle vžitého zvyku dával lidem zpívat po kázání staré písně, jako „Hospodine, pomiluj ny“, „Bůh všemohúci“ (existovala i německá verze), „Svatý Václave“ nebo „Jezu Kriste, šcedrý kněže“. To byla eucharistická píseň, která se zpívala ke mši svaté, pravděpodobně po pozdvihování. Jistebnický kancionál ve dvacátých letech 15. století, necelých deset let po Husově smrti, připisuje Husovi autorství tří českých písní. Jedna začíná „Navštiv nás, Kriste žádúci“, druhá je „Vstalt' jest Buoh z mrtvých“ a třetí „Jezu Kriste, šcedrý kněže“. Skládal však Hus písně? Ano, skládal. V té době, kdy začal psát česky, tedy když už byl mimo Prahu, poslal jakýmsi zbožným ženám do Prahy píseň s tím, že se hodí, aby se zpívala při nešporách. V Kostnici ve vězení složil jakousi píseň, jejíž text se nám nezachoval, o žalárních poutech. Psal také zpěvy mravoučné. Například

Husovy písně v Jistebnickém kancionálu

panu Jindřichu Škopkovi, který s ním byl také v Kostnici, napsal na rozloučenou píseň, která začíná – Tu po smrti se shledáme. Text se však také nezachoval. Není zde tedy žádná překážka, která by bránila v přepisování autorství oněch tří písní Husovi. Jenomže: „Navštiv nás, Kriste žádúcí“ je stará píseň a „Jezu Kriste, šcedrý kněže“ je píseň z poloviny 14. století. Pro posouzení musíme vzít starý text „Jezu Kriste...“ a podívat se do kancionálů bratrských a utrakvistických a najednou se objeví rozdíl. Obě písně začínají stejnou první slokou, ale pak je tam asi dvacet slok úplně nových. Pražská synoda totiž v roce 1408, poněvadž se začaly zpívat písně, kterými se propagovaly viklefské nauky, ve snaze zabránit šíření a popularizování různých myšlenek, které nebyly považovány za katolické, nařídila, že se smí v kostelech zpívat pouze čtyři písně. A sice ony čtyři již jmenované. Hus však na to reagoval tím, že použil první sloku „Jezu Kriste, šcedrý kněže“, takže nikdo nemohl říci, že se porušilo nařízení synody, ale všechny ostatní sloky složil podle svého. Zdá se, že se v nich naznačuje nauka, kterou mu předhazovali a o které však on prohlašoval, že ji nikdy neučil. Učil ji však Viklef – totiž, že po proměňování zůstává v Eucharistii chléb a víno. A tyto nové sloky, zdá se, že nepřímo lidem naznačují tuto myšlenku. Takovýmto způsobem tedy chtěl obejít synodální zákaz. Není pochyb, že to nové složil on, protože je to úplně nová verze oproti té, co už byla vžitá, a další píseň – „Navštiv nás, Kriste žádúcí“ – je něco podobného.

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Papež Jan XXIII.

ŽIVOTOPISNÁ DATA

Hus se narodil v roce 1370 nebo 1371, tedy v posledním desetiletí vlády císaře Karla IV., kdy se dobrá léta jeho vlády chýlila už ke konci. O jménu nemůže být pochyb, neboť se zachoval jeho vlastnoruční podpis – M. J. Hus z Husince.

*Vlastnoruční
podpis*

Tady však vyvstává otázka, o jaký Husinec se vlastně jedná. Všeobecně se mluví o Husinci jihočeském, tomu nasvědčuje i staré ústní podání. Na druhé straně je však ještě druhá tradice, stejně starobylá, která ukazuje na jiný Husinec. Toto místo je z hlediska geografického logičtější, protože je blíže k Praze – Husinec u Klecan. Zajímavé je, že člen kostnické vyšetřující komise a současník Husův, který jej znal, opat cisterciáckého kláštera v Ebrachu v Bavorsku, píše, že Hus pocházel z vesnice jménem Hus, nedaleko Prahy. Stejně tak píše i Eneáš Sylvius Piccolomini ve své latinsky psané České historii. Jihočeský Husinec totiž nebyl nikdy malá vesnice. Už za doby Husovy to bylo městečko s trhovým právem. Brněnský augustinián Jaroslav Heil pokládal za samozřejmou věc, že rodištěm Husovým byla obec nedaleko Prahy, kde prý ještě v roce 1722 viděl na návsi kámen v podobě husy. A nedaleko této vsi na kopci se zachovalo místo, kde měl Jan Hus kázat a kde se ještě v minulém století říkalo „Na kazatelně“. Na Kralupsku, kam vlastně tento Husinec patří, se zpívala lidová písnička „Nedaleko Prahy stojí Husinec, kde byl zrozen

*Spor o místo
narození*

*Důvody pro
jihočeský Husinec*

Jan Hus, český vlastenec“. Který Husinec je tedy skutečným Husovým rodištěm? Jak již bylo řečeno, z geografického hlediska se zdá logičtější, že dvanáctiletý chlapec to měl do Prahy od Kralup rozhodně blíže než od Prachatic. Jenže se objevily určité signály z úplně jiné strany, které vylučují Husinec u Prahy. Jazykoví odborníci, kteří v 50. a 60. letech 20. století rozbírali Husovu češtinu, našli v ní celou řadu jihočeských prvků, které se nehodí do pražského okolí. A mimoto Husovým otcovským přítelem v Praze už od počátku byl známý mistr a také kazatel Křišťan z Prachatic, který s ním zůstal ve styku ještě v době jeho odsouzení v Kostnici. Další zajímavá věc je ta, že Hus používal služeb pražského veřejného notáře Michala Mikulášova z Prachatic. A tomuto notáři vřele děkoval, jako by to byl přítel ještě z mládí, a pozdravoval ho v jednom z posledních dopisů z Kostnice. Zdá se tedy, že ve světle těchto faktů můžeme považovat za pravděpodobnější Husovo rodiště spíše Husinec u Prachatic než u Prahy.

*Chtěl „dobré
bydlo a rúcho“*

Jan Hus přišel tedy ve 12 letech do Prahy a chtěl se stát knězem. On sám říká, že se chtěl stát knězem – „*aby měl dobré bydlo a dobré rúcho a aby byl lidem vzácen*“. První studijní léta Hus navštěvoval patrně některou z farních škol, protože na univerzitu byl ještě mladý, a tak podle vlastních slov – „*byl žáčkem mladším, děláje lžíci z chleba, a dotud jedl brách, až i lžíci snědl*“. Pak se dal zapsat na fakultu svobodných umění na pražské univerzitě, tam dosáhl v roce 1393 titulu bakaláře – v tomtéž roce byl svržen z Karlova mostu generální vikář Jan z Pomuku, pozdější sv. Jan Nepomucký. V matričním seznamu 22 nových bakalářů figuruje dle prospěchu na 6. místě, a když v roce 1396 dosáhl titulu mistra svobodných umění, byl z 16 nových mistrů až na místě 10. Zdá se tedy, že pokud jde o skutečnou vědu, byl jen prostředně nadaný.

*Středně nadaný
student*

Mistr

Po ukončení studií přednášel jako mistr na filosofické fakultě a v roce 1398 zasedal za český národ ve zkušební komisi pro nové bakaláře. V letech 1401–1402 byl děkanem filosofické fakulty – děkan byla funkce, která se volila na jeden semestr. Někteří mistři byli za svůj život do této prakticky administrativní funkce zvoleni i dvakrát. Děkan nebyla autorita vědecká.

Děkan

Kněz

V roce 1401, když mu bylo 30 roků, přijal kněžské svěcení. V seznamu svěcenců je jmenován – Jan Michalův z Husince. Není vyloučeno, že jeho

otec byl Němec, protože křestní jméno Michal se používalo v německých kruzích. V roce 1404 se stal bakalářem teologie a v letech 1404–1405 přednášel kanonické epístoly – to znamená epístoly sv. Petra, sv. Jana a sv. Jakuba. V roce 1405–1406 vykládá žalmy. Mistrovství čili doktorátu teologie nikdy nedosáhl. Na filosofické fakultě přednášel jako bakalář Aristotelovu filosofii.

Bakalář teologie

Kněžské svěcení z roku 1401 mu však otevřelo nové možnosti v tom, že mohl kázat. Nejdříve kázal dle historických pramenů porůznu v pražských kostelech, zvlášť u sv. Michala na Starém Městě. V roce 1402 byl však jmenován kazatelem v Betlémské kapli. Tato kaple byla založena v roce 1391 kramářem Křížem a měšťanem Mühlheimem s tím záměrem, aby se tam kázalo česky. Zde byl kněz placen ne za konání bohoslužeb, nýbrž za to, že zde česky kázal. Tato poměrně velká kaple byla v době, kdy Hus byl jmenován jejím kazatelem, střediskem česky cítících nadšenců. On sám se stal nástupcem jiných kazatelů a mistrů – Jana Protivy, Jana Štěkny a Štěpána z Kolína. To všechno byli slavní čeští mistři z pražské univerzity. Z toho tedy se zdá, že toto obročí – materiální zázemí spojené s kazatelstvím – bylo dáváno univerzitním mistrům. Jeho kázání, stejně jako kázání jeho předchůdců, byla zaměřena na praktický život a na morální obrodu. Někdy i nevybíravými výrazy káral zvlášť pohoršlivý život kněží, jejich touhu po blahobytném životě a jejich lakomství. Hus navazoval na dlouhou řadu synodálních kazatelů, neboť kněžská synoda se v Praze konala každý rok dvakrát. Tato tradice začala arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, což znamená více než padesátiletou tradici. A proto si ho také vzal mladý arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazemburka za rádce při uskutečňování opravných snah. Je zde tedy vidět, že snaha po nápravě špatného života kněží vycházela přímo od arcibiskupa v Praze. Hus na kněžské synodě dvakrát kázal a jeho vlivem byly v roce 1403–1404 vydány výnosy proti nepořádně žijícím kněžím, proti svatokupectví (např. úplatkářství při udělování církevních svěcení – pozn. red.) a proti turnajům.

Kazatel

*S arcibiskupem
se podílí na
reformě kněží*

Při pohledu na jeho život vidíme, že nebyl tak chudým knězem jako třeba Jan Milíč z Kroměříže. Ten začal svoji kazatelskou dráhu tím, že se vzdal výnosného úřadu notáře v císařské kanceláři Karla IV., vzdal se kanovnictví u sv. Víta a žil potom jen z almužen a darů. Historik

Hus – bobatý
kněz

Fleischhans, který je Husovi nakloněn, vypočítal, že všechny Husovy příjmy jak z Betlémské kaple, tak z univerzity dosahovaly ročně 60 kop grošů. Zatímco dobrá farní obročí v Praze vynášela 20 kop. Takže Hus ve svých 30 letech postoupil mezi dobře placené duchovní. Je však zajímavé, že mu nikdy nikdo nevyčítal ani lakomství, ani nějakou zvláštní touhu po penězích. Naopak krátce po jeho smrti jej připomíná jeho přítel, propa-
gující přijímání podobojí, Jakoubek ze Stříbra těmito slovy: „*Nepopřál si oddech, vysposlouchával z povědi, obracel břišníky, těšil zarmoncené, kázal a psal. Byl čistý, cudný, střídmy, vždycky se Boba bál a od samého počátku nebylo v jeho snažení ani pýchy, ani lakoty, ani závisti, ani pokrytectví. Vše obětoval, ano nadto i sám sebe obětoval pro spasení duší. Kdo od něho kdy odešel s prázdnou? Přišel-li bobatý, dostalo se mu rady, přišel-li chudý, přinesl si podporu. Nebledal svůj zisk, pracoval více než druhý, bral méně než druhý, ale vysloužil si jen nenávisť.*“ Tohle je vyřazeno z posmrtného kázání, taková apoteóza Husa, kterou přednesl jeho přítel, který se po jeho smrti stal jedním z předáků husitského hnutí v Betlémské kapli. Stejného názoru však byli zřejmě i Jakoubkovi posluchači, kteří Husa dobře znali, protože kdyby byl vykládal, co není pravda, neodvážil by se to říci z kazatelny.

Mnohokrát
opakovaný

Od této doby se pak neustále opakuje, že ctnostný život, kárání neřestných kněží a jejich závist přivedly mistra Jana až na hranici. (Pozn. red.: Přesvědčení, že Hus byl odsouzen pro svou kritiku nedostatků v Církvi, je i dnes jedním z nejrozšířenějších omylů. Ve skutečnosti důvody jeho odsouzení byly zcela jiné – viz následující kapitoly. Husova snaha o nápravu v Církvi – i když často nedokázal zvolit vhodnou formu – byla naopak tím, v čem se v podstatě shodoval jak s pražským arcibiskupem, tak s kostnickým koncilem.)

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Korunovace krále Zikmunda

SKUTEČNÉ DŮVODY KONFLIKTU A JEHO VÝVOJ

Pravdou však je, že oním kamenem úrazu všech jeho pozdějších sporů byly filosoficko-teologické názory anglického univerzitního profesora a kněze Jana Viklefa. Do četby jeho knih uvedli Husa dva jeho profesori na univerzitě – mistr Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče. Hus sám si potom už jako mladý mistr chtivě opisoval Viklefovy filosofické spisy v roce 1398. Tento latinsky psaný rukopis se dnes nachází v Královské knihovně ve Stockholmu (od třicetileté války).

*Nadšení pro
Viklefa*

Viklefův extrémní realismus

Co tak zaujalo mladého Husa na Viklefově učení? Byly to filosofické otázky, o které se přeli filosofové už od 11. století. A sice: existuje všeobecný pojem „člověk“? Nikoli konkrétní osoba, ale zda existuje skutečně nezávisle na člověku, na lidském mozku a myšlení, pojem „člověka“ jako takového – všeobecný pojem (universale). Někteří mistři říkali, že takový pojem neexistuje, že je to všechno pouze výplod lidského mozku (zjednodušeně řečeno: jsou to jen pouhá slova či jména, latinsky nomina, odtud nominalismus – pozn. red.). Druzí, platonici, říkali: ano,

*Spory
o nominalismus
a realismus*

existuje, ale mimo tento svět. Platonici, stejně jako potom sv. Augustin, tyhle všeobecné pojmy vložili do mysli Boží, mimo tento svět. Toto učení je nazýváno extrémním čili přehnaným realismem. Naproti tomu tomistická filosofie – sv. Tomáš Akvinský –, nazývaná též umírněným realismem, říká, že tyto pojmy mají skutečnou existenci, na lidském vědomí nezávislou, jsou sice výplodem rozumu člověka, ale svůj základ mají skutečně ve věci samé.

Viklef ve svém učení stojí pevně na pozicích extrémního realismu. Tvrdí, že všeobecné pojmy existují nezávisle na rozumu člověka a pojem „člověk“ skutečně že existuje od věčnosti v mysli Boží. A protože existuje tam, všechny věci zde na zemi jsou pouze odrazem toho všeobecného pojmu, a nakolik je člověk člověkem, je člověkem jenom potud, nakolik odpovídá tomuto pojmu, který existuje od věčnosti v mysli Boží, to znamená nejenom fyzickou podobou, ale také morálně, dobrotou; a když je člověk zlý, nedobrý, neshoduje se to s ideou, jakou má Bůh o člověku.

*Teoretický spor
s praktickými
důsledky*

Z tohoto principu prakticky vychází celá ta Husova nešťastná nauka, za kterou byl potom v Kostnici upálen. (Pozn. red.: Zjednodušeně řečeno, k důsledkům této nauky patří i to, že pokud je člověk v těžkém hříchu, neodpovídá ideji v Boží mysli. A tedy není tím, čím by měl být. Papež tedy není papežem, kněz není knězem, král není králem... A protože nikdy nevíme, kdo je v těžkém hříchu – těžký hřích je něco vnitřního –, nemáme jistotu, kdo platně zastává svůj úřad. Úřad kohokoliv může být kdykoliv zpochybněn. Jde o nauku, která je ve svých důsledcích schopna rozvrátit celou společnost. Dalším důsledkem je, že Církev přestává mít charakter viditelné společnosti, protože s jistotou nevíme, kdo je skutečně křesťanem – kdo opravdu odpovídá Boží ideji a do Církve patří...)

Hus, stejně jako jeho přátelé a ostatní čeští mistři, se drželi extrémního realismu pod vlivem Viklefa. Němečtí mistři na univerzitě zastávali názor, že všeobecný pojem je výplodem lidského mozku a že je to pouze tzv. flatus vocis (zvuk hlasu) – neboli pouze zvuk, který nemá žádný reálný základ ve skutečnosti. Němečtí mistři byli všichni nominalisté, kdežto všichni čeští mistři byli extrémní realisté pod vlivem Viklefovým. Takže už zde můžeme pozorovat první rozdíl mezi mistry německými a českými – rozdíl filosofický. Extrémní realismus však už měl své teo-

logické důsledky a německým mistrům šlo právě o ně, neboť pro tyto důsledky, které extrémní realismus vyvolal, byl Viklef v Anglii už několikrát odsouzen, jak papežem Řehořem XI. v roce 1377, tak anglickými biskupy a nakonec i oxfordskou univerzitou. Husa v jeho učení zaujal zejména jeho nesmlouvaný postoj k nezřízenému životu kněží a způsob jeho trpké kritiky Církve, který s Viklefem sdílel více než jeho teologické názory. Němečtí mistři se tedy snažili o očistění univerzity od už naprosto jasně odsouzených Viklefových filosofických omylů, které měly obrovský dosah v teologii. V roce 1402 předložili dočasní administrátoři pražského arcibiskupství po smrti arcibiskupa Wolframa ze Škvorce 45 článků, které byly považovány za bludné, a dali je univerzitě k posouzení. Viklefa a jeho učení hájil jménem českých mistrů Husův profesor Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče. Mistr Stanislav zašel dokonce tak daleko, že přijal za svůj i názor Viklefův, že v Oltářní svátosti zůstává spolu s Tělem a Krví Kristovou také podstata chleba a vína. To byl opak proti staré nauce Církve, která od počátku učila a učí, že podstata chleba se mění v Tělo Kristovo a podstata vína v jeho Krev, a co zůstává, jsou jenom vnější vlastnosti chleba a vína (tzv. způsoby chleba a vína). Tyto články byly většinou německých mistrů odsouzeny, protože ti měli tři hlasy proti jednomu českému. Mimoto si němečtí mistři stěžovali u papeže Inocence VII., že čeští mistři hájí už dříve odsouzené viklefství.

*Odsouzení
Viklefových
názorů dávno
před Husem*

Arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka a jeho snaha o očistu univerzity

Nový pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc dostal z Říma příkaz, aby zajistil očistu univerzity od viklefství. Proto mistr Stanislav ze Znojma svoje učení odvolal, ale ostatní se toho nevzdali. Mladý Hus byl tak oslněn Viklefem, že se žádným způsobem nedal od Viklefa odvrátit. A pro kritické názory na poměry v Církvi od učitele „evangelického“, jak nazýval Viklefa, prohlásil v Betlémské kapli, že by ji (tj. Betlémskou kapli), i kdyby byla plná zlata, nevyměnil za Viklefovu pravdu. Z Viklefa čerpal témata i pro svá kázání a doslova přebíral jeho útoky na chyby kněží, na řeholníky,

*Částečná očista
univerzity*

*Husovy citace
Viklefa*

na Církev a na papežství tím, že překládal doslovně z Viklefových spisů celé dlouhé pasáže, aniž by je citoval. Vydání Husovy Postily v dobách kolem roku 1970–1980 v Československu muselo být upraveno, protože těch citátů Viklefových je tam příliš mnoho a Husových původních myšlenek a názorů příliš málo.

*Hus mluvím
viklefských
mistrů*

Remanenční nauku (že konsekrovaná hostie si uchovává podstatu chleba, konsekrované víno podstatu vína – pozn. red.) Husovi, tak jako Stanislavu ze Znojma, nemohl nikdo dokázat, poněvadž ji nikdy nevyslovil, ačkoliv mu imponovala. Myšlenkově se však stále kolem ní pohyboval, ale přímo a jasně ji nevyslovil. Po Stanislavu ze Znojma se této nauky vzdal i Štěpán z Pálče, což vedlo k tomu, že mladší studenti na univerzitě od nich ustoupili. Hus, protože byl nejstarší z mladých mistrů, se prakticky stal mluvčím viklefských mistrů a žáků na pražské univerzitě, což byli prakticky všichni Češi, zatímco Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče, ačkoliv byli rodilí Češi a zastávali jinde českou věc, kvůli těmto naukám se nakonec octli na německé straně – a nikoli z národnostních důvodů, ale kvůli teologickým názorům. Němečtí mistři si opět stěžovali v Římě na nebezpečně se šířící viklefství, takže z Říma došlo Stanislavu ze Znojma a Štěpánu z Pálče předvolání – ačkoli už tuto nauku nedrželi –, aby se k papežskému dvoru osobně dostavili. Oba tam šli, své názory vyložili, byli rehabilitováni, vrátili se do Čech a zaujali svá místa na univerzitě a nadobro se zřekli Viklefa. Tímto činem se automaticky zařadili do protiviklefského proudu na univerzitě.

*Špatná pověst
univerzity*

Tím, že Hus a ostatní čeští mistři a studenti se tvrdošíjně drželi názorů Viklefových, docházelo pak k tomu, že studenti, kteří studovali v Praze a po studiích odcházeli do svých zemí, šířili po celé Evropě pomluvy o pražské univerzitě, že se tam učí kacířství. Schůze českého národa na univerzitě, svolaná arcibiskupem a králem, nic nevyřešila. Většina přítomných 60 mistrů a 150 bakalářů a stovky českých studentů jen prohlásili, že viklefské články nikdo nikdy v Praze nehájil v tom, co je v člancích kacířské. To bylo šalamounské řešení. Arcibiskup tedy obnovil zákaz hlásat Viklefovy názory a mimořádná synoda, která byla svolána na žádost krále Václava IV., zakázala mluvit potupně o kněžích před lidem

v kázáních a nařídila, aby všichni vydali arcibiskupovi k prozkoumání Viklefovy spisy. Hus je odevzdal, ale někteří jiní je odevzdat odmítli. Hus však, i když spisy odevzdal, kázal jako dosud.

*Odevzdání
Viklefových
spisů*

Od dvou papežů ke třem papežům...

Tuto situaci, už tak dost napjatou, ještě zkomplikovala jiná okolnost. Tehdy byli dva papežové. Jeden sídlil v Avignonu, druhý v Římě. Toto schizma trvalo tehdy více jak 30 let – od roku 1378. Nebylo možno dosáhnout sjednocení Církve, protože ani jeden z papežů nechtěl odstoupit. Každý z nich tvrdil, že je pravoplatný. Avignonského uznávala Francie a půlka západní Evropy, římského papeže se od začátku držely Čechy, celé Německo a německy mluvící země, Uhry, Polsko, Anglie a samozřejmě Itálie. Proto se také v Římě uskutečnil sňatek mezi českou princeznou Annou, dcerou Karla IV., a mezi anglickým králem, a tím se dvě země, které uznávaly římského papeže (tedy toho skutečně právoplatného – pozn. red.), spojily také dynasticky. V roce 1408, když vyjednávání mezi papeži stále k ničemu nevedla, kardinálové se obou papežů zřekli a sešli se tajně v Pise a odtud vyhlásili celému křesťanskému světu, aby se křesťané zřekli obou papežů a vyznávali neutralitu mezi nimi (latinské „neuter“ znamená „ani jeden, ani druhý“ – pozn. red.). To znamenalo, že měl být svolán koncil, který ukončí vládu obou a zvolí se nový papež, pro všechny jediný.

Dvojpapěžství

Neutralita

V této době došlo také k tomu, že Václav IV. byl německými voliči v roce 1400 (kteří ho v roce 1376 zvolili) sesazen z císařského trůnu pro své násilnosti a zůstal pouze českým králem. Novým německým králem zvolili Ruprechta Falckého a Bonifác IX., římský papež, sesazení schválil. Václav IV. se ovšem vzdát nechtěl a chtěl se na císařský trůn vrátit. Proto v roce 1408, když se svolával koncil do Pisy a když Ruprecht Falcký nenadále zemřel, Václav IV. byl ochoten poslat na sněm do Pisy české poselstvo, aby se ho jeho jménem zúčastnilo, ale pod podmínkou, že mu kardinálové a budoucí nově zvolený papež přiznají opět titul římského krále. Což mu bylo slíbeno.

*Václavův
zjistný příklon
k neutralitě*

*Arcibiskupova
věrnost
právoplatnému
papeži*

Arcibiskup Zbyněk Zajíc však zachoval věrnost stávajícímu římskému papeži Řehořovi XII., o kterém byli Češi přesvědčeni, že je pravý – a také skutečně byl. Václav IV. však chtěl, aby arcibiskup prohlásil vůči tomuto papeži neutralitu, protože měl slíbeno, že nově zvolený papež mu pomůže dostat se opět na říšský trůn. A proto, když nemohl dosáhnout neutrality od arcibiskupa, obrátil se na další velkou autoritu, na univerzitu.

Nešlo o vlastenectví, ale o politiku

*Kutnohorský
dekret*

Zde však rozhodli němečtí mistři třemi hlasy proti jednomu, že stojí za papežem Řehořem XII., a nechtěli prohlásit univerzitu za neutrální. Takže kvůli sporu o papeže dochází k vydání onoho „slavného“ Kutnohorského dekretu, který vydal Václav IV. v roce 1408 v Kutné Hoře a kterým změnil poměr hlasů na univerzitě ve prospěch Čechů. Reakce na tento dekret byla velmi ostrá. Ti němečtí mistři, kteří neodešli už předtím, odešli po vydání dekretu v roce 1408, většinou na univerzitu do Lipska. Tím se sice pražská univerzita stává z velké části českou, ale přestává být světovou, začíná být pouze místní, provinční univerzitou. Takové je tedy pozadí Kutnohorského dekretu, který se tak vychvaluje, že šlo o věc národní, aby domácím Čechům byla přiznána práva. To však je omyl. Zde šlo jen a jen o zájem krále Václava IV. A ten, kdo poradil, aby se Kutnohorský dekret vydal, byl mistr Jan Hus, což mu měli němečtí mistři za zlé. Tady se otevřeně postavil proti svému arcibiskupovi za krále.

*Pražská
univerzita ztrácí
světovost*

*Hus rektorem
univerzity*

Hned nato byl mistr Jan Hus zvolen od těch, co zůstali, tedy od českých mistrů, za rektora univerzity. Odchodem německých mistrů došlo k tomu, že univerzita se stala viklefskou. Arcibiskup přesto zůstal věrný římskému papeži Řehoři XII. Hus však z kazatelny v Betlémské kapli vyzýval pražské obyvatelstvo, aby manifestovali pro neutralitu, ke které se on sám veřejně hlásil. Arcibiskup ovšem jako jeho nadřízený nemohl pochopitelně mlčet k takovémuto konání svého podřízeného, a proto zakázal mistru Janu Husovi veškerá kázání.

*Husova kázání
„pro neutralitu“*

Jenomže sblížení českých viklefstů s králem Václavem IV. mělo další důsledky. A sice v tom, že došlo k rozkolu mezi duchovenstvem, jako tomu už

bylo předtím za Jana z Jenštejna. Kněžstvo se tedy rozdělilo na ty, kteří stáli při králi Václavovi, a na ty, kteří zůstali věrni arcibiskupovi a papeži Řehoři XII. Tím se nesmírně ztížilo postavení arcibiskupa, jeho boj proti viklefským naukám, když nyní přívržence Viklefovy a současně jeho podržené hájil sám král a jeho rada proti němu samotnému. Arcibiskupovi tedy nezbylo nic jiného, než že v roce 1409 musel vydat na Husa církevní tresty, tedy klatbu, pro jeho útočná kázání proti sobě (Hus potom kázal velmi útočně přímo proti arcibiskupovi) a proto, že se zřekl papeže Řehoře XII. Hus okamžitě prohlásil, že klatba je nespravedlivá, a proto musel arcibiskup v červenci vydat zákaz bohoslužeb v Praze (takzvaný interdikt – pozn. red.), dokud Hus Prahu neopustí. Tím však jen popudil krále, který Husa ochraňoval. Král použil proti arcibiskupovi staré osvědčené metody, tj. začal zabírat statky kněžím, kteří zůstali věrni arcibiskupovi, aby ho donutil k větší povolnosti. Jaké statky to byly? Byly to příspěvky z části výnosu hospodaření poddanských vesnic na živobyčí kněží – to znamená obročí – těch 20 kop apod. Takovýmto způsobem byl placen i Hus, neboť na Betlémskou kapli přispívalo také několik vesnic...

Rozkol mezi duchovenstvem

Klatba a interdikt

V této situaci tedy královi úředníci zabírali výnosy určené pro kněze a odebírali jim prakticky prostředky k výživě. Další prostředek, kterého král použil, byl ten, že začal jemu nepohodlné kněze zavírat – jak vidno, také stará „osvědčená“ metoda, kterou používaly systémy nejen královské, ale i národněsocialistické a reálněsocialistické. Arcibiskup byl nucen utéci před tímto násilím do Roudnice nad Labem. Hus ve svých kázáních při tom všem vybízel krále k nápravě Církve. Arcibiskup byl tedy nucen tomuto násilí ustoupit a nakonec pod tlakem uznal v Pise nově zvoleného papeže Alexandra V. (volba tohoto papeže byla neplatná; pravý římský papež dosud žil a nevzdal se svého úřadu – pozn. red.). Čeští viklefsté, kteří doufali, že se arcibiskupa Zbyňka Zajíce zbaví, obžalovali jej u nově zvoleného papeže z kacírství, že učí bludy o Oltární svátosti. Jenže arcibiskup se u papeže očistil a prostřednictvím svých zástupců objasnil svoje stanovisko a důvody, proč byl obviněn. Proto počátkem března 1410 Alexandr V. rázně zasáhl a zakázal všechna kázání mimo farní kostely, což bylo namířeno především proti Betlémské kapli. Je ironií osudu, že právě k tomuto papeži se Hus a čeští viklefsté přiklonili! Když byl zákaz v Praze vyhlášen, tak se Hus obrátil od „špatně informovaného“ k lépe „informovanému papeži“.

Pronásledování kněží

Příklon k „písánskému“ papeži

Jan XXIII. –
nový vzdoropapež

Alexandr V. po roce svého působení zemřel. Hus se snažil získat pomoc krále, jemuž namlouval, že arcibiskup hanobí jeho české království u papežské kurie a v cizině stejně jako Němci, a odvolal se k novému papeži Janu XXIII. (rovněž neplatně zvolenému – pozn. red.). Mezitím pražský arcibiskup vyhlásil klatbu na ty, kteří se odvolali k Janu XXIII., a provedl papežův příkaz vyplnit viklefství v Čechách tím, že 16. července 1410 dal spálit všechny viklefské spisy, které měl v držení, na nádvoří svého paláce. Odtud dobová potupná píseň „*Zbýněk Zajíc abeceda spálil knihy, nic nevěda, co je v nich*“. Tato nová klatba tak popudila krále Václava, že znovu začal zabírat církevní statky a statky kněží věrných arcibiskupovi. Arcibiskup pak musel vyloučit z Církve za toto násilí královské úředníky a konšely, kteří prováděli králův rozkaz. V Praze zakázal bohoslužby. Hus však v Betlémské kapli kázal i nadále a královo počínání veřejně schvaloval. Král pak arcibiskupovi nařídil, aby napsal papeži Janu XXIII., že neví o tom, že by v Čechách byly šířeny nějaké bludy, a proto arcibiskup sám žádá papeže, aby snál klatbu a zrušil všechny tresty proti komukoli v Čechách. Arcibiskup měl také krále pokorně požádat, aby vrátil zabrané církevní statky a propustil uvězněné kněze. To však už bylo na arcibiskupa trochu moc, a proto, než aby se sklonil před diktátem krále, odešel tajně z Prahy a hledal ochranu u králova bratra Zikmunda, který v té době sídlil v Uhrách, neboť byl králem uherským a římským. Ale arcibiskup náhle z neznámých příčin zemřel v Bratislavě na den sv. Václava 28. září 1411 – bylo mu něco přes 30 let. Vyskytly se pověsti, že byl otráven, ale dokázat to nelze, neboť příčin, na které mohl v té době zemřít tak náhle, bylo mnoho.

Smrt arcibiskupa
Zbýněka Zajíce

Albík
z Uničova novým
arcibiskupem

V Praze byl zvolen nový arcibiskup – Albík z Uničova, který byl předtím laikem a osobním lékařem krále Václava. Tím je také zodpovězena otázka, proč pražský arcibiskup a jiní hodnostáři nebyli přítomni na kostnickém koncilu. Bylo to z toho důvodu, že to byli lidé, kteří teologii vůbec neznali. V roce 1412 bylo kuriálním českým úředníkem z Říma Václavem Thiemem přineseno novému arcibiskupovi palium (insignie arcibiskupa) a tím byl Albík z Uničova stvrzen pražskou kurií ve svém úřadu.

Proti odpustkům

Nyní musíme trochu odbočit do Itálie, kde se stala zajímavá věc. Právoplatný římský papež Řehoř XII., kterého chránil neapolský král, byl v Římě. Jan XXIII., nový a už vlastně třetí papež (podobně jako jeho předchůdce „pisánský papež“ Alexandr V. byl také on zvolený neplatně, i když s dobrým úmyslem: měl se tak vyřešit problém již řadu let existujícího dvojpapěžství, kdy část křesťanského světa uznávala „římské papeže“ a část „avignonské papeže“ – pozn. red.), se do Říma nemohl dostat, a proto aby Řehoře XII. z Říma vypudil, rozhodl se, že proti jeho ochránci, neapolskému králi, uspořádá křížovou výpravu. A aby získal na tuto výpravu peníze, dal vypsát odpustky – tedy tomu, kdo finančně přispěje na výpravu, tomu že uděluje odpustky. Co to byly odpustky? Člověk měl na důkaz pokání za hříchy vykonat nějaký dobrý skutek. Součástí tohoto skutku bylo, že finančně přispěl na nějakou dobrou věc. Odpustky však za patřičný obnos mohl získat jenom ten, kdo neměl těžký hřích. (Pozn. red.: Těžký hřích musí být nejdříve odpuštěn ve zpovědi – v ní se odpouští takzvaný „věčný trest“ za hřích. Odpustky zahlazují jen takzvané „časné tresty“ za již odpuštěné hříchy. Tyto „časné tresty“ po odpuštění hříchů je možno zahladit více způsoby: jedna možnost je až po smrti v očistci; nebo to jde již zde na zemi konáním pokání a dobrých skutků a také na přímluvu Církve takzvanými odpustky. Církev může ustanovit, s vykonáním jakého dobrého skutku jsou odpustky – tedy toto prominutí časných trestů na přímluvu a z ustanovení Církve – spojeny. Může to být např. modlitba, pout' a ve středověku mohly být spojeny také s finančním darem na nějaký určený dobrý účel. Možnost získání odpustků existuje v Církvi dodnes, avšak po špatných zkušenostech ze středověku nesmí jejich udělení být spojováno s finančním darem na sebelepší účel – právě proto, aby se zamezilo byt' jen dojmů, že se odpustky prodávají.) Kdo chtěl odpustky, musel se napřed vyzpovídat, napravit všechny chyby, škody a zlé věci, které svým jednáním způsobil, a teprve po přijetí Oltářní svátosti mu byly odpustky uděleny. Je tedy mylná představa, že pouze za peníze mu byly odpuštěny jeho hříchy! (Pozn. red.: A ještě mylnější, ale velmi rozšířená je představa, že odpustky

*Vzdoropapež
Jan XXIII.
a prodej odpustků
v Praze*

*Co jsou to
odpustky*

si bylo možné koupit předem, a pak mohl člověk jít klidně hřešit, protože mu bylo předem odpuštěno. To by byly naprosto vyhozené peníze!) Stávalo se však často, že odpustky hlásali také kazatelé lidoví a nevzdělaní způsobem dryáčnickým a jarmarečným. Navíc současně s kazatelem už tam byli přítomni i výběřčí s pokladničkami a hned vybírali peníze, takže to vypadalo jako kšeft.

*Oprávněná
kritika „prodeje“
odpustků*

Hus se proti tomu postavil. Ale nejen proti jejich prodeji, ale i proti odpustkům vůbec. Říkal, že když má papež tu moc, tak proč nevyprázdní celý očištěc najednou. Anebo proč neodpustí všechno lidem najednou a proč se za to musí platit? Když pak přišla do Prahy bula, v níž se vyhlášovaly odpustky, čeští viklefishisté, vedeni Husem, popírali odpustky vůbec a také moc papeže, že je může udělovat. Arcibiskup Albík musel proto vydat zákaz kázání, totiž, že se proti bule nesmí v kostelech kázat. Hus ale kázal v Betlémské kapli proti bule dál, jako by její obsah odporoval zákonu Božímu, a vyzýval lid proti odpustkům. Davy lidí potom začaly obléhat Staroměstskou radnici a městští konšelé na to reagovali tak, že nechali polapit tři účastníky této manifestace, tři řemeslnické mládence, a zavřeli je do radnice. Když se král Václav dozvěděl o těchto bouřích v Praze, a protože mu osobně záleželo na tom, aby se odpustky hlásaly, a šlo mu také o to, aby se v jeho království nekonaly žádné akce namířené proti papeži, nařídil, aby všichni, kteří se proti odpustkům postaví, byli s'tati. A když mu řekli, že je jich tolik, tak podle dobových pramenů odpověděl, že i kdyby si měl přivést katy z Německa, tak si je přivede, a kdo bude proti odpustkům mluvit, tak jej nechá popravit. Konšelé tedy uposlechli králova rozkazu a tyto tři mládence nechali potom na Můstku na Václavském náměstí veřejně popravit. Těla popravených tam zůstala, těch se zmocnili kněží, kteří žili kolem Betlémské kaple a kolem Husa, donesli je slavnostně do Betlémské kaple za zpěvu „Tihle jsou mučedníci“ a hned začali sloužit mši svatou o nich, jako by to byli skuteční mučedníci, a začali je uctívat jako světce. Tito tři jsou tedy vlastně první husitští mučedníci, kteří se potom stali velmi slavnými.

*Neoprávněná
kritika podstaty
odpustků*

Smrt tří mladíků

*Václav IV.
přestává Husa
chránit*

Pražští mistři, teologická fakulta a pražští kněží znovu zažalovali Husa u papeže, že jednak káže bludy a jednak že káže proti odpustkům. A král se tentokrát už nepostavil na Husovu stranu, protože mu záleželo

na odpustcích. Hus však i nadále hájil Viklefovy bludy. Tentokrát však byly na něho vydány církevní tresty samotným papežem a bylo nařízeno, aby opustil Prahu a aby byla zbořena Betlémská kaple – příkaz Jana XXIII. Vskutku také došlo k tomu, že na kapli už táhl německý farář a pražští Němci, jenomže tam byli Češi věrní Husovi a ti kapli proti nim ubránili.

V Praze po těchto událostech začíná úplná revoluce. Hus nechtěl z Prahy, ale král mu nařídil, aby odešel, protože se revoluce obával. Hus tedy musel poslechnout a v roce 1412 skutečně Prahu opustil. Začíná tím další kapitolu svého života i činnosti na venkově, kázání pro venkovský lid, psaní českých spisů. Žil, psal a kázal na Kozím Hrádku a potom na Krakovci u Rakovníka. Máme zprávy o tom, že kázal všude, kam přišel – kdykoli a kdekoli. Pod širým nebem, při různých příležitostech – na poutích, na svatbách apod. Kázání, která nemohl v Praze pronést, do Prahy posílal a z toho vznikla potom jeho „Postila“ neboli český „Výklad“.

*Hus opouští
Prahu*

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Účastníci koncilu přijíždějí do Kostnice

KOSTNICKÝ SNĚM

Situace v Církvi a v náboženském životě se tedy v této době ještě více zkomplikovala. Ke dvěma stávajícím papežům přibyl ještě třetí! To už bylo naprosto jasné, že takhle to dál jít nemůže a že se musí zjednat v Církvi jednota. Zikmund jako římský císař zasáhl do děje, domluvil se s bratrem Václavem a dal svolat papežem Janem XXIII. sněm do Kostnice. Na tomto sněmu se mělo jednat o dvou věcech. Jednak o zvolení jednoho papeže, aby se dosáhlo jednoty v Církvi, a jednak se tam mělo jednat o napravení Církve v „hlavě a údech“, tedy mělo se jednat o reformě celé Církve.

*Cíl koncilu:
reforma*

Koncil měl začít na podzim roku 1414 a po dohodě s Václavem vyzval Zikmund sám, jakožto dědic Českého království, svého budoucího poddaného, mistra Jana Husa, aby na koncil přišel, aby se tam očistil ze všech nařčení. Zikmund totiž nebyl přesvědčen o tom, že Hus je kacíř, ale na čem mu především záleželo: aby to království, které jednou zdědí (Zikmund byl o hodně mladší než Václav), bylo království křesťanské, a ne kacířské. Hus Zikmundovy výzvy uposlechl, protože i on považoval koncil za nejvyšší autoritu, stojící nad papežem (jde o nesprávný, ale tehdy značně se šířící názor, o tzv. „konciliarismus“ – pozn. red.). On se totiž od rozsudku Jana XXIII. ještě jednou odvolal, a sice už přímo ke Kristu. Udělal to, co Savonarola a ještě potom i jiní, kteří byli postiženi nějakým

*Odvolání se
ke Kristu*

papežským rozsudkem – že se začali odvolávat od viditelného papeže k neviditelnému Kristu, který jim nemohl nic udělat, neboť normálně nezasahuje a vyčkává, až přijde jeho čas.

Cesta na koncil

Hus na koncil jel, protože si to představoval asi jako nějakou univerzitní disputaci, kde bude hovořit s mistry, protože na ten koncil se sjela prakticky celá vzdělaná Evropa. Tam nebyli jen biskupové, ale také odborníci na teologii, na církevní právo a byli to mistři ze všech evropských univerzit, včetně Anglie. Takže pokud by Husovi nějaký koncil vyhovoval jako univerzitnímu profesoru, tak to byl samozřejmě tenhle.

Glejt na cestu

Zikmund mu vydal ochranný list – glejt. Text listu hovoří však jenom o cestě do Kostnice, nic víc! Druhá věc, která je zajímavá, že Hus tento list vůbec neměl a dostal ho až v Kostnici a že se vlastně vydal na cestu bez něho, jen pod ochranou českých pánů. On si totiž ten list vyžádal sám, poněvadž vyhlásil, že jakmile vyjede z Čech a po tom, co Němcům vyvedl – snad měl na mysli Kutnohorský dekret a svá kázání –, ho budou chtít německí mistři a jiní zabít. Jenomže máme jeho dopisy, které hovoří jinak. Když přišel do Weidenu, do Norimberka, když přijel jinam, nadšeně píše svým přátelům do Čech, jak ho s nadšením všude přijali, jak ho obdivovali, že dokonce mohl s lidmi mluvit, disputovat a kázat a že všichni se ptali: „To je ten mistr Jan Hus?“ Z toho tedy plyne, a on sám to říká, že glejt od Zikmunda nepotřeboval! Proč potom tedy ty stesky, že potřeboval ochranný glejt, když ten mu byl vydán na jeho vlastní žádost, aby se bezpečně dostal na sněm. Glejt, který by ho uchránil od církevního nebo světského trestu, který by eventuálně vyplynul z koncilu, takový glejt mu nikdo ani neslíbil, ani nevydal! Cesta Německem byla pokojná, klidná a jistě ho i povzbudila do dalších jednání – jak doufal – na koncilu.

V Kostnici ho však čekalo nemilé překvapení. Na koncil totiž přicestovali i zástupci české katolické strany, mimo jiné biskup litomyšlský Jan Železný, doktor Mařík Rvačka – známý řeholník z Prahy, mistr Štěpán z Pálče – jeho bývalý učitel, mistr Jan z Hradce Králové a mistr

Petr z Uničova. Mistr Stanislav ze Znojma na koncil jel, ale cestou náhle zemřel v Jindřichově Hradci. To všechno byli mistři pražské univerzity a její teologické fakulty.

Mistr Jan Hus v Kostnici

Hus dojel do Kostnice na svátek Všech svatých 1. listopadu 1414. Protože město bylo zřejmě přeplněné a nebylo asi co k pronajmutí, ubytoval se v domku vdovy Fidy, nedaleko městské brány. Ten domek tam stojí dodnes jako národní památník Československé republiky, ovšem úplně nově postavený, více méně s vnějším tvarem starého domku, protože ten původní byl tak zchátralý, že ho nebylo možno renovovat. (Pozn. red.: Dle nejnovějších názorů nejde vůbec o dům, ve kterém byl Jan Hus ubytován.)

*„Husův dům“
v Kostnici*

Když Hus přišel do Kostnice, bylo mu zřejmé, že ze strany papeže Jana XXIII. se nemá čeho obávat. Jan XXIII. sice tento koncil svolal a do Kostnice sám také přijel, ale nerad, protože cítil, že nemá pevnou půdu pod nohama. Ač byl Hus stižen klatbou – což je prakticky vyloučení z Církve, která mu zakazovala sloužit mši a kázat až do té doby, než z něho bude sňata –, klidně v Kostnici kázal a sloužil mši svatou a stejně tak jako v Betlémské kapli pronášel ostré kritiky proti prelátům (jeho kritická kázání, jak o tom ještě bude řeč, nebyla tím, za co byl v Kostnici souzen – pozn. red.).

Stojí také za povšimnutí, že Hus byl vlastně podruhé ve svém životě mimo Čechy. Zatímco Štěpán z Pálče, Stanislav ze Znojma a další mistři chodili po jiných univerzitách, takže měli určitý světový rozhled, u Husa jsou prokazatelné pouze dvě cesty do ciziny. Jednou doprovázel krále Václava IV. jako zástupce univerzity do Porýní – to byl v královském průvodu – a podruhé jel do Kostnice. Jak již bylo uvedeno, v Kostnici kázal – zřejmě povzbuzen tou klidnou cestou Německem –, jako kdyby se vůbec nic nestalo, proti kněžím, až jej musel kostnický biskup napomenout, aby nesloužil mše a aby nekázal.

*Podruhé mimo
Čechy*

Žalobci z české strany a někteří kardinálové naléhali na Husovo uvěznění. K uvěznění však nedošlo. Stalo se tak až poté, co se roznesla

Uvěznění

zpráva, že Hus chce z Kostnice uprchnout. Pak teprve (28. 11.) přišli do jeho obydlí biskupové, kteří jej vyzvali, aby se dostavil do obydlí papežova. Tam jej předali do vazby a od té doby pobýval v různých vězeních, mimo jiné také v klášterním karceru u dominikánů. Hus – i když byl ve vazbě – mohl přijímat návštěvy a psát listy. A z této doby pochází většina jeho korespondence jeho přátelům v Kostnici a v Čechách. V účtech Jana XXIII. se z této doby vyskytují také účty za peřiny a otop pro Husovo vězení.

*Zikmundův
příjezd*

Konečně ve vánoční noci dojel do Kostnice i císař Zikmund a hned žádal velmi resolutně Husovo propuštění. Ale kardinálové se vzepřeli a hrozili odchodem, nebudou-li dodrženy církevní zákony, protože dle církevních i světských zákonů nepatřil Hus v tomto ohledu pod pravomoc Zikmunda, ale jako kacíř patřil pod pravomoc Církve. Na to už tehdy existovaly církevní zákony, které rušily platnost světských, tím spíše v Husově případě, protože byl kněz. Hus tedy ve vězení zůstal, ale Zikmundovi bylo na jeho žádost slíbeno, že se mu dostane slyšení před celým shromážděním koncilu. To byl historický průlom do běžné praxe, protože předtím se nikdy nestalo, aby se na všeobecném koncilu konal výslech nebo bylo dáno slyšení někomu, kdo byl obviněn z kacířství! Dosud není jasné, jak byl glejt Husovi doručen a zdali byl Husovým uvězněním porušen, protože se v něm vlastně zmiňuje jen cesta do Kostnice. Zikmundovi však bylo členy koncilu připomenuto, že zákony jsou dvojí (civilní právo a církevní právo – pozn. red.) a že právo soudit kacíře patří Církvi i podle světských zákonů. Po tomto upozornění se Zikmund snažil vyhovět Husovi nějak jinak, ale jak mohl?

*Obnovení jednoty
Církve*

Velikým úspěchem koncilu bylo obnovení jednoty Církve. Dne 29. května 1415 byl Jan XXIII. svržen z papežského stolce a pro pohoršlivý život vsazen do žaláře, což si částečně zavinil sám, protože když viděl, že koncil se chystá vyhlásit nadřazenost koncilu nad papežem, tak s pomocí Friedricha, arcivévody rakouského, utekl z Kostnice převlečen za pacholka. Byl však chycen a vrácen zpět do Kostnice už v poutech a jednu dobu byl vězněn ve stejném žaláři jako mistr Jan Hus. Takže jeden papež koncilem zvolený byl také koncilem sesazen. Druhý však, Benedikt XIII., Španěl, byl mimo dosah koncilu. Bylo mu už přes

*Uvěznění
Jana XXIII.*

90 let, žil v Aragonii a nechtěl se vzdát papežství, i když ho už nikdo nepodporoval. Císař Zikmund to vyřešil po svém a jednoduše. Sám se osobně vypravil do Španělska a vyjednal, že se Benedikta XIII. Španělé a skoro všichni jeho přívrženci vzdali. Tím byl druhý papež prakticky mimo hru.

*Uznání
neplatnosti
Benedikta XIII.*

Největším problémem zůstával právoplatný papež Řehoř XII., který byl skutečně tou odpustkovou výpravou z Říma vyhnán. Totiž neapolský král, který ho dosud chránil, než aby riskoval válku, spojil se s Janem XXIII. A potom klidnou cestou vyhnali Řehoře z Říma. Ten pak na lodi objížděl celou Itálii, ale nikde a nikdo mu nechtěl poskytnout ochranu. Nakonec se ho ujal nějaký pan Malatesta z Rimini, u kterého potom žil.

*„Problém“
s platným
papežem
Řehořem XII.*

Řehoř XII. však dávno předtím udělal slib, že když se vzdají ostatní papežové, tak on, ačkoli je právoplatný papež, se vzdá pro dobro Církve také. Nyní tedy nastala ta příhodná chvíle. Jednoho dne se tedy objevil v Kostnici jeho ochránce pan Malatesta s listem, ve kterém Řehoř XII. oznámil svoji rezignaci (potom umřel v pověsti svatosti). Tohoto papeže by býval asi Hus chtěl, protože to byl papež chudý, právoplatný a žil svatým životem. Jenomže se ho předtím s celou univerzitou vzdal, protože to vyhovovalo králi, a dělal spíše apoštola Janu XXIII., který na něho musel uvalit církevní tresty. Podivná to ironie osudu!

Slib abdikace

Situace v Církvi byla však i přesto zamotaná. V Kostnici se sešel koncil, který pravý papež Řehoř XII. nesvolal. Jak to řešit? Jednoho dne se tedy sešli koncilní otcové do katedrály v Kostnici, kde tomuto podivnému shromáždění předsedal císař Zikmund, tam přišel pan Malatesta a pověřil jménem papeže císaře Zikmunda ke svolání koncilu. Když se to stalo, tak Zikmund z pověření papeže sjednotil všechny přítomné kardinály tří papežů v jeden kardinálský sbor. A když se toto stalo, tak se do rukou tohoto kardinálského sboru Řehoř XII. prostřednictvím pana Malatesty vzdal papežského úřadu. Celé shromáždění skončilo tím, že všichni vstali a zpívali Te Deum. Tím skončil rozkol v Církvi. A to se stalo na svátek sv. Prokopa – 4. července 1415. Den poté, 5. července, začala poslední fáze procesu s Husem, to znamená rozsudek a odsouzení.

*Paradox: Husova
rozhodnutí*

*Vyřešení
trojpapežství
i neplatnosti
svolání koncilu*

Než však došlo k sjednocení Církve, začalo dávno předtím vyšetřování mistra Jana Husa k tomu určenou komisí. K nemalému překvapení této

*Vyšetřování
Husa*

komise, jak píše její členové, se Hus začal zříkat Viklefových článků nebo dával vyhýbavé odpovědi. Už se jeho čeští přátelé, kteří ho tam doprovázeli, zejména pan Jan z Chlumu, začali obávat, že se poddá. On totiž Jan z Chlumu a stejně tak ostatní byli přesvědčeni, že Jan Hus žádným bludům neučil, protože oni Viklefovým bludům nerozuměli, ani jeho učení neznali. Proto mohlo dojít k zvláštní epizodě, kdy Jan z Chlumu v tomto přesvědčení o pravověrnosti Husově dal dva Husovy spisy k prošetření komisi, která ho vyšetřovala – a sice „O Církvi“ a ještě jeden –, a když se to Hus dozvěděl, napsal v dopise – ten se zachoval –, „*co to udělali*“, že tyto dva spisy měly zůstat tajné! Pan Jan z Chlumu se tedy obrátil na samotného císaře Zikmunda, který zařídil, aby komise spisy vrátila, takže jako by zůstaly tajné. Jenže tajné nezůstaly, protože existovaly opisy, které měla komise už dávno prostudované. Jsou to tyto spisy, za které byl potom Hus odsouzen. Z těchto spisů vybral Štěpán z Pálče, který je znal, 30 domněle bludných vět, většinou ze spisu „O Církvi“. Články byly na Husovy výtky, že nejsou citovány přesně, několikrát přepracovány.

Hus tají své spisy

Veřejná slyšení

Konečně ve dnech 5., 7. a 8. června 1415 došlo k veřejným slyšením v jídelně františkánského kláštera, kde sněm zasedal. Pan Jan z Chlumu Husa zapřísahal, aby od pravdy neustupoval: „*Mistře Jene, já jsem laik, já vám radit nemohu, vy víte lépe než já, co je pravda. Pamatujte na to, že jste nás vždy učil pravdu a pro Boha vás prosím, neustupujte od pravdy. Pamatujte na své přátele v Praze, jak jste je učil pravdu.*“ Před tímto rozhovorem, jak již bylo naznačeno, začal Hus váhat a zdá se, že to dlouhé odloučení od Čech a od přátel a dlouhý pobyt v cizině ho zviklaly v jeho pevném přesvědčení, a možná, kdyby to pokračovalo, byl by asi přístupnější radám všech těch hodnostářů, kteří za ním neustále do vězení chodili a přemlouvali jej, aby se poddal koncilu, a možná by to udělal. Avšak po tomto rozhovoru se zdá, že ten jej opět utvrdil ve správnosti jeho přesvědčení, v jeho výpovědích nastává obrat a již není ochoten v ničem ustoupit a tvrdohlavě trvá na svém. Ten rozhovor s panem z Chlumu se zachoval, neboť jej zaznamenal Petr z Mladoňovic, Husův přítel a kostnický sekretář. Husovi četli článek za článkem s otázkou, zda se jej zříká. Když se chtěl pouštět do dlouhých výkladů, tak ho napomenuli, aby odpovídal ano, nebo ne. Když tvrdil, že onen článek v jeho spisech nestojí, byl mu jedním kar-

dinálem přečten z obžaloby a jedním anglickým biskupem z jeho spisu. Druhému a třetímu slyšení byl přítomen i Zikmund, aby bylo klidnější. Ten pak Husa, když odmítal odpřisáhnout ony články a slíbit, že je nebude učit, napomínal, ať není zatvrzelý a ať se podrobí koncilu a koncil pak bude kvůli němu – Zikmundovi – a kvůli králi Václavovi s ním mírně nakládat. A ať si také uvědomí, kolik vzdělaných mužů na koncilu zasedá.

Hus se pak k některým článkům přiznal, jiné popřel, jiným dával dobrý smysl, ale žádného se zřící nechtěl. Neuznával autoritu koncilu a chtěl být usvědčován přímo z Písma, protože nepovažoval Církev shromážděnou na koncilu za neomylnou. Chtěl prostě přeměnit soudní řízení v univerzitní disputaci. Sněm mu tedy dal měsíc na rozmyšlenou. Mnoho mistrů a hodnostářů mu radilo a přemlouvali ho mezitím, aby se poddal koncilu. Když vytrvale odmítal, koncil nechtěl dále vyčkávat, a tedy 6. července jej slavnostním zasedáním v kostnické katedrále odsoudil jako kacíře, když předtím slavnostně odsoudil také bludy Viklefovy, nato jej zbavil kněžského úřadu a pak jej jako laika předal světské moci k potrestání. Už císař Friedrich II. vydal říšský zákon, aby byli zatvrzelí kacíři upalováni. Stejný trest schvaloval i Karel IV. v českém Zemském zákoníku. Koncil tedy vydal Husa do rukou římského krále a dědice Českého království Zikmunda. Zikmund pověřil provedením zákona a vykonáním předepsaného trestu kostnického fojta (starostu). Když se u připravené již hranice znovu tázaný Hus odmítl poddat, hranice vzplála a byl upálen.

*Rozsudek
6. 7. 1415*

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Kardinálové na koncilu

SVĚDECTVÍ PETRA Z MLADOŇOVIC

Pro dokreslení situace a pro představu, jak bylo s Husem jednáno, přikládáme část jednání před vyšetřovací komisí, kde jsou uváděni jednotliví členové po řadě tak, jak to zaznamenal Petr z Mladoňovic (přeloženo z latiny z „Relatio de magistri Joannis Hus causa in Constantiensi consilio acta“; je třeba připomenout, že Petr z Mladoňovic byl Husův přítel a kostnický sekretář – pozn. red.):

Když tedy skončily řečené články – články obžaloby – i svědectví i to, co předtím bylo, a nastalo téměř ticho, pravil slavný teolog kardinál z Cambrai a mistr Petr d'Ailly, bývalý rektor pařížské univerzity: „Mistře Jene – jsou položeny dvě cesty a jednu z nich si vyberte. Buď, že se jasně vydáte na milost a k dispozici koncilu, cokoliv o vás rozhodne, a koncil z úcty zde přítomného pana římského krále Zikmunda a jeho bratra, českého krále Václava, a k vašemu dobru s vámi bude jednat svědomitě a lidsky, anebo chcete-li ještě držet a bránit některý z uvedených článků a přejete-li si ještě další slyšení, bude vám dáno. Ale uvědomte si, že tu jsou také velcí a vzdělaní muži, doktoři a mistři, kteří mají proti vašim článkům tak silné důvody, že se obávám, abyste se nezapletl do ještě větších omylů, kdybyste chtěl ony články hájit a držet. Já vám radím a nechci tu hovořit jako soudce.“ A jiní dodali: „Jistě, mistře Jene, je lepší to, co říká pan kardinál, abyste se zcela poddal milosti koncilu a nedržel něco tvrdosťně.“ A mistr se skloněnou hlavou pokorně odpověděl: „Nejdůstojnější otcové. Přišel jsem sem svobodně, ne abych něco tvrdosťně hájil,

*Nabídka ze
strany koncilu*

ale když jsem něco méně dobře nebo chybně položil, chci se pokorně poddat poučení koncilu. Žádám však pro Boba, aby mi bylo dáno slyšení k vyhlášení mých úmyslů o člancích, které mi vytýkáte a o spisech svatých církevních učitelů. A nebudou-li mé důvody a důvody Písma průkazné, chci se pokorně podrobit poučení koncilu.“ A hned mnozí volali z konce: „Hle, jak opatrnicky a ztvrzele mluví. On se chce podrobit poučení koncilu, a ne jeho nápravě a rozhodnutí.“ A on odpověděl: „I poučení, náprava a rozhodnutí koncilu se chci podrobit. Bůh je mi svědkem, že hovořím upřímně, a ne opatrnicky.“

Požadanky
koncilu

*A kardinál z Cambrai pravil k mistru Janovi: „Poněvadž se chcete vydat na milost koncilu a jeho poučení, vězte, že vaše poučení pochází od dobře šedesáti doktorů, z nichž někteří už odešli a pařížští přišli, aniž by kdo odporoval, na příkaz a z pověření koncilu a spočívá v tom, že nejprve pokorně uznáte svůj omyl v těch člancích, jež jste dosud držel. Za druhé, že přisejnete se zřeknete oněch článků a budete přísahat, že na věky je více nechcete držet, ani kázat, ani učit. Za třetí, že veřejně ony články odvoláte a stáhnete. A za čtvrté – že prohlásíte, že budete držet a kázat opak toho, co se proti vám dokazuje, že jste držel, psal a kázal.“ A mistr Jan mezi mnohým jiným, o čem se různé jini dobadovali a hovořili, pravil: „Nejdůstojnější otče! Jsem ochoten pokorně poslechnout koncil a být poučen. Ale prosím pro Boba, abyste na mě nechtěli klást oprátku zavržení, abych nebyl nucen lhát a odpřisáhnout ony články, o nichž, Bůh je mi svědkem, nic nevím a které vypovídají proti mně svědci, jež mi ani na srdce nevstoupily a především to, že po konsekraci zůstane v Oltářní svátosti hmotný chléb. Ty však, které znám a které jsem napsal ve svých knihách, poučen o opaku, chci pokorně odvolat. Ale že chci všechny články, jež jsou mi připisovány, odpřisáhnout, z nichž mnohé mi jsou, Bůh je mi svědek, falešně připisované, bych si připravil oprátku zavržení, neboť odpřisáhnout, jak si vzpomínám, jak jsem četl v *Catholicum* (právní kniha), znamená omylu dříve držěného se zříci. Ale poněvadž mnohé články mně připisované jsem nikdy nedržel, ani mi nevstoupily na srdce, proto se mi zdá být proti svědomí je odpřisáhnout a lhát.“*

„Odpřisáhnout
bludy?
Ano i ne...“

To už jsme prakticky na konci koncilových jednání. Články, které mu byly předcítány, nebyly články svědků, ale články vybrané z jeho knih – zejména ze spisu „O Církvi“! Když říká, že nemůže odpřisáhnout takovýmto způsobem, tak oni mu pravili: „Ne, ne, to není smysl odpřisáhnout.“ A mistr pravil: „Tak jsem to četl, že to znamená odpřisáhnout.“ A mnozí volali, když svědčil pro své svědomí, pravice: „A snad tvé svědomí ti nikdy ani neřeklo, že ses někdy mylil, anebo že se můžeš mylil?“ Mezitím pravil král Zikmund: „Poslyš, Husi. A proč nechceš všechny mylné články odpřisáhnout, když o nich říkáš, že je proti tobě, buď špatně, přednesli svědci, a přece když

Hra se slovy

já chci odpřisáhnout všechny omyly a že žádný nechci držet, není třeba, abych byl některý z nich předtím držel.“ A on pravil: „Pane králi, ale to slovo nebo sloveso odpřisáhnout, to nemá ten význam.“

A florentský kardinál mu řekl: „Mistře Jene, bude vám předána velmi zúžená formule, co máte nebo chcete dělat.“ Tehdy mu řekl král: „Jene Huse, hle, byly ti předloženy dvě cesty. Buď že odpřisáhneš a odvoláš zde odsouzené omyly a vydáš se na milost koncilu a koncil bude v něčem k tobě milostivý, anebo chceš-li ony omyly hájit, mají i koncil i doktoři svá práva, co s tebou nakonec udělat.“ – To znamená aplikovat na něj církevní právo. A on odpověděl: „Nejjasnější kníže, já nechci držet žádný omyl, ale chci se pokorně poddat rozhodnutí koncilu. Jen však, abych neurazil Boha a své svědomí a abych neřekl, že jsem ty bludy držel, když jsem je nedržel a ani mi na srdce nevstoupily. A také prosím, aby mi bylo poskytnuto slyšení, abych mohl vyhlásit svůj názor v jistých bodech a člancích, jež mi předhazují, a zvláště o papežích, blavách a údech Církve, v čemž hovoří jinak ti, kteří vyjadřují jiný názor. Neboť připouštím a říkám, že papež, biskupové, preláti atd., jsou-li předzvěděni a v těžkých hříších, nejsou skutečně takovými vzhledem k zaslíbením ani důstojně před Bohem jako takovými, jsou však takoví, pokud se týká úřadu, papež, biskupové, preláti atd., i když jak jsem řekl, jsou nebedni udělovatelé svátostí.“ V knize „O Církvi“ Hus ale výslovně říká, že papež není papež, když je v těžkém hříchu a král není král, když je v těžkém hříchu. Tento článek byl komisí vyňat z jeho učení! Jak je však vidět, v této výpovědi už svůj názor trochu mění, ale když potom chtěli, aby řekl, že to nikdy neučil a že to nebude učit, tak to opět nechtěl odpřisáhnout. Takhle se to opakovalo stále dokola, točili se v těchto jednáních stále kolem jedné věci a nebyli schopni dospět k žádnému konci.

*Husovy vyhybavé
odpovědi*

*Nikam nevedoucí
diskuse*

A po mnohém jiném tu a tam řečeném král mu opět pravil: „Poslechni, Jene Husi. Jak už jsem ti řekl včera, nemohu ti radit, máš svůj věk. Kdybys byl chtěl, mohl jsi to už dobře pochopit. A teď slyšíš, že páni ti předložili dvě cesty. Buď že se vydáš na milost posvátnému sněmu, a čím rychleji, tím lépe, a odpřisáhneš a odvoláš všechny omyly napsané v tvých knížkách a také ty, které jsi sám uznal a o nichž ti přinesli proti tobě dostatečné svědectví, a těm svědectvím je třeba věřit, neboť praví Písmo, že v ústech dvou nebo tří svědků stojí každé slovo. A o některých člancích vypovídali mnozí a významní muži a pro ony omyly přijmi pokání se zkroutěným srdcem, jak ti nařídí koncil, a opak, jak říkají páni, problas a piš a přísabej, že je a jiné nebudeš více držet. Anebo chceš-li je tvrději zastávat a hájit, že tehdy jistě proti tobě bude koncil postupovat podle svých práv.“ A jakýsi starý šedivý biskup z Polska řekl: „Práva jsou jasná v listinách Klementinských a v šesté

kníže o kacířích, co se s ním má stát.“ A mistr odpověděl králi: „Nejjasnější panovníku. Jen jsem řekl předtím, že jsem sem svobodně přišel, ne proto, že chci držet nějaký omyl nebo kacířství, ale že chci být pokorně poučen od koncilu.“ A mnozí volali: „Podívejte se, jak je tvrdošijný. Chce být poučen od koncilu a držel ony bludy tolik let a nechce se poddat opravě a rozhodnutí koncilu, aby odvolal ty bludy.“ A jeden tučný kněz sedící v okně ve vzácné sukeni, a zdá se, že to byl Prušák, hlasitě volal (Zajímavé, jak se zde trochu projevuje nacionalistický charakter.): „Ať jej nepřipouští k odvolání, neboť i kdyby odvolal, nedodrží to, poněvadž při svém odchodu poslal svým příznivcům a straníkům dopis, jenž byl veřejně čten. I kdyby byl donucen k odvolání, tak to chce učinit jen ústy, a ne srdcem, a proto mu nevěřte, protože to nedodrží.“ A mistr pravil: „A já chci se pokorně podříditi poučení, opravě a rozhodnutí koncilu. A v traktátu proti Stanislavovi ze Znojma jsem učinil veřejná prohlášení, že se chci pokorně podříditi rozhodnutí svaté matky Církve, jak kterýkoliv věrný křesťan má.“ A Pálec povstal a pravil: „A když já bych velmi prohlasoval, že nechci tuhle mistra Alberta, který sedí vedle mne, fackovat, a přece jej fackoval, nebo když jej fackují, jaké by to bylo prohlášení? Tak i ty prohlasuješ, že nechceš žádný blud držet a zvláště ne ten Víklefův a bránit jej – a bráníš jej.“ A dále pravil: „Nejdůstojnější otcové! Tady je jedenáct článků samotného Víklefa.“ A po řadě je četl z papíru: „Proti pěti z nich již odsouzených mistr Stanislav ze Znojma kázal v kostele Panny Marie před Týnem veřejně a za přítomnosti množství duchovních. A když rakouský vévoda Arnošt tenkrát byl v Praze, podobně i já jsem proti nim kázal. A sám Hus se svými následovníky je tvrdošijně a veřejně hájí ve školách. A sepsal jsi,“ pravil mistru Janovi, „jakýsi spis na jejich obranu, který tu je, a nevydáš-li své spisy ty, předáme je my.“ A on pravil: „Tak je předejte.“ A král pravil: „Máš-li takové spisy, bylo by dobré, abys je tu předal koncilu, a nepředáš-li je ty, předají je jiní.“ A on pravil: „Ať je předají.“ (Jde o spis „O Církvi“.)

V dalším jednání Hus znova opakuje, že se chce pokorně poddat koncilu, ale znovu to neudělal. Mezitím, když se trochu utišili, povstal Pálec, a jako by už slyšel závěr proti mistrovi, pravil: „Nejjasnější panovníku a pánové! Nejprve prohlasuji, že v tom, v čem jsem proti němu postupoval, jsem nepostupoval z nějaké zlé vůle nebo z nenávisti vůči osobě – Bůh je mi svědek –, ale jen proto, abych splnil svou přísahu, kterou jsem učinil, když jsem – třebaš nebudný – se stal doktorem posvátné teologie. (Že bude bránit pravou víru proti kacířství.) Proto jsem to učinil.“

A Michael de Causis, který seděl před mistrem, povstal a pravil: „A já podobně.“ Jim odpověděl mistr Hus: „Jsem pro Boží soud, který mne i vás spravedlivě podle zásluh bude soudit.“ A kardinál z Cambrai pravil: „Mistr Štěpán (Pálec) se jistě zachoval velice

šlechtně k oněm knihám a článkům a také i jiní doktoři, neboť jich vyňali daleko víc a horší, ale odložili je stranou a tyto ještě všechny vykládali v lepším smyslu. Hle, v knihách (Husových) stojí to ještě daleko hůř, než jak oni to formulovali. “Potom biskup z Rigy převzal mistra Husa, aby šel do šaláře. Když přecházel, pan Jan z Chlumu jej pozdravil a těšil jej podáním ruky, za což byl mistr velice vděčný, že se za něho nestyděl, neboť byl takřka ode všech zavržen a potupen jako kacíř, a že se jej odvažil pozdravit a veřejně mu podat ruku, a to mu později i sdělil. Po jeho odchodu všichni preláti a kardinálové, kteří tam byli, chtěli odejít a už vstali.

Tedy ozbrojenci, kteří stáli vřadu na stráži, také odešli a naši čeští páni (přátelé Husovi) přistoupili k oknu a pan Jan z Chlumu a pan Václav z Lestné a Petr Bakalář (sám autor reportáže, tj. Petr z Mladoňovic – pozn. red.) ještě byli uvnitř, jichž, jak se zdá, král si nepovšiml, ale myslel, že odcházejí, a tehdy, když mistra vedli do vězení, pravil: „Nejdůstojnější otcové! Již jste slyšeli také z těch mnoha věcí, které jsou v jeho knihách a k čemu se přiznal a co proti němu bylo dostatečně dokázáno, že by jediná z nich stačila na odsouzení. A tedy, kdyby nechtěl ty bludy odvolat a chtěl je hájit, ať je upálen, nebo si s ním zařídíte podle vašich práv, jak sami víte. A vězte, že kdyby vám cokoliv slíbil, že by chtěl odvolat nebo tu odvolal, nevěřte mu a ani já bych mu nevěřil, neboť až se vrátí do Království českého, bude v tom pokračovat. A kdokoli by se našel, že je drží (bludy), ať biskupové a preláti je v oněch zemích potrestají, ať se spolu s kořeny zničí i větve. A ať koncil napíše králům a knížatům, aby byli tím více příznivci těm prelátům, kteří zde pilně pracovali na tomto posvátném sněmu, aby byly ony bludy vyvráceny. A také víte, že je psáno, že v ústech dvou nebo tří svědků stojí všechno slovo. Zde by však stačila jedna setina na jeho odsouzení. A tak také skončujte s jeho jinými tajnými žálky a příznivci, neboť já zkrátka odjedu. A zvláště s tím, který je tu držen.“ A oni pravili: „S Jeronýmem.“ A on řekl: „Ano, s Jeronýmem.“ „S tím skončíme za jeden den, to už bude snadnější než tento mistr.“ Jmenoval mistra Husa a onoho jeho žáka Jeronýma. A král na to odpověděl: „Jistě. Já jsem byl ještě mladík, když se ta sekta v Čechách začala šířit, a podívejte se, jak se rozrostla a rozmnožila se.“ Na to se všichni radostně jednotlivě rozcházeli ze zmíněného refektáře a během každého slyšení obstoupilo mnoho ozbrojenců s meči, se samostatnými dlouhými sekerami zmíněný refektář, když byl přiváděn mistr Jan Hus. To tedy jsme sepsali, co jsme tam viděli se dít a co jsme sami slyšeli. Tím končí tento úryvek pořizovaný z jednoho z posledních slyšení, které bylo Husovi dáno.

*Zikmund
se distancuje
od Husa*

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Odvedení odsouzeného Jana Husa na hranici

V ČEM BYL „HUSŮV PROBLÉM“ A ZAČ BYL ODSOUZEN?

O co však při těchto jednáních šlo a které to byly články, o nichž říkali, že jsou bludné a za něž byl odsouzen? Hus totiž nebyl odsouzen za to, že káral kněze, jeho kázání s tím neměla nic společného.

Teologické omyly a bludy, za které Husa sněm odsoudil, jsou samy o sobě vážné, ale dnešnímu člověku cizí a středověké. Ani však jeho současníkům z lidových vrstev neříkaly mnoho a pro ně by se nebyli za něho také zasazovali. Stejně bludy učil i jeho duchovní předchůdce Jan Viklef, ale ten přece klidně zemřel doma, a nikoliv na hranici určené nepolepšitelným kacírům, jakým z hlediska církevního jistě byl. Na tento do očí bijící rozdíl mezi oběma Jany stále více poukazují dnešní historici. Například angličtí, kteří se zabývali Viklešem, se pak zákonitě dostali i k problému Husovu. Viklef totiž byl přes všechny své omyly přece jen hluboký myslitel, který byl schopen vytvořit nový, rozsáhlý a důmyslný myšlenkový systém. A do něho logicky vkloubil všechny své závěry. Byl to nakonec ale jen suchopárný univerzitní profesor, který nebyl schopen svými těžkopádně psanými spisy nikoho nadchnout. V Anglii jeho myšlenky nikdy tak nezapůsobily jako v Čechách, poněvadž v Anglii je šířili chudí kněží, většinou prostí

*Rozdíl
mezi Husem
a Viklešem*

a nepřilíš teologicky vzdělání, aby mohli pochopit celý dosah jeho nauky. Je zajímavé především logické důsledky této nauky. Proti tomu mistr Jan Hus je osobnost docela jiného ražení. Měl běžný stupeň univerzitního vzdělání, ale jeho akademické spisy neukazují na hlubokého myslitele, který by jako Viklef byl schopen promyslet nový filosoficko-teologický systém. V tom nad něho vynikli i jiní současní pražští mistři. Hus však byl schopen odjinud přijímat, ale abstraktní myšlení aktualizovat a zlidovět v praktickém životě. A bylo pro něho osudným krokem, že objevil Viklefa.

Hus totiž neměl tak velký teologický rozhled, aby Viklefovu nauku hned pochopil do nejzazších důsledků. A nebyl také předem schopen rozlišit, co bylo možno z Viklefa převzít a kde bylo třeba zastavit. A ani si to jasně neuvědomoval, když se sám začínal zaplétat do jeho omylů. Ale byl tu i základní rys jeho povahy, že když se jednou chopil nějaké myšlenky, nechtěl od ní ustoupit a vzdát se jí. Ba i později, když se jeho kolegové od Viklefa začali odvracet a poukazovali na nebezpečí, které se v jeho nauce skrývalo, Hus setrval na svém a nekriticky proti všem vyhlášoval, že ve spisech Viklefových není žádných bludů, a sám byl kdykoli ochoten ve všem Viklefa hájit. A pak nebylo tedy nic divného, když mu začali přičítat na vrub celou Viklefovu nauku, včetně bludného učení o remanenci, o níž sám tvrdil, že ji nikdy neučil a kterou mu nikdo nedokázal, ani koncil z jeho spisů. Ale přesto – a tady byla chyba, že se Hus nikdy výslovně nepostavil proti remanenční nauce (remanenční nauka znamená, že podstata chleba a vína zůstává v Oltářní svátosti spolu s Tělem Kristovým, čili popírá se tím to, čemu se říká přepodstatnění čili transsubstanciacie), takže nikdy nikoho nepřesvědčil nejen, že s ní nesympatizoval, ale nakonec, že nebyl jejím aspoň tajným vyznavačem. A stejně tak se nikdy ani slovem nepostavil proti jiným zjevně bludným naukám Viklefovým.

Pro nauku o remanenci však odsouzen nebyl, protože mu ji koncil nedokázal. Tam byla uvedena pouze svědectví, ale ta byla odložena stranou, protože ze spisů to nebylo možné dokázat. Když Hus 10. června 1415 – to znamená necelý měsíc před smrtí – psal svým přátelům do Prahy dojemný list, jakoby na rozloučenou, a vybízel je v něm,

*Husova
tvrdohlavost*

*Nedistancování
se od remanenční
nauky*

aby „Pána Boha poslouchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili a také aby pravdy Boží, kterých jsem z Božího zákona psal a z řečí svatých kázal, aby sie té držali“, jistě to příjemci nechápali, jako by se měli držet nauky Viklefovy, ale toho, co slychávali v Betlémské kapli z kazatelny.

Za co odsouzen nebyl: různé tváře mistra Jana Husa

Výraznou charakteristikou Husovy bojovné povahy nebylo ani tak nadšení pro suchou teoretickou vědu, jako pro nápravu v Církvi, kterou chtěl provádět. Nepochybně trpěl stejně jako už kdysi pražský arcibiskup Jan z Jenštejna a jiní pražští mravokární kazatelé, když byl nucen před sebou vidět nevázaný život nejen světských, nýbrž i duchovních a byl zachvácen bolestí nad stavem, v jakém se Církev nacházela.

Že mistr Jan Hus byl v podstatě zbožný a mravně vysoko stojící kněz, o tom není možno pochybovat ani dnes a o tom neměli nejmenší pochybnost ani jeho posluchači. Nikým také z těch hříchů, které vyčítal kněžím – to je lakomství a zhýralý život –, nebyl obviněn. I v tom se tedy shoduje s jinými soudobými pražskými mravokárnými kazateli.

Přece však se od nich osobitým způsobem liší. V jeho kázáních totiž, když se porovnají s jinými i latinskými z té doby, chybí vyrovnanost. Jiní kazatelé totiž zdůrazňovali často kladný prvek křesťanského života. Například synodální kazatelé – jejich kázání nebyla dosud zveřejněna – začínají tím, že vyzvedávali ideál kněží, a nakonec se říká: „A jste vy takoví?“ A pak se teprve začíná s výtkami. Tento křesťanský ideál doložený Písmem svatým chybí v Husových kázáních. Vyskytne se tam sice, ale velmi málo. Je tam jakoby zavalen nekonečnými nářky a stížnostmi na zkaženost zvláště kněží a zejména v tom nezná míru, jak se o tom posléze vyjádřil i kancléř pařížské univerzity Jean Gerson, který to vystihl už jenom z jeho spisů.

V tom smyslu si na něho stěžovali 25. 8. 1408 i pražští faráři a duchovní arcibiskupovi. Že prý káže odiózní věci, takže jimi drásá mysl zbožných lidí, zhašší lásku, když před lidmi zostuzuje kněze, takže i dobří a nevinní kněží jsou tak kvůli špatným nepřímo zaplétáni do jeho

Upřímná bolest nad stavem Církve

V podstatě zbožný kněz, ale...

Nevyrovnanost kázání

Výtky bez ideálu

Stížnost kněží

*Všechny do
„jednoho pytle“*

řečí. Hus však na tuto výtku odpověděl, že „*jakéhokoliv člověka, o němž nevím z Písma nebo z jevení, že je zavržen, považuji za nesrovnatelně lepšího, než jsem sám*“. Jinde dodává, že „*nekázal nikdy přehnaně proti duchovním, ani falešně, ale podle Písma, zákona Páně a posvátných církevních zákonů, vzdělání duchovních i lidu, kněžské břichy odhalovat znamená pravdivě, správně, a ne lícoměrně, ale neochvějně je kázat*“. Ale pražští faráři si stěžovali především na výsledky jeho kázání – „*že všechny duchovní u lidu tak zlostil, že jsou nyní tak nenáviděni, jako tomu nikdy předtím nebylo*“. Poukazují i na to, že v Praze samé je mnoho dobrých kazatelů, ale žádný že nikdy nepřeháněl tolik jako Hus. A proto se ptají: „*Je snad dobře takhle kázat? Vzdělává se tím lid? Nebo se tím spíše nactiutrhá duchovním?*“

*Příklad keřivdy
mistru Petrovi*

A na potvrzení této pochybnosti uvádějí konkrétní případ, který způsobil značné rozhořčení i po Praze. Když zemřel starý papežský úředník a kněz mistr Petr ze Všerub, vyzval mistr Jan Hus lid, aby se modlil za jeho duši také proto, poněvadž prý se obával, aby nebyl zavržen. A hned k tomu dodal, že „*ani za celý svět by nechtěl zemřít s tolika obročemi jako mistr Petr*“. Duchovenstvo k tomu ale připomíná, že mistr Petr byl dobrý křesťan a horlitel pro víru. A existují prameny, které mistru Petrovi dávají nejlepší vysvědčení. Soudobé prameny taky ukazují, že mistr Petr byl také štedrým dárcem různým klášterům a že hojně přispíval na různé dobré věci. Ale Hus se proti tomu bránil, že neřekl, že Petr nebyl dobrý křesťan, ale že takhle chtěl pouze lid povzbudit, aby se za Petra a jiné zemřelé kněze modlili. A že sám donucen okolnostmi doznává, že i v Praze on sám zná mnoho svatých kněží, jimž není hoden rozvázat ani tkaničku u sandálu.

*Překrucování
významu Písma*

Přesto si však kněží znovu a znovu stěžovali na jeho kázání. Jeden napsal: „*Jsmě tak pošpiněni, že cent mýdla nestačí k očištění duchovních*.“ Kromě tohoto zevšeobecnování Hus ještě často cituje Písmo svaté a dává mu svůj osobitý výklad, který z textu ale neplynul. Když například vypráví, jak pohanští kněží boha Baala ve starozákonní době s ženami a dětmi „*tajemně sjídali a spjeli oběti přinášené modle*“, hned k tomu dodává: „*snaď to znamená, že kněžíe nyníjší su obžerní a nestříezví, s ženami neřků tajemně, ale zjevně Bobu danů almužnu žerů, leč jak klamajíce lidsků – dajíť Bobu a chtiť sobě a ženám, jak oni nežíje*.“

Také rád mluví ve svých kázáních v náznacích a pak se hájí, že závěry, k nimž nutně jeho slova zvlášť u prostých posluchačů vedou, nikdy nepronese, jako například když říká: „*Jisté jest, že kněz jsa v smrtelném brieši aneb briešný čině skutek, jenž v sobě jest dobrý, briechow přidává a s tím více břeší. U příkladě – kněz jsa v smilství služe mši, řekaje bodiny (modlitba breviáře – pozn. red.) neb z povědaje, křtě, činí skutky, jež v sobě jsú dobří, ale on, že činí je v brieše a tak nedostojně, zvláště brieši.*“

*Urážlivé
nekonkrétní
náznaky*

A někdy dokonce zachází až do vulgárnosti a používá jako východisko i slova Písma. Například: „*Protož skerze proroka Malachiasa o kněžích die Bůh: Rozespu na tvář vaši hovno svátkov vašich. A proč to? Než že břicha jsouce pilnějšíe než Boba, sviatí je hovnám. Majíce břich za Boba, jakož dí sv. Pavel.*“ A jindy znovu používá biblického přirovnání jako nadávky současným kněžím: „*Aj ted' máš, že Kristovi nepřiteľa a tak antikristové jsú, jenž břich pasů a zemských věcí pilní sù. A kteří lidé věce pasů břich v rozkoši než biskupové, preláti, kněžíe a mnišie. Nevěř mně, věř Amos proroku, kopáči klčov a pastýři, jež die kněžím – volové neb krávy tučné, slyšte slovo Božie, jenž nůzi činíte chudým. Věru brozně odpustky dává Pán Bob kněžím tučným, jenž nůze činí je chudým, zjedájice a zpěvájice, co by měli chudi jísti a píti. Běda volům tučným, jenž ani oří slovem Božím lidských srdcí, kam se hodie jistě do Luciferovy kuchyně.*“ Další zajímavý postřeh z jeho kázání, v nichž se rozhorluje nad pomlouvačnými kněžimi: „*Po briechu nyníe velmi su se psi kusaví rozmnožili. A již tak jest obyčej utrhanie vstupilo, že již bo nemají za břiech. Neb již kněžíe ještě chtiejice se obléci v mešní roucho ke mši a oblačejice se utrhají. Bob je mi svědek, že sem sám to slychal. A po mši spolu se sejdúc, prve se masa živého našerů než vařeného. A které těžšie utrhanie než bližního nazvat kacieřem. A tak služie více ďáblu než Pánu Bobu, nejsúc hodni jesti chleba, jak die sv. Augustin, pro své utrhanie.*“ Zejména na tohle si stěžovali jiní kněží, že kdo s ním nesouhlasil, ten že se hned stal terčem jeho útoku, i když to byli někdy lidé, s nimiž se vůbec osobně nesetkal a které neznal.

*Vulgárnosti
a urážky*

I jeho bývalý otcovský přítel mistr Štěpán z Pálče psal Husovi, když se bránil proti jeho nařknutím: „*Kdo je, kohos nezhanobil? Čí chování došlo před tebou milostí? Kdo se chce skryt před tvým jedovatým jazykem mimo své spoluapoštohy? Všichni ostatní neřestní, všichni zhoubní, jen ty s tvými druhy jsi ctnostný, jen ty vzdělaný, ty jediný jsi učitel v Izraeli.*“ Je to týž Pálec, jehož Hus několik let předtím velebil a o Stanislavovi ze Znojma dokonce, když byl

*„Kdo je, kohos
nezhanobil“*

jeho učitelem, vyhlásil z kazatelny v Betlémské kapli, že mu není rovna pod sluncem. Když se však oba vzdali Viklefa a vyjádřili s Husem svůj nesouhlas, tak je nazval nevědomci a blbci (doslova ve svém latinském spise). Stejně pokud byl v dobrém vztahu k arcibiskupu Zbyňkovi, chválil ho, ale jakmile, nikoliv z osobních důvodů, ale kvůli Viklefovi a kvůli papeži Řehoři XII. byl arcibiskup nucen proti Husovi zasáhnout, Hus jej nazval nevědomcem a zrádcem království a důvěrně sdělená tajemství, která mu arcibiskup řekl, mluvil potom z kazatelny. Mnichy bez rozdílu nazýval Jidáši a nevěrnými ďábelníky, biskupy a kněze doslova pojmenoval zloději a lotry – to vše je vybráno z jeho spisů. A nezastavil se ani před kardinály. Když byla jeho pře v Římě svěřena kardinálu Oddovi Colonnovi (to byl pozdější papež Martin V., který byl zvolen v Kostnici) a byl povolán do Říma, psal kardinálskému sboru v září 1410 list a žádal, aby se do Říma nemusel dostavit. A v dopise kardinálům doslovně píše: *„Nejdůstojnější otcové v Kristu, kteří v sobě nesete obraz apoštolů, neboť jste postaveni jako hlavní světla, která mají osvětlovat všechny zemské kraje, a poněvadž máte moc zřabovat svět zločinu a vytrhovat duše z chřtánu satanova, utlačovaným pomáhat v Kristově jménu, proto, vrhaje se k ochraně vašich otconství se utíkám.“* Když však za několik měsíců zmizela naděje, že ho zbaví předvolání a církevních trestů, tak je v Praze z kazatelny kvůli tomu pojmenoval rudými ďábly. Papeži Janu XXIII. se nevedlo lépe. V roce 1410 ho Hus v dopise nazýval Svatým otcem a nejvyšším veleknězem Církve Ježíše Krista a nazývá jej pokorně nejvyšším zástupcem Ježíše Krista a podepisuje se mu *„nejmenší kněz Vaší svatosti, Jan Hus“*. Když mu papež Jan XXIII. nevyhověl a nesejmul z něho klatbu, tak jej nazval Antikristem a odvolal se ke Kristu jako nejspřavedlivějšímu a nejvyššímu soudci.

Je zajímavé, že pokaždé, kdykoli mu nějaká autorita nevyhověla, tak se stále od nižší autority odvolával k vyšší a nikdy se nechtěl „pokorně podřídit úsudku a rozhodnutí církevních představených“ – i když to vždy tvrdil a předem prohlašoval. A když byl stížen církevními tresty, vyhlásil všechny, kdo mu zakazují kázat, za falešné svědky, za svatokrádežníky, a tedy za vyloučené z Církve. Proto nikdy nechtěl poslechnout tvrdých představených, poněvadž, jak říkal, by musel poslouchat ďábla. Vůle Boží prý je poslouchat představené pouze v dovolených věcech. A tak

dodává v dopise Janu Bradatému a občanům z Krumlova: „*Tímto podepřen raději jsem chtěl v kázání poslouchat Boha než papeže a arcibiskupa a ostatní jejich satrapy, kteří se protiví slovu Kristovu – Jděte do celého světa.*“ *Toto jsem podepsal sám, abyste se dovedli postavit psům ďáblovým.*“

Zatímco se tak ostře Hus stavěl proti duchovním, přivíral oči nad těmi, kdo s ním souhlasili, což mu vytýká řada jeho bývalých přátel, kteří se s ním rozešli kvůli Viklefovi. Například mistr Ondřej z Brodu mu píše, „*že si vyjíždí i na chlapce, kteří nepatří k viklefovské sektě, že však zavírá oči nad křivopřísežníky, vrahy, zloději a zhyralci jen proto, že se blásí k jeho straně*“. V Husových kázáních a spisech se nikdy neobjevují žádné výtky vůči králi Václavovi. Ani tehdy, když zabíral církevní statky a věznil kněze. Ani proti členům jeho rady, ani proti žádnému konkrétnímu jmenovanému laiku. Když hovořil o chybách laiků, vždycky to činil jen umírněně a velmi všeobecnými slovy. Co se týče krále, dobře věděl, že s králem ani s jeho radou, ani s ostatními laiky se žertovat nedá. Arcibiskup Jan z Jenštejna také ostře káral život duchovních, ale nezastavil se ani před přísným napomenutím krále. Král však okamžitě zasáhl a nechal v roce 1393 utopit ve Vltavě generálního vikáře Jana z Pomuka, zabavil arcibiskupovi všechny jeho statky a donutil jej k odchodu z Čech.

Nestejná měřítko

*Strach
napomenout
krále a jeho lidi*

Hus nápravu Církve očekával „z vnějšku“

Hus však měl ještě jiný důvod, proč tak zevšeobecňoval neukázněnost života kněží. Podle nauky Viklefovy měli král a panstvo napravovat zlé duchovní odnětím majetku. (To však už král Václav dělal, aniž by četl Viklefa.) Hus však k zabírání majetku přímo povzbuzoval. Poukazoval na příklad starozákonního Nehemiáše – ten od sebe zahnal kněze, kteří si vzali za manželky pohanky. A Hus volá k pánům: „*Nu králi, kněže, pane, rytíři i obce, naučte se od toho svatého knížete (Nehemiáše) kniežím netrpieti smilstvie a cizioložstvie zjevného, neviňte jich k sobě, ale jakožto tento je zahnal pryč od sebe, kněze smilného, též i vy teď máte příklad a též sv. Pavla prikázání, jenž die: 'Když ten, jenž bratr slove, mezi vámi je smilník nebo lakomec, s takým aniž jezte.*“ *Aj svatý tento netoliko zahnal, ale prosil pomsty od Boha na ty kněží,*

jenž kniežstvie hříchy svými škvrnie. Druhé, naučte se kněží řídit, aby v svém řádu stáli, a každý, kdo činy má v duchovenstvu sloužiti, ať slouží.“ Hus tedy, jak vidno, v tomto prohlášení žádá, aby světští páni nahrazovali arcibiskupa a církevní představené.

*Církevní snahy
o nápravu*

V této souvislosti je třeba podotknout, že existuje velké množství písemného materiálu o tom, co všechno duchovní představitelé dělali pro nápravu života kněží. Tento materiál však teprve čeká na své zpracování. V Českém království byl obzvláště silný smysl pro sledování života kněží. Je to možno datovat už od dob Arnošta z Pardubic, kdy se v Čechách, jako v žádné jiné diecézi v Evropě, konaly dvakrát ročně kněžské synody, kde se takto kázalo přítomným kněžím a dělaly se vizitace. Až bude jednou zpracován životopis Jana z Jenštejna, vyjde najevo, proč nebylo možné provést reformu.

Peníze kazí...

Proč byla tehdy situace v kléru tak zlá? Řečeno velmi lapidárně – kde je dost peněz a možnost poměrně jednoduchého uplatnění, tam se lidé jen hrnou. Přirovnáno k dnešku – ti lidé, kteří se ve středověku nechávali světit na kněze proto, jak sám Hus kdysi o sobě prohlásil, „*aby měli dobré bydllo a vzácné rúcho*“, tedy z prospěchu, takoví lidé v Československu vstupovali do KSC. Tím se stalo, že v kléru bylo tolik nehodných kněží. To také napovídá, že provádění nápravy bylo velice obtížné a svízelné. Tito kněží nejen že nechtěli změnit svůj klidný a pohodlný život, ale okamžitě se proti arcibiskupovým záměrům bránili. Kdekoli a kdykoli arcibiskupa pomlouvali a samozřejmě všechny jeho snahy sabotovali a mařili. Církevní představení na to nestačili a světská moc, i kdyby ji byli požádali, byla ráda, že mohla z církevních problémů těžit pro sebe, jak jsme viděli u Václava IV. Za Karla IV. byla situace jiná, protože císař sám nikdy do církevních věcí nezasahoval, neboť věděl, kam by to vedlo. Je však velice mnoho dokladů o tom, že nutil a nabádal jak německé biskupy v Říši, tak biskupy v Čechách, aby se starali o řádný život kněží a duchovních.

Nelze se proto divit, že Husa, který kázal živě, lidé velice rádi poslouchali. Jistě nechodili na jeho kázání jenom proto, že tam slyšeli nauku Evangelia. V jeho kázáních je sice velice mnoho citátů z Písma svatého, ale tyto citáty jsou mu jen příležitostí k různým výpadům a útokům. Ve středověku to totiž byl naprosto běžný způsob, přizpůsobovat si

Písmo svaté k obsahu kázání třeba i násilně. Podle dnešních měřítek je to klasický způsob, jak kazatel s Písmem svatým zacházet nemá. Husovi posluchači však byli přesvědčeni, že to, co slyší, je skutečně výklad Kristovy nauky, že je to pravda Boží. Hus sám nadšeně psal Viklefovým stoupencům do Anglie: „*Lidé milují Evangelium a sv. Pavla. Náš pan král, královna a celý královský dvůr a velmoži i obyčejný lid jsou pro slovo Ježíše Krista.*“

Nyní se dostáváme k závažné věci, kterou postřehl z četby jeho kázání a děl František Palacký. Vyčítá mu samolibost a touhu po popularitě. To však nebyl jen Palacký, ale i Husovi současníci, a to nejen Štěpán z Pálče, ale i Husův přítel, který se s ním nerozkmotřil, když šel do kláštera – nějaký mistr Jan z Rakovníka. A nakonec je to možno vyčíst i z těch listů, které Hus posílal přátelům v Čechách a psal je na cestě do Kostnice, v Norimberku. Líčí tam, s jakými poctami ho všude přijímali, jak jej v Neustadtě „*Němci velmi vděčně viděli*“, jak ve Weidenu přišlo velice mnoho lidí a obdivovali se mu. To píše sám o sobě do Čech. A konečně v Norimberku jak mnoho lidí stálo na náměstí při jeho příchodu a každý se tázal: „*Kdo je to, ten mistr Jan Hus?*“ Naopak, když někde kritizoval nebo napomínal, tak se projevoval dvojím způsobem. Jednak obviňoval protivníky, což je vidět ve všech jeho polemických spisech, že jsou to jeho nepřátelé, a často je nazýval lháři bez dalšího vysvětlení a tam, kde by mu tento způsob neposloužil, zaujal postoj nespravedlivě pronásledovaného nebo budoucího mučedníka.

Tak například vyčítal pražským mistrům, že jej malicherně obžalovali i u arcibiskupa z bludu, a dodává, že svou při svěruje Hospodinu, který spravedlivě soudí a splácí každému podle jeho skutků a zavrhuje bezbožné a nakonec spasí spravedlivé, a proto on se jim nechce mstít. O co však šlo? Šlo o informování arcibiskupa – o žalobu, že napsal článek, jehož pravdivost Hus pak sám doznal. Když byl například obžalován u arcibiskupa z toho, že se zřekl papeže Řehoře XII. a že zastával neutralitu mezi dvěma papeži, odpověděl mimo jiné – připouští, že skutečně neutralitu zvolil – ale že musí pokorně trpět, neboť Spasitel praví: „*Radujte se a jásejte, neboť vaše odměna je hojná na nebesích.*“ Takže to nebyla vůbec nespravedlivá obžaloba, neboť on už neutralitu prohlásil, a protože to někdo donesl arcibiskupovi, on musí trpět... Jak

*Husova touha
po popularitě*

*Stylizace
do „postoje
mučedníka“*

chce zdůraznit výše uvedeným citátem, jenž je pro ty, kteří trpí nespravedlivě, považuje se za ně i on.

*Odvolal se
k papeži a pak
odmítl přijít*

Jindy, když mu bylo z Říma zakázáno kázat, psal jakémusi šlechtici o pronásledování, jež jej postihlo, a jako důvod pronásledování udával, že chce následovat Krista. A v témže roce mu znovu psal, když dvakrát žádal papeže, aby byl zproštěn pūhony (tj. předvolání před papežský soud; paradoxem je, že Hus se nejdříve v roce 1410 proti arcibiskupovi odvolal k papeži, ale když byl předvolán do Říma, snažil se předvolání vyhnout a nikdy se do Říma nedostavil; jeho proces v Kostnici byl vlastně dokončením soudního jednání, které Hus sám o pět let dříve vyvolal... – pozn. red.), že je ochoten „*vytrpět i trest kruté smrti, než aby řekl něco, co by odporovalo Kristově vůli*“.

Důvod odsouzení: nauky Viklefa

*Důsledky
Viklefovy*

Nyní se musíme opět vrátit k Viklefovým naukám. Jak už bylo dříve řečeno, zastával Viklef extrémní realismus. A dále jej železnou logikou rozvádí. Tak jak má Bůh ideu člověka nebo například stolu, tak má také nezávisle od světa existující ideu o své Církvi, jak má Církev vypadat. A ta Církev na světě, která je, jestli se neshoduje s myšlenkou Církve v Boží mysli, tak to podle Viklefa znamená, že to není Církev Kristova. A když se rozhlédl kolem sebe, téměř všude viděl kněze, kteří nežili, jak by měli, viděl biskupy, kteří nebyli takoví, jací by být měli. Když toto všechno viděl, udělal si jednoduchý závěr: tato církev není Církev Kristova, protože je zlá a neodpovídá myšlence Boží.

Ta pravá Církev však musí někde na zemi být, ale jinde a my ji musíme hledat. Určitě musí sestávat z těch, kteří jsou dobří; ale ne jen dnes nebo zítra či týden být dobrý... Člověk je dnes dobrý, protože má Boží milost a není ve stavu hříchu. Čili když člověk není ve stavu hříchu, to ještě neznamená, že ve stavu hříchu nebude zítra. Z čehož vlastně plyne skutečná hodnota člověka. A zde právě přeskočil Viklef k jednomu pojmu – k „předurčení ke spáse“. Jinými slovy – Bůh předurčí každého člověka – buď k spáse, anebo k zavržení. Konečná spása je tedy dar Boží

a člověk na ní nemá žádný zvláštní podíl. Takže pravá Církev, podle Viklefa, může být jenom z těch, kteří budou nakonec spaseni, odpovídají té ideji Boží jakožto Církve. To jsou ti dobří a to je ta dobrá a svatá Církev, která je v mysli Boží. Čili pouze předurčení ke spáse jsou Církev na zemi.

*Pravá Církev
z „předurčených
ke spáse“*

Dovedeno do důsledku – když papež není předurčen k spáse, tak nemůže být papežem nebo představeným nebo biskupem, představeným v Církvi Kristově. Viklef to také samozřejmě vztahuje i na světskou moc. Říká, když král anebo pán je v těžkém hříchu, tak není pánem, a když není pánem, tak ho nemusí nikdo poslouchat! Domyšleno do konce – veškeré církevní i světské autority nejsou autoritami (protože nikdy nevíme, kdo je opravdu předurčen ke spáse a kdo tedy svůj úřad zastává platně – pozn. red.), nikdo tyto autority nemusí poslouchat, nikdo nevládne, nikdo neřídí, což vede prakticky i k úplné anarchii, k popření úlohy správních a řídicích orgánů.

*Učení vedoucí
k anarchii*

Dále Viklef pokračuje – ten, kdo je v těžkém hříchu a není předurčen k spáse, nemá právo na vlastnictví či majetek. Může nanejvýš dovoleně užívat majetek, ale právo na něj nemá. Jestliže tedy kněz žije v hříchu, nemá právo ani na příjem, který mu plyne z obročí na obživu. Politické pozadí těchto myšlenek jde na vrub toho, že Viklef se dal na stranu jednoho anglického pána a zde šlo o politickou věc, aby páni v Anglii mohli zabavovat církevní majetek. Hus sám sice tohle neučil, ale všechny tyto závěry shrnul ve svých spisech a za ně byl také odsouzen.

*Politické pozadí
Viklefova učení*

Nejenom však za ně, nýbrž i za jiné, jako například – že papežství pochází od císaře Konstantina, a ne od Krista, že papež není následovník sv. Petra a že není zástupcem Krista na zemi. Tím popřel viditelnou Církev a odsuzoval papeže, biskupy a jiné hodnostáře, jako by to byli lidé, kteří nejsou předurčeni ke spáse. Jak však mohl vědět, kdo je či není předurčen ke spáse, když je to dar Boží a je to uloženo v mysli Boží? K tomu tvrdí, že je to možno zjistit dvěma způsoby. Za prvé – že stojí v Písmu svatém, že byl někdo zavržen, a za druhé, že je to člověku Bohem přímo zjeveno. To se však zatím nikomu nestalo... Toto učení upírá lidem možnost nápravy, obrácení se znovu k víře nebo vůbec býti křesťanem. Ze zkušenosti však víme, že sebehorší člověk je schopen se na poslední chvíli obrátit, anebo obráceně, člověk sebelepší může nakonec skončit

*Další Husovy
bludy*

*Nemožnost
obrácení*

Husovo
uzurpování
rozhodování

špatně. Toto prostě jsou věci, které my nevíme. Když tedy Hus nazýval papeže a kardinály a své odpůrce rudými ďábly apod., naznačoval tím, že jsou asi předurčení k zavržení. Kdo však mu dal právo, aby takto sám rozhodoval o tom, kdo má či nemá být zavržen? V jeho spisu „O Církvi“ se dočítáme, jak si on Církev představoval: „*Protož věz, že všech lidí od Adama až do posledního, kterýž bude, jest jeden sbor. A ten od Boha na dvě jest rozdělen. Neb jedna strana sů od věčnosti vyvolení, druhá strana od věčnosti zavržení. A Bůh zná, kteří sů jeho. Prvá strana slove sbor svatý obecný, druhá strana sbor zlořečený obecný. Protož at' Církev někdy slove kamenný nebo dřevěný kostel, někdy papež s kardinály, někdy všechno kněžstvo, někdy každý sbor křesťanov, však církev svatá obecná je sbor všech vyvolených, jež slove choť Kristova.*“ Prakticky je tedy neviditelná, protože nevíme, kde to je a kdo do ní patří.

Destrukce
obrazu Církve

Nakonec Hus popírá i papežství a prakticky celou církevní autoritu. Jenže takto nelze Církev chápat. Dnešní definice Církve, tak jak je obecně pojímána, je ta, že Církev na zemi je tvořena lidmi samozřejmě hříšnými, ale nelze předem říci, že je někdo předurčen a někdo není. Církev je společenství lidí, kteří mají stejnou víru, přijímají stejné svátosti a jsou řízeni autoritou ustanovenou od Boha – to znamená papežem a biskupy. Jean Gerson, kancléř pařížské univerzity a jeden z Husových soudců v Kostnici, napsal dva roky před kostnickým koncillem, kdy se mu spis

Gersonův list
pražskému
arcibiskupovi

„O Církvi“ dostal do rukou, toto: „*Omyl mezi jiným nejnebezpečnější pro klid a zachování občanského soužití, jež považuji za kořen zkaženosti, který však byl různými sekerami papežů i odjinud rozsekán, zdá se mi být tento: že člověk předzvěděný nebo člověk zlý v těžkém hříchu nemá žádnou moc nebo pravomoc či autoritu nad jinými křesťany. Moji malíčkosti se totiž zdá, že proti tomuto omylu by měly povstat všechny autority, jak duchovní, tak světské, k jeho vykořenění, spíše ohněm a mečem, než všetečnou disputací. Neboť schází jak rozum, tak společenský smysl těm, kteří s tak drzou pošetilostí sílí proti onomu příkazu Apoštola: ‚Podřízujte se pánům i tvrdým.‘ Politická moc totiž na zemi nespočívá na důvodu předurčení nebo lásky, neboť by byla velice nejistá a labilní. Ale přichází odjinud podle zákonů božských a světských. Necht' se Vám tyto a jiné věci zalíbí sdělit nejjasnějšímu knížeti panu Václavovi.*“ (To píše v dopise pražskému arcibiskupu Konrádu z Vechty.) K nápravě činnosti Husa se Gerson vyjadřuje jako člověk, který v Čechách nikdy nežil a všechny národnostní záležitosti mu byly

Obrožení
základů
společnosti

vzdálené. Byl to Francouz, který se na to díval čistě akademicky. Píše: „Ti, kdo veřejně a zatažce tyto články tvrdí, jsou kacíři a jako takoví by měli být soudně stíháni, aby nenakazili jiné, a mají být s pílí i se svými poboršlivými naukami potrestáni. Neboť i když se zdá, že jsou zapálení horlivostí proti chybám prelátů a duchovních, jež bobužel se příliš rozmohly, ne však podle rozumu. Tato rozvášná horlivost totiž ty bříchy, jež vidí v domě Božím, že nemůže odstranit, snáší a nařiká nad nimi. Nemohou totiž se dobře odstranit omryly a nectností, neboť se nevybáňejí démoni Belzebubem, ale prstem Božím, jenž je Duch Svatý, který chce, aby v nápravě byl jistý způsob rozvášnosti podle onoho: Kdo, co, kde, komu, proč, jak i kdy.“

Viklefovo učení kromě Husa a Čechů nepřevzala žádná jiná osobnost ani národ (a také dnes není nikdo, kdo by zastával a učil Viklefovy a Husovy teologické názory, a to ani mezi těmi, kteří se hlásí k Husovu odkazu nebo k husitské tradici – pozn. red.). Nebýt Husa, Viklefovo učení by zapadlo stejně tak jako učení mnoha jiných podobných středověkých myslitelů na katolických univerzitách v 11.–13. století. To všechno však byly pouze teorie. U Husa tomu však bylo jinak. Jak píše americký historik Kaminsky, který se nedávno zabýval husitskou revolucí – otcové na koncilu neviděli před sebou jen toho pokorného kněze, kterého znali lidé v Praze, ale také nebezpečného revolucionáře, protože z jeho spisů jim přesně vystupovaly ony anarchistické prvky, které v Praze prakticky nekázal, neboť by tomu lidé nerozuměli.

*Učení, které
přijal jen Hus*

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Průvod papeže Kostnickí

ZÁVĚREČNÉ ÚVAHY

Proč si komunisté přivlastnili Husa? Hlásal totiž dozor světské čili státní moci nad Církví – tak jak to v Československu skutečně fungovalo. (V SSSR byla na rozdíl od Československa jiná situace – tam byla provedena odluka církve od státu. A jestliže by se někdo u nás v době socialismu chtěl dovolávat sovětského vzoru, komunisté okamžitě odpo-rovali – ano, ale my tady máme jiný systém. V tom mají právo se odvolávat na Husa a na Viklefa...)

*Nadvláda
světské moci
nad Církví*

Hus ve svých naukách šel ještě dále, až k tomu, že popřel neomylnost nejen papeže, ale i koncilu. On prostě neuznával, ve shodě s Viklefovým učením, žádnou církevní autoritu. Když se na jeho problém podíváme z dnešního hlediska, je jasné, že by dnes upálen nebyl, pouze by se vyhlá-silo, že není katolický teolog.

*Neuznání
církevní autority*

Na koncilu však předvídalí, co se stane, pokud bude odsouzen. Ze spisu o jednáních je vidět, jak s ním stále vyjednávali a domlouvali mu, přesvědčovali ho, vedli s ním ony dispute, které chtěl vést s celým koncilem. O tom existuje celá řada písemností, dopisů, listin, které to potvrzují a celou situaci tím plasticky dokreslují. Oni se prostě snažili ho za každou cenu z toho vytáhnout, ale on tvrdohlavě a neústupně trval na svém. Jenže ve středověku byla naprosto odlišná situace, než je dnes, a my se na to musíme takto dívat. Tehdy neexistovalo pravidelné

*Vě středověku
se neodsuzovalo
do vězení*

vojsko, neexistovala policie, nebyla vězení v našem smyslu, protože se tehdy neodsuzovalo do vězení. Vazba byla pouze vyšetřovací a po ní hned následoval výkon rozsudku, který byl prováděn různě. Například za krádež byla useknuta ruka – když chudý člověk ukradl slepici, buď mu usekli ruku, nebo ho i popravili. Když však pán zabil poddaného, stačila na to peněžitá pokuta.

*Čechy počátkem
14. století*

Celá ta doba byla velice rozháraná. V Čechách vládl po Karlu IV. naprosto neschopný panovník (Václav IV. – pozn. red.), jak víme ze spolehlivých pramenů. Bylo to bezvládí, které trvalo léta, občanská válka, kde všichni bojovali proti všem, společnost byla v naprostém rozkladu. A to, co se v Praze dělo, nevěstilo nic dobrého. O tom všem byli samozřejmě otcové shromáždění na koncilu dobře informováni. Když tam Hus přišel, panovaly tu dvě tendence, ovlivněné tím, že Češi byli po celém tehdejší známém světě vykřičeni jako kacíři, jako národ kacířů. O to se postarali, jak už bylo řečeno, němečtí studenti a mistři, kteří odešli z Prahy. To byla pro České království tehdy velická urážka, protože v celém 14. století neexistuje žádný písemný doklad o tom, že by byl v Čechách upálen nějaký kacíř. Sám Karel IV. se strašně bránil, když nařkli Milíče u avignonské kurie, a rozčiloval se a tvrdil, že v Čechách žádný kacíř není. A jestli se tam nějaký objevili, říkal, tak přišli z Němec anebo odjinud.

Dilema koncilu

Na koncilu byly dvě tendence. A koncil se rozdělil na dvě názorové skupiny, co vlastně s Husem udělat. Jedna strana prohlašovala, aby Hus byl odsouzen, a tím, že bude odsouzen ten, kdo je vinen, nebude se tím odsuzovat český národ. Druzí říkali – odsuďte ho, a celý český národ se s ním ztotožní a budeme mít horší věci na konci než na začátku. A ti druzí měli pravdu. Proto za ním, jak už bylo řečeno, chodili do vězení kolegové mistři a vedli s ním dlouhé hovory a už to vypadalo, že ustoupí, protože – jak se zdá – přece jenom to cizí prostředí na něj působilo a snad také to, že v neustálém styku s tolika vědeckými a teologickými autoritami přece jen musel mít určité pochybnosti o správnosti toho, co napsal.

*Vliv Jana
z Chlumu*

Pak ale, zřejmě pod vlivem osudné poznámky pana Jana z Chlumu, nastal obrat, po kterém se zatvrdil a nebyl ochoten ustoupit v ničem. Kdyby však Hus byl dal méně na svoji popularitu (jak sám v mládí napsal,

že přišel do Prahy, „*aby měl dobré bydlo, vzácné rúcho a aby byl lidem vzáčen*“), mohl to dotáhnout hodně vysoko. Předpoklady pro to měl všechny – nadání, spoustu jiných dobrých vlastností, cílevědomost a houževnatost. Zřejmě však tato touha byla silnější. Zda si byl vědom toho, co s jeho smrtí a po ní v Čechách povstane a zda toužil i po posmrtné slávě, nemůžeme s jistotou říci, protože ty poslední okamžiky neznáme. Víme bezpečně jen to, že před vlastním upálením došlo k velice dojemné scéně, když Štěpán z Pálče, který na koncilu říkal, že to dělal kvůli hájení víry, byl požádán Husem, aby vyslechl jeho zpověď, a on jej vyzpovídal a potom oba plakali. Ostatní ponechme na rozhodnutí samotného Krista, ke kterému se jako ke konečné instanci Hus odvolal. Pravda však je, jak napsal Kamil Krofta, který nebyl katolík, ale významný historik, že to, co potom povstalo, Českému království a národu užitek nepřineslo (to říkal nikoliv o Husovi, ale o husitství – ne však ideově, ale o husitských válkách), neboť jak říká: „*My jsme sice na husitské války brdí, ale litujeme, že nás neminuly.*“

Touha „být lidu vzáčen“

Když se vrátíme k nauce Viklefově, vidíme, že zde nešlo pouze o Církev, nýbrž také o princip politicko-společenský. Historici se shodli na tom, že to byla naprostá utopie. Viklef sám však byl pouze teoretik, kdežto Hus to dovedl zaktualizovat, byl schopen to přiblížit svým posluchačům i prostým tak, že mu rozuměli a chápali ho. Co se týče samotného Husa, je třeba dodat, že neoplýval trpělivostí. Byl to člověk, který chtěl vidět věci hned a tady na místě hmatatelně. Neměl trpělivost s Církví, která nikdy nebyla dokonalá. Druhá věc je, že neznal historii tak, jak ji známe dnes, že se díváme na příčiny a z toho vyvozujeme následky, že víme, jak to v minulosti dopadlo. Z toho potom vyplývá, že se různé situace analogicky, ne doslova, opakují a provázejí lidstvo na pouti dějinami. Kdyby se byl mohl takovýmto způsobem podívat do minulosti, byl by viděl, že Církev na tom vůbec nikdy nebyla dobře, že v době apoštolů měla stejné potíže jako za jeho času. On a jiní ve 14. století totiž stavěli své názory na legendě, že prvotní apoštolská církev byla dokonalá, čistá a nezkažená, a tento ideál stavěli proti zkažené a zkorumpované Církvi ve své době. Jak si to představovali a z čeho vycházeli? Vždy citovali Skutky apoštolské, kde se říká, že všichni měli jedno srdce a jednu duši,

Důsledky neznalosti historie

vzdávali se majetku a jak neustále žili na modlitbách a jak po domech každodenně lámali chleba. (Důsledkem toho bylo, že v Čechách se propagovalo denní svaté přijímání a snaha obnovit prvotní Církev.) Při tom všem si však zapomínali číst také listy sv. Pavla, jakmile ty se začnou číst pod zorným úhlem historie nebo na základě situací, ze kterých povstaly, tak se nám najednou vynoří prvotní Církev, která je všechno jiné než pouze ony tři věty ze Skutků.

*Podobnost
s Lutherem
a Kalvínem*

V těchto souvislostech je třeba také jinak posuzovat Luthera i Kalvína, protože ty prameny, které máme k dispozici my, oni neměli. Oni tedy vzali pár těchto citátů, které se stále používaly, a na nich stavěli ideální obraz prvotní Církve. Hus uvedený citát – jak byli všichni jedno srdce, jedna duše atd. – používal velice často. A tento ideál chtěli ve své době nekompromisně uskutečnit. Zapomínali však na to, že od dob prvotní Církve se odehrálo tolik nepříjemností, navršilo se tolik problémů a bylo v průběhu těch staletí tolik zlých mocných i méně mocných i zcela obyčejných křesťanů, o čemž kromě jiných pramenů svědčí první list sv. Pavla Korintským. Nebo si stačí přečíst zprávu anonymního církevního spisovatele z 1. století, což není mezi řádky, ale stojí to tam naprosto jasně, že všechny nectnosti, které máme, měli také křesťané v tehdejší době. Jenže každý se s tím snažil vyrovnávat jinak a po svém. Zatímco v počátcích o nich pohané říkali: podívejte se, jak se milují, za sto let už církevní spisovatel Tertulián psal: „*Kdysi se říkalo, jak se milují, a teď by spíš řekli, podívejte se, jak by se nejradyji samou láskou snědli.*“ Většina jeho děl z té doby je také mravokárných. Že v dějinách Církve byly veliké potíže, nelze popřít – vše totiž závisí na svobodné vůli člověka.

*Zjednodušený
pohled na
složitou
problematiku*

Ve středověku však se to snažili řešit trochu zjednodušeně. Vytvořili si takovouhle šablonu: tady je prvotní Církev dle citátu ze Skutků apoštolských, a pak si řekli: Do Konstantina byla Církev chudá, žila zbožně a ctnostně, kdežto Konstantin (římský císař, který ukončil v roce 313 pronásledování křesťanů – pozn. red.) jí dal peníze, dal jí majetky a tím se stalo, že od Konstantina se Církev proměnila v onu zvrhlou a zkaženou středověkou Církev. V této souvislosti je třeba podotknout, že toto schéma bylo postaveno na falešné listině z 8. století, která se jmenuje „Darování Konstantinovo“. Tato listina vychází z následující

legenda, která vznikla v 5.–6. století: Pohanský římský císař Konstantin zničením onemocněl malomocenstvím. Jeho pohanští kněží mu doporučovali, aby se vykoupal v krvi malých dětí. Když se to chystal vykonat a viděl, jak matky těch dětí pláčou a trpí, začalo ho jeho svědomí znepokojoval. V noci se mu ve snu zjeví sv. Petr a Pavel a řekli mu, že nedaleko se nachází papež jménem Silvestr, který žije v exilu (to ještě křesťané neměli svobodu vyznání), a řekli mu, aby si jej zavolal a ten že ho uzdraví. Konstantin tedy uposlechl, dal zavolat papeže Silvestra a ten jej uzdravil. Konstantin se z vděčnosti nechal pokřtít, stal se křesťanem, a když poznal, že papež je zástupcem Krista na zemi, tak se nepovažoval za hodna, aby žil ve stejném městě, odevzdal mu proto Řím, celou Západní říši, učinil ho hlavou všech kněží a soudců a sám si vystavěl Konstantinopol na Bosporu. To praví legenda, která nemá pochopitelně s historickou skutečností nic společného. Když se však v 7. a 8. století snažili papežové hájit svoji autoritu proti franckým králům, kteří zasahovali do jejich pravomoci a jmenovali ve Francii biskupy, najednou se vynořil záhadný dokument, který udělal z legendy historickou pravdu. Tato listina začínající: Já, Konstantin, jsem se rozhodl atd., obsahuje údaje o tom, že Konstantin dal papeži tiaru, prsten a další odznaky jeho úřadu a všechny pravomoci a výsady, čímž se tady de facto stvrzovalo vše, co už v té době bylo, takže v tomto smyslu to prakticky falsifikát nebyl. Jinými slovy: někdo vzal situaci, jak v té době vypadala, udělal z toho darovací listinu a použil na ni legendu z 5. století.

*Falešná
Konstantinova
listina*

Když se potom dělaly sbírky církevních zákonů, tak se to tam dostávalo automaticky a nikdo si neuvědomil – v té době lidé moc kritičtí nebyli –, že je to padělek. Žel takovýchto věcí bylo tehdy víc. Právě na tohle se Hus odvolával a za to byl také odsouzen, když říkal, že papežství je od Konstantina, tudíž papež tedy není nástupcem sv. Petra, a citoval jako autoritu tuto falešnou listinu, kterou považoval za pravou.

*Legenda, která se
dostala do sbírky
zákonů*

Dávno také před Husem vznikla legenda o té bohaté konstantinovské církvi a o té chudé prosté Církvi za doby pronásledování, která trvala od doby apoštolů až do Konstantina. Jenomže! Dnes už víme, že i prvotní Církve byla poměrně bohatá. Neměla majetek jako organizace, ale byli v ní bohatí lidé, byli v ní i vysocí císařští úředníci, měla své kostely

*Legenda o chudé
a bohaté Církvi*

a budovy, takže už za císaře Diokleciána bylo vydáno mimo jiné i nařízení, aby kostely byly zbourány. Oni to však vyřešili šalamounsky tak, že vysadili chrámové dveře, které byly symbolem kostela, spálili je, čímž bylo vydanému nařízení učiněno zadost, kostel sám však stál a trval dále. Dnes také víme, že za císaře Decia kolem roku 250–260 byli někteří křesťané dokonce velice bohatí. Tento císař nechtěl už příliš křesťany pronásledovat, a tak vydal rafinované nařízení, že všichni občané říše musí obětovat pohanským bohům, ale jenom jednou a dostanou o tom písemné osvědčení. Pro pohany to nebyl problém, ale když přišlo na křesťany, bylo to horší. Ono těch bohatých, kteří kdyby odmítli a měli by přitom přijít nejen o majetky, ale třeba i o život, bylo strašně moc, a proto se snažili to všelijak obcházet. Například těžili ze samého textu vydaného nařízení, ve kterém stálo, že nemusí obětovat každý občan, ale že stačí, když obětuje jeden za celou rodinu. Mnoho rodin to vyřešilo tedy tak, že tam poslalo pohanského otroka, který za ně obětoval kadidlo, dostal certifikát a věc byla vyřízena... (Pozn. red.: Následující exkurz o Církvi ve 3. století byl vypuštěn; je však k dispozici v kompletní audionahrávce této přednášky prof. Polce na www.tv-mis.cz/polc-jan-hus.)

Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464

Upálení Jana Husa

REHABILITOVAT MISTRA JANA HUSA?

Otázka rehabilitace Jana Husa se vynořila v 60. letech kolem II. vatikánského koncilu.

Když neznámý autor v 15. století uzavíral své vyprávění o smrti mistra Jana Husa, píše: „*A tak jest dokonal život svůj ten muž a slavný kazatel mistr Jan Hus, Čech z Čechův poslý a pravý úd z pokolení Judova, tj. vyznávajících víru Pána Ježíše Krista. I vyznal jest a nezapřel, že zákon Boží věrný a pravda jeho zůstává na věky a že všeliká svatost a moc nad to se pozdvihujíc Antikristství je.*“ I o mistru pražském, který byl upálen v Kostnici, připomíná neznámý autor jeho smrt, jak volal už v poslední chvíli mezi plameny k Bohu: „*Ty vieš, že jsem Tvů svatů pravdu miloval velmi.*“ A k tomu autor dodává: „*Tak jest zhlazen věrný Čech a pravý, od nevěrného kněžstva.*“ Takovéto reakce vyvolala Husova smrt v Čechách.

*Soudobé reakce
na Husovu smrt*

A i dnes, tedy skoro šest století po jeho smrti, znovu se opakují stejné hlasy, volající po mistrově rehabilitaci, a tedy po úředním uznání pomýlenosti kostnického rozsudku. Mezi těmi přáními vidíme dva proudy: očištění z kacířství a neoprávněnost koncilu, který byl odbojný. Už husitský mistr Příbram v letech 1426–1429 hájil Husa tím, že popíral jeho naukové napojení na Viklefa. Ale tím však způsobil veliké zklamání mezi těmi, kteří Husa znali a věděli, že přece Viklefa chválil. V novější

*Marné popírání
napojení
na Viklefa*

době zase historikové jako Kalousek a Pekař prohlašovali, že Hus nebyl vůbec žádný kacíř a že v Kostnici vlastně došlo k nedorozumění, poně- vadž stál zcela na stanovisku církevním, což je však naprosto absurdní. Většina historiků, kteří se podrobně celou otázkou zabývali, však došla k závěru, že Hus skutečně zastával kacířské, to znamená nekatolické, učení. Katolický odborník Sedlák například píše, že Hus byl vnitřně kacířem, i když zevně zůstal na katolické půdě. Zatímco Václav Novotný a Kamil Krofta, oba nekatoličtí historici, jsou přesvědčeni, že Hus byl v nitru kacířem, nebo alespoň tehdy, když byl v Kostnici souzen. Podle vyjádření jednoho z největších odborníků na Husa poslední doby, evangelíka Františka Michálka-Bartoše (slavný a známý historik, který napsal také jeden svazek k Novotného Českým dějinám, což je standardní dílo dodnes), Hus skutečně kacířem byl, protože se odchyloval od katolické nauky. V poslední době povstal mezi obhájci mistra Jana Husa v Lovani benediktin Paul de Voogt, vlámský historik, který nějaký čas působil v Praze v Břevnově, když se jednalo o reformu benediktinů v Čechách ve 30. letech, a který znal česky. Ne sice že by dokonale hovořil, ale velice dobře rozumí, takže jsou mu přístupné i české knihy. Ten se snažil očistit Husa, jak mohl. Říká, že na rozdíl od Viklefa je názor Husův na biskupství, kněžství, Eucharistii, odpustky a pokání pravověrný – a tady bych s ním zase nesouhlasil já. Když byl Hus postaven ke zdi, kličkoval a vytáčel se a vykládal v lepším své dřívější výroky. I Paul de Voogt uznává, že posledních 30 článků v celku vynatých přesně z Husových spisů jsou články nepravověrné, a že tedy koncil měl právo je odsoudit, i když to může být jen zkreslený obraz Husovy nauky a i když tu byla celá řada polehčujících okolností jako dlouhotrvající rozkol, pověst o špatném životě papežů, konciliální teorie, která zastávala svrchovanost koncilu nad papežem atd.

Hus však svůj základní názor o Církvi předurčených nedovedl dovést až do posledních důsledků a zůstal stát na půl cestě. To už po něm udělali husité. Proto Paul de Voogt uzavírá svůj úsudek názorem, že i když Hus byl zatvrzelý a kacířský, přece nebyl kacíř veliký. A jeho rehabilitace po stránce naukové tedy nepřipadá v úvahu. Není totiž možné, aby jeden koncil opravoval druhý, protože je to stejná autorita...

Je možno dodat, že i dnes by se setkal se stejným postojem církevních představitelů, kdyby hlásal stejné učení. Dnes ovšem je nauka o viditelné Církvi a o papežství daleko více propracována, než byla tehdy, a I. vatikánský sněm dokonce vyhlásil za dogma nauku, o níž v Husově době nebyli všichni teologové zajedno – totiž neomylnost papežovu –, ovšem za určitých podmínek a pouze ve věcech víry a mravů. Dnes již máme úplně ujasněn pojem nutnosti viditelné Církve a její základ v Písmu; nauku, kterou rozvádějí různé papežské dokumenty a na kterou navazuje i II. vatikánský sněm. Je tedy možno říci, že ačkoliv se nauka Církve nezměnila, ale jen vyvinula a upřesnila, přece kdyby žil mistr Jan Hus dnes, na základě celého vývoje té nauky, asi by nehlásal to, za co byl tehdy odsouzen. A i kdyby to hlásal, nedostal by se pochopitelně na hranici, ale bylo by o něm prohlášeno, že není katolický teolog, jako se to stalo jednomu novověkému pokračovateli Hansi Küngovi.

*Jak by jednal
Hus dnes?*

Mimo rehabilitaci doktrinární, která není možná, se vyskytly snahy o rehabilitaci rázu čistě formálního – že by se řeklo, že kostnický koncil nebyl platný, protože v době, kdy byl Hus odsouzen, nebyl papež. To je pravda, protože dva dny předtím se sjednotila Církve a koncil měl udělat to, že přeruší jednání, měl svolat voliče, kteří by zvolili nového papeže. O takovouto rehabilitaci usiloval v roce 1964 švýcarský právník Otto Fegal, který hledá v postupu procedurální chyby, což je právě tato.

*Otázka platnosti
kostnického
koncilu*

Ovšem zde se vynořuje jiná otázka. Copak k odsouzení věroučných omylů či bludů je třeba svolávat koncil? Jistěže ne! Na odsouzení kacířů ve středověku stačila normální církevní autorita, to znamená příslušný biskup. Proto také nebylo třeba pro odsouzení Husových omylů svolávat koncil. Že byl na koncilu slyšen, bylo proto, že se tam odvolal a že se tím rozsudku dodalo určité váhy, neboť jak víme, arcibiskup v Čechách za moc nestál. Byl to dvořan Václava IV. Konrád z Vechty, starý biskup z Vestfálska. Ten převzal úřad po Albíku z Uničova, který musel po ročním působení odstoupit, protože na svůj úřad prostě nestačil. Konrád, i když byl kněz, valně se v teologii nevyznal, takže bylo třeba, aby se k Husovi vyjádřil někdo, kdo se v teologii vyznal. Když jsme u Konráda, je třeba dodat, že on potom přešel k husitům, když mu dovolili, aby až do konce života mohl obývat hrad v Roudnici, a ponechali mu všechny

*K rozsudku
nebylo třeba
koncilu*

arcibiskupské statky, které k němu patřily. Proto o Husovi a jeho učení mohl rozhodnout koncil, jako nejvyšší křesťanská autorita, protože tehdejší pražský arcibiskup toho prostě nebyl schopen. Ale je také naprosto logické, že když Hus pobýval v Kostnici, stačil na to kostnický biskup, který, jak víme, také Husa držel ve svém vězení, když mu jej předali, a zasedal také na sněmu. I když to nebyl ekumenický (tzn. právoplatný) koncil, protože tam nebyl papež, byl to koncil celé Evropy, tedy normální koncil, kde není třeba, aby byl přítomen papež. Jestliže tedy na Husovo odsouzení stačil kostnický biskup, jak by potom nestačilo 150–200 biskupů přítomných v Kostnici, kteří mohli rozhodnout svojí autoritou! Na to už byly tehdy církevní zákony. Z toho plyne, že nelze hovořit o tom, že koncil byl neplatný, a proto byl neplatný i rozsudek nad Husem, neboť platné autority tam zasedaly, včetně kostnického biskupa, v jehož diecézi se celá událost odehrávala.

*Dodatečné
papežské
schválení*

Vyskytuje se zde však jiný problém: odsouzení Husa schválil papež. V roce 1417 byl zvolen jeden z Husových soudců, kardinál Oddo Colonna, papežem, který si dal jméno Martin V., a ten schválil prakticky všechna rozhodnutí koncilu. Neschválil zejména nadřazenost koncilu nad papežem, nepodepsal (již připravený) dekret, ve kterém se uvádělo, že není hřích zabít tyra. Naopak odsouzení Husových bludných nauk plně schválil dvěma papežskými bulami.

*Dokončení soudu
ve chvatu*

V roce 1970 upozornil Dr. Jaroslav Kadlec, profesor církevních dějin v litoměřickém semináři a předtím na pražské fakultě, že samotný proces v Kostnici nesmí být posuzován pouze z jednoho úhlu, jako by Husovi nebyla dána možnost obrany a jako by s ním bylo jednáno nešetrně, jako by byl odsouzen nespravedlivě z nařčení svědků, které on sám považoval za falešné. Také je především třeba vzít v úvahu postavení těch, kteří ho soudili, tzn. koncilových otců, kteří chtěli uzavřít už dlouholetou záležitost s kacířem, a proto, ačkoli mu dali čas na rozmyšlenou, už spěchali. Biskupové si cestu na koncil a celý pobyt na něm museli hradit ze svých prostředků. Situaci porozumíme, když uvážíme, že každý biskup si musel s sebou vzít prakticky půl vlastní domácnosti (služebnictvo), a to vše ti biskupové platili. Přišli na koncil sjednat jednotu celé Církve a nápravu mravů Církve, což byla velmi dlouhá záležitost, a najednou se na kon-

cilu objeví kacír, s kterým by více méně měli utrácet peníze, když pro všeobecnou církev to moc neznamenalo. Velmi mnoho to znamenalo jen pro jednu místní církev. Je tedy také třeba mít pochopení pro tyto církevní otce, kteří si vše museli sami platit – nebylo to laciné, protože jakmile začal koncil, hned stouply ceny, na což si stěžovali – to byla jedna věc. A druhá věc byla, že se v Kostnici nechtěli zbytečně zdržovat, když to již nebylo nutné. Takže nakonec odsoudili kacíře také proto, aby se dostali brzy domů, a také proto, aby ukázali, že jim skutečně šlo o čistotu víry a mravů. Na papeže také nechtěli čekat, protože si možná někteří byli vědomi, že kdyby Husa předali Římu, tak papež soudí velmi mírně, což se často stává.

Koncil však s Husem nejednal jako s jakýmkoliv kacířem, neboť všem bylo jasné, že zde šlo o vážný politický problém, jak konečně ukázaly události, které v Čechách následovaly po Husově smrti. Jak je zřejmé, Zikmund nebyl žádný fanatik a postupoval opatrně a rozvážlivě, takže se nakonec jeho jednání nelíbilo ani Husovým přátelům, ani jeho nepřátelům. Husovi přátelé mu vyčítali, že porušil glejt, což je však sporné, protože ten mu byl vydán pouze na cestu na koncil. Navíc Hus jako kněz podléhal církevním zákonům, nad kterými Zikmund pánem nebyl. Na druhé straně se některým koncilovým otcům nelíbilo, že se Zikmund – jakožto jeho budoucí král – Husa zastával, neboť pro Husa dělal vše, co mohl. Například když přijel do Kostnice, okamžitě chtěl, aby jej propustili z vězení, ale byl odbyt s tím, že zde na to jsou církevní zákony.

Jak už jsme několikrát uvedli, celé to zdlouhavé jednání s Husem dokazuje, že koncilové otcové by se byli raději spokojili s jakýmkoliv odvoláním, což vyplývá z toho, že za ním stále chodili biskupové a kardinálové do vězení, aby to už udělal tak či onak, nabízel mu všelijaké kompromisy, jen už aby tu událost skončili. Oni by se již spokojili s jakýmkoli odvoláním než s odsouzením, po němž by pak následovalo uplatnění světských zákonů proti kacírům, tzn. upálení, do čehož se – jak je vidět – nikomu nechtělo. Šli tedy, jak i Palacký doznává, až za nejzazší mez. Hus byl slyšen veřejně, jak to žádal, a po poučení slíbil, že se podřídí. Čekal s optimismem na rozhovory počátkem června 1415. Jenže situace byla jiná. Byl totiž přítomen na koncilu – to znamenalo na

*Zájem koncilu
o smírné řešení*

*Husovy vybíbrané
výpovědi*

soudu, nikoli na univerzitní disputaci, jak si představoval – a zapomínal, že nemluví s kolegy, ale s nadřízenými. Koncil s ním nakonec jednal ne sice jako při výměně názorů, ale velmi mírně, jen aby dosáhl nějakého výsledku, který by byl přijatelný pro obě strany. Hus však nechtěl odvolat ani to, co nikdy netvrdil, ani to, co vytáhli z jeho knih a co tvrdil. Pořád se donekonečna vymlouval, že výpovědi svědků jsou falešné. Oni tedy výpovědi svědků odložili stranou, i když kardinál Petr d'Ailly přímo Husovi řekl, že koncil si těchto svědků – o jejichž svědectví Hus říkal, že jsou vylhaná a stranická – váží a že jsou to poctiví lidé. Nakonec tedy vyňali 30 výňatků z knihy „O Církvi“ a ze spisů jen posledních dvou let, které považovali za nejvíce bludné. Ale ani potom, ačkoli uznal, že ty knihy napsal, a ačkoliv mu bylo řečeno, že články byly formulovány ještě mírně, i když v kontextu jeho knih zněly daleko hůře, Hus nic neodvolal a dále tvrdil, že překážkou v odvolání byli falešní svědkové. A ještě když šel na smrt, říkal lidem, aby nevěřili, že učil nějaké bludy, „*protože to všechno na mne vyhlali falešní svědkové*“. Přesto, že sám na koncilu přiznal, že ty články byly vytaženy z jeho knih, které mu předčítali.

*Důvody Husovy
neústupnosti*

Lze tedy říci, že mu asi nejvíce leželo na mysli, a na to upozorňuje velmi mnoho lidí, co tomu řeknou jeho přátelé v Praze. Ti, kteří se na něho odvolávali a kteří by v případě jeho odvolání sami upadli do podezření z kacířství, kdyby on sám odvolal. A zde patrně leží jádro jeho neústupnosti a celá problematika procesu, k čemuž ještě přistupuje jeho obava, že by po návratu do Prahy a po odvolání ztratil u lidu onu vážnost a oblíbenost, na které mu tolik záleželo. Jenže jeho odvoláním by skončilo, lépe řečeno vůbec by nepovstalo husitství či husitské hnutí v Čechách.

*Rozhodnutí dle
platných zákonů*

Když to tedy shrneme, stěží lze tedy hovořit o justiční či náboženské vraždě. Justiční vražda nastává tehdy, když se zneužívají zákony nebo když se někdo trestá bez zákona. To však v Husově případě nelze uplatnit, neboť tady všechny zákony byly dodrženy, jak církevní, tak i světské. Podle církevního práva bylo možno výsledek procesu předvídat už podle toho, když Hus prohrál svoji při v Římě, protože se tam dokázalo, že se jedná o skutečné omyly. Nelze tedy říci, že by to byla poznaná životní pravda, za kterou zemřel, ale za články, které mu byly vytýkány. I páter

De Voogt, který se snažil alespoň o Husovu morální rehabilitaci, říká, že Hus sám si nebyl jist svou naukou, neboť ji často měnil. Dával jí v Kostnici jiné výklady, když byl nucen dát jasnou odpověď, a hledal všelijaké úniky. Dokonce se snažil před otci sněmu ukrýt dva své spisy, jež považoval proti sobě za zvlášť nebezpečné – totiž latinské spisy „O Církvi“ a „Proti skrytému protivníkovi“. Ač mu vlastně mělo záležet na tom, aby když bludy – jak tvrdil – nehlásal, dostali otcové do rukou všechn jeho materiál, který měl dokázat pravověrnost jeho nauky. A tak to byly nakonec tyto spisy, které byly příčinou jeho odsouzení. A on to věděl!!!

Proto když mu při jednání řekli otcové i císař Zikmund: „*Mistře Jene, jestli máš ty spisy, tak je vydej.*“ A on řekl: „*Nevydám.*“ – „*Když je nevydáš ty, vydají je jiní.*“ A Hus řekl: „*Tak at' je vydají.*“ On sám je však nevydal!

Jiným důležitým motivem pro Husa byl ohled na druhé, pouze však ve smyslu jeho popularity – co by řekli jeho posluchači, co by řekla veřejnost a národ. A to je právě to, co mu řekl pan Jan z Chlumu. Když viděli, že Hus kolísal, tak mu říkal: „*Mistře Jene, já jsem laik, já vám radit nemohu, vy víte lépe než já, co je pravda. Pamatujte na to, že jste nás vždy učil pravdu, a pro Boha vás prosím, neustupujte od pravdy. Pamatujte na své přátele v Praze, jak jste je učil pravdu.*“ Takže to nakonec rozhodlo, zda má odvolat, nebo se obětovat. Jeho kolísavé názory mu totiž ve svědomí nemohly dodat jistotu, kterou on sám opravdu – jak z jednání vyplývá – neměl. Nebyli to tedy – jak on tvrdil – čeští falešní svědkové a nepřátelé, kteří jej přivedli na hranici! Je třeba podotknout, že ti čeští zástupci, kteří byli na koncilu, jako Ondřej z Brodu, Mořic Rvačka a Štěpán z Pálče, přáli církevní reformě stejně jako Hus, ale nehovořili o zkaženosti kněží v Betlémské kapli těm, kteří jejich život napravit nemohli, ale mluvili ke kněžím přímo na synodách. Stačí si přečíst kázání Mořice Rvačky nebo Pálčova, ze kterých je vidět, že jim záleželo na opravě Církve a na zlepšení života kněží, stejně jako Husovi. Hus však našel pochopení pro tuto snahu na nejvyšších místech – jako rádce arcibiskupa.

Jeho tragika spočívala především ve Viklefovi a v odporu k církevní autoritě, takže jeho cestou nebyla reforma v rámci církevní disciplíny a nauky, ale směřovala ke kacířství a k revoluci. V této souvislosti je třeba vzít do úvahy názory nedávných historiků, které přímo nezajímá otázka

*Snaha o reformu
nebyla důvodem*

naukové rehabilitace. Ti navazují na De Voogtovu argumentaci, že Hus byl hluboce zbožný muž a žádný revolucionář, ale jen reformátor, který usiloval o dobré mravy. Jeho horoucí touhou bylo především odvést lidi od hříchu, jak to sám říkal, a to v něm pak podle De Voogta vyvolalo nebezpečnou posedlost vůči chybám kněží, jeho kolegů.

*Chybějící smysl
pro místo, čas
a míru*

Neměl také – a to mu vyčítal už v 15. století sám Jean Gerson – smysl pro místo, čas a míru. Jeho neustálé útočení vyvolalo zase opačné reakce u postižených. Podle De Voogta však i přes svou neuváženost dovedl být pokorný, a proto nikdy nemohl být úspěšným revolucionářem.

Americký historik Kaminsky, který studoval husitskou revoluci a její příčiny, uznává ve své práci cenu De Voogtovy argumentace, ale říká, že jeho závěry nemohou být konečné. I když podle něj podává dobrou naukovou analýzu a vykládá, co koncil měl a neměl dělat, a že Hus neměl být upálen, přece podle Kaminského ani De Voogt, ani jiní nedávají přesvědčující důvod, proč Hus upálen byl. Kaminsky říká, že ho nezajímají nauky, ale fakta. Také se zabývá Husem ne proto, že ho zajímá Hus, ale proto, že napsal historii husitské revoluce a popsal přitom široký průběh nábožensko-sociálně-politického hnutí po smrti Husově. Pro něj husitské hnutí nebylo reformací, ale revolucí, k níž ideově směřovalo, byla to pro něj první velká revoluce pozdního středověku. I když Hus propagoval uvnitř reformního hnutí Viklefovy myšlenky, přece v mnohém směru zůstal stát a jejich domyšlení bylo nutno přičíst na vrub jeho radikálním následovníkům. Pro Kaminského je však u Husa jeden bod, na který nikdo neupozorňuje, totiž že Hus naučil lidi pohrdat církevní a jakoukoli autoritou. Tam je podle něj začátek revoluce. Proto také byl uctíván jako mučedník husitského hnutí. Toto hnutí však nebylo inspirováno pokorným pravověrným knězem, za jakého se vydával v Kostnici, ale vášnivým, buřičským a podvrtným kacířem. A takového se koncil domníval, že odsuzuje – kacíře a revolucionáře. Zde pak Kaminsky dodává, že koncil měl už tehdy bystrý vhled do české situace a že už tenkrát předvídal nebezpečné následky Husovy činnosti.

*Výsledek: místo
reformace revoluce*

Husovi soudci

Podívejme se nyní na některé Husovy soudce. V první řadě to byl Jean Gerson, který byl ve Francii uctíván jako blahoslavený, byl to velký mystik a vůbec největší teolog té doby. Napsal řadu mystických spisů,

byl to velmi zbožný člověk. Dále tam také zasedal kardinál Jan Dominici, který je uctíván jako blahoslavený, pak tam byl, mimo jiné, velmi zbožný člověk Petr d'Ailly, dále kardinál Oddo Colonna – pozdější papež Martin V., který ještě jako kardinál znal Husovu problematiku z Říma. Tomuto papeži napsali Římané na hrob, že byl štěstím svých dnů, což jinak nikdy nedělali. On však si to vysloužil oprávněně, neboť uvedl Církev, nakolik mohl, do pořádku po dlouhém období strašného schizmatu. To jsou ta „*zvířata, ti mnohoobročníci a ti lotři*“ dle Husova vyjádření, kteří jej soudili. Dále tam byl Štěpán z Pálče, Michal de Causis, jak mu říkali, Mořic Rvačka, mistr pražské univerzity, a další takzvaní Husovi nepřátelé a odpůrci. Tito všichni Češi potom skončili v exilu, neboť do Čech se vrátit nemohli. Rozešli se po Evropě a žili v chudobě. Štěpána z Pálče – který byl velice slavný – později přijala Krakovská univerzita a to je onen mistr, kterého zmínil jako jednoho ze slavných mistrů Krakovské univerzity Jan Pavel II., když přijel do Krakova. Zde také Páleč zemřel. Aby měl z čeho žít, dali mu úřad arcijáhna v Kališi. Takto a podobně končili i ostatní. Když se čtou jejich díla – protože i oni psali knihy a spisy, nejen Hus, nejsou však dosud vydány –, plyne z nich, že to byli lidé stejně zbožní, ne-li zbožnější než Hus.

Na naši otázku rehabilitace mistra Jana Husa si nyní každý může odpovédět sám.

UKÁZKA Z ERBOVNÍKU KOSTNICKÉHO KONCILU

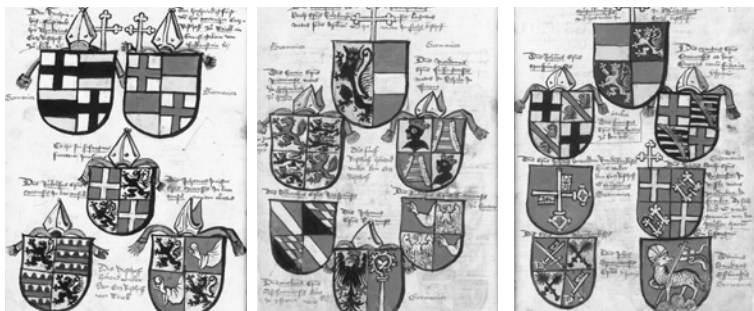
Panovnické erby

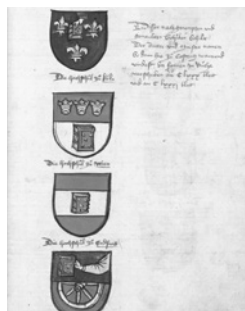
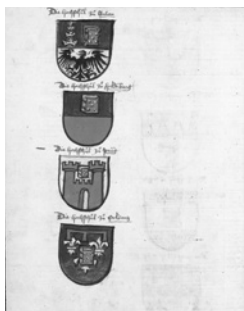
Erby papežů, kardinálů a patriarchů

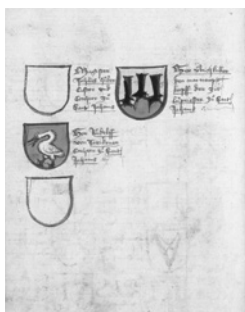
Erby arcibiskupů a biskupů

Erby univerzit

Erby představitelů církevních řádů

Erby kanovníků

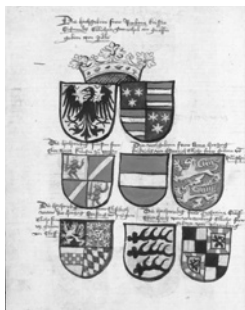
Erby opatů

Erby šlechticů

Erby manželek panovníků

Kostnického koncilu se účastnila politická, duchovní a intelektuální elita tehdejší Evropy, jak dokládá erbovník v Chronik des Konstanzer Konzils, Ulrich Richental, 1464 (str. 199–264).

LIST Z MALOSTRANSKÉHO GRADUÁLU Z LET 1569–1572

Jan Viklef

Jan Hus

Martin Luther

Rukopis vznikl v letech 1569–1572 v dílně Jana Kantora Starého na náklady purkmistra a obce Malé Strany. Byl určen patrně pro kostel sv. Mikuláše na Malé Straně.

Bordura při pravém okraji (v detailu na této straně) zaujme vtipnou zkratkou vývoje reformace: Jan Viklef vykřesává jiskru, Jan Hus drží hořící svíčku a Martin Luther planoucí pochodeň.

Graduály, tedy knihy mešních chórových zpěvů, vznikaly u nás ve druhé polovině 16. století na objednávku utrakvistických bratrstev literátů a odpovídaly jejich zálibě v pěstování pospolitého zpěvu na kůru městského kostela. Staly se tak typicky českým fenoménem, který pramení ze složité konfesijní, správní i politické situace v zemi, obzvláště ve vztahu mezi panovníkem a městy.

V pobělohorské době byl Malostranský graduál zazděn ve sklepech malostranské radnice. Objeven byl roku 1780 a od roku 1783 je součástí sbírek dnešní Národní knihovny.

zpracováno podle PhDr. Zdeňka Uhlíře,
Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR
(www.veda.cz/article.do?articleId=13136)
a www.manuscriptorium.com

STRUČNÝ ČASOVÝ PŘEHLED

Papežové (platně zvolení)	Vzdoropapežové „avignonské linie“	Vzdoropapežové „pisánské linie“	Pražští arcibiskupové
------------------------------	---	------------------------------------	--------------------------

Klement VI.*
(1342–1352)

Inocenc VI.*
(1352–1362)

bl. Urban V.*
(1362–1370)

Řehoř XI.*
(1370–1378)

Urban VI.
(1378–1389)

Bonifác IX.
(1389–1404)

Inocenc VII.
(1404–1406)

Řehoř XII.
(1406–1415)

Martin V.
(1417–1431)

* sídlili
v Avignonu,
Řehoř IX.
se roku 1377
z Avignonu vrátil
zpět do Říma

Klement VII.
(1378–1394)

Benedikt XIII.
(1394–1423)
v roce 1415 se
Zikmund posta-
ral, aby ztratil
své poslední
příznivce

Alexandr V.
(1409–1410)

Jan XXIII.
(1410–1415)

Arnošt
z Pardubic
(1344–1364)

Jan kardinál
Očko z Vlašimi
(1364–1379)

Jan z Jenštejna
(1379–1396)

Olbram III.
ze Škvorce
(1396–1402)

Zbyněk Zajíc
z Hazmburka
(1403–1411)

Albík z Uničova
(1411–1412)

Konrád z Vechty
(1413–1421)
definitivně zba-
ven úřadu 1425

pak 140 let arci-
biskupský stolec
neobsazen

Císařové a králové Svaté říše římské	Králové čeští	Život Jana Husa	Další události
<u>Karel IV.</u>			
1346–1378	1346–1378		
král německý	král český		
1355–1378			
císař		cca 1370 narození	1382 odsouzení Viklefových nauk v Anglii
<u>Václav IV.</u>			
1378–1400	1378–1419		
král německý, sesazen pro neschopnost	král český	1396 mistr svo- bodných umění	1384 Viklef umírá
		1400 kněžské svěcení	
<u>Ruprecht I.</u>			
1400–1410			
král německý		1402 kazatel v Betlémské kapli	
<u>Jošt Moravský</u>			
1410–1411			
král německý		1409–1410 rektor univerzity	1409 Dekret kutnohorský
<u>Zikmund</u>			
1411–1437	1419–1437		
král německý	král český	1415 upálen v Kostnici	1414–1418 Kostnický koncil
1433–1437			
císař			1419 První pražská defenestrace a počátek husit- ských bouří

KNIHU PRO VÁS PŘIPRAVIL A.M.I.M.S.

Smyslem A.M.I.M.S. je nekomerční tisk kvalitních, srozumitelných a velmi levných knih nejen pro ty, kteří si je sami přečtou, ale především pro ty, kteří je budou dále šířit – rozdávat, půjčovat... Proto jsou naše knihy, pokud je to možné, volně dostupné i na internetu.

Také tuto knihu „Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti“ najdete v kompletní elektronické verzi v pdf formátu ke stažení na www.amims.net a na www.fatym.com. Je možno ji tam také objednat v tištěné verzi – jen za příspěvek na tisk (u této knihy je doporučený příspěvek na tisk 30 Kč) a příspěvek na poštovné.

Publikace A.M.I.M.S. jen za příspěvek na tisk

Doporučený příspěvek na tisk, uvedený v seznamu na následujících stranách, může mírně kolísat dle ceny materiálu, způsobu šíření a inflačních vlivů.

Provedení je „brožura“ – s výjimkou této knihy a dalších pěti knih z řady A.M.I.M.S. M. s lepenou vazbou a plnobarevnou obálkou. Knihy se snažíme průběžně dotiskovat.

Publikace A.M.I.M.S. k objednání

- Jaroslav V. Polc: Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti (30 Kč)
Joseph Fabelle: Cena, kterou zaplatíš (30 Kč) A.M.I.M.S. M.
Alfons M. de Liguori: Návod na dobrý život (20 Kč) A.M.I.M.S. M.
sestra Cecílie: Útěk sestry Cecílie (20 Kč) A.M.I.M.S. M.
Dunda, Zahradníček (ed.): Ze života pro život (20 Kč) A.M.I.M.S. M.
Doubrava, Dunda: Mozaika duchovní moudrosti (20 Kč) A.M.I.M.S. M.
Bezruč: Já a moje stará (5 Kč)
Brtník: Příprava na 1. sv. přijímání (12 Kč)
Castiglione: Svatý zázraků a lásky (Fr. z Pauly) (15 Kč)
Dunda: ... a nezapomeň na modlitbu“ (7 Kč)
Dunda: Stalo se (15 Kč)
Dunda: No proto aneb Stalo se III (15 Kč)
Dunda: Můžeš růst (15 Kč)
Dunda: Soužití nebo soužení (10 Kč)
Dunda (ed.): Tak kázal Vianney (15 Kč)
Dunda (ed.): Jak kázal Vianney o sv. zpovědi (15 Kč)
Dunda (ed.): I tak kázal Vianney (15 Kč)
Dunda (ed.): Promluvy sv. J. M. Vianneye (15 Kč)
Dunda (ed.): Z myšlenek sv. J. M. Vianneye (10 Kč)
Dunda: Řekli svatí a to platí I. a II. díl (á 20 Kč)
Dunda: Sedm kajících žalmů (5 Kč)
Dunda: To promodlím (5 Kč)
Galizzi: Počátky Církve (15 Kč)
Havelka: Rozmlouvej s Bohem (5 Kč)
Kabeláč: Základy křesťanské víry (5 Kč)
Kaňa, Fukalovi: Manželství od Boha... (15 Kč)
Kavalec: Chvalatické povídky (2 Kč)
Kotek: S Ježíšem v jeho utrpení (Šuránek) (10 Kč)
Peňáz: Pout' do Říma od A do Z (20 Kč)
Peňáz: Pojď na pout' (17 Kč)
Peňáz: Rozjímavý biblický růženec (5 Kč)
Sedloň: Doprovázení (reflexe k duchovnímu vedení) (10 Kč)

Sedloň: Poutníkem naděje (10 Kč)
 Simajchl: Desatero božích přikázání (10 Kč)
 Simajchl: Dospívání (15 Kč)
 Simajchl: Duchovní život (15 Kč)
 Simajchl: Jak hovořit o víře (3 Kč)
 Simajchl: Jak se zpovídat (7 Kč)
 Simajchl: Kázání z 1. až 7. košíku (á 20 Kč)
 Simajchl: Láska pod lupou (15 Kč)
 Simajchl: Liturgie (20 Kč)
 Simajchl: Manželství v záběhu (10 Kč)
 Simajchl: Maria a dnešní životní styl (15 Kč)
 Simajchl: Naše role při nedělní bohoslužbě (15 Kč)
 Simajchl: Ozvěny lidových pověstí ze Žďárských hor (15 Kč)
 Simajchl: Patnáct pravidel pro lektory (10 Kč)
 Simajchl: Povídání o křtu (10 Kč)
 Simajchl: Příprava na první svaté přijímání (15 Kč)
 Simajchl: Rodiče a školáci (15 Kč)
 Simajchl: Sebevýchova k manželství (3 Kč)
 Simajchl: Společně k Bohu (15 Kč)
 Simajchl: Stáří (10 Kč)
 Simajchl: Život z víry (15 Kč)
 Soukop: Velký náčelník dává Základní kurz křesťanské nauky (15 Kč)
 Zajíček: Příběh proroka Jonáše (comics) (10 Kč)
 Zerhau: Krása a statečnost – legenda o sv. Markétě (10 Kč)
 Zerhau: Pověsti a příběhy z Podyjí (15 Kč)
 Zerhau: Vyřídte sijónské dceři (7 Kč)
 A já jsem s vámi i za železnou oponou (15 Kč)
 Comicsy pro zábavu i k zamyšlení (15 Kč)
 Kreslené příběhy 1 až 6 (á 3 Kč)
 Křížová cesta pro lidové i soukromé pobožnosti (3 Kč)
 Květy Nejsvětější svátosti (15 Kč)
 Matka ustavičné pomoci (0 Kč)

Další nabídku knih najdete na www.amims.net.

Tituly je možno objednat pouze za příspěvek na tisk a poštovné na adrese:

A.M.I.M.S.

Římskokatolický farní úřad

671 03 Vranov nad Dyjí 20

tel.: 515 296 384, e-mail: apostolat@fatym.com

Objednávky na internetu: www.fatym.com a www.amims.net

Jde nám o maximální šíření textů našich knih. Proto u většiny z nich je možné si přečíst kompletní text knihy on-line na našich webových stránkách fatym.com a amims.net.

Časopis Milujte se!

Ke stejným účelům jako knihy A.M.I.M.S. můžeme doporučit i časopis Milujte se!. Vychází čtyřikrát ročně, doporučený příspěvek na tisk a poštovné jednoho výtisku s 64 barevnými stranami je jen 20 Kč. Jde o časopis nejen pro mladé. Současně se jedná i o časopis pro novou evangelizaci. Všechna čísla časopisu Milujte se! jsou dostupná ve formátu pdf ke stažení na adrese www.milujte.se.

Objednávky časopisu Milujte se! je možno posílat i na adresu A.M.I.M.S. – redakce časopisu Milujte se! a tiskový apoštolát A.M.I.M.S. navzájem velmi těsně spolupracují.

Televize TV-MIS.cz

Mimo to doporučujeme také internetovou křesťanskou televizi www.TV-MIS.cz, kterou rovněž A.M.I.M.S. provozuje.

Má čtyři programy: MIS 1 zábava, MIS 2 vzdělání (především duchovní), MIS 3 dokumenty a publicistika a MIS 4 lokální.

Mimo to nabízí velmi rozsáhlou AUDIOSEKCI, dále písničkový on-line přehrávač JukeBox na adrese <http://jukebox.tv-mis.cz>, přehrávač

duchovních přednášek, promluv, seminářů a audioknih TémaBox na internetové adrese <http://temabox.tv-mis.cz>.

Zajímavá je třeba i virtuální pout' do Svaté země a na Sinaj na internetové adrese <http://svata-zeme.tv-mis.cz> – „nasedněte“ prostřednictvím internetu do letadla a prohlédněte si místa, kde se odehrály biblické události, vnímejte atmosféru, poslechněte si kompletní výklady průvodců, zúčastněte se bohoslužeb...

Veškerý program TV-MIS.cz je dostupný současně – z databáze nabízených pořadů si vyberete, co a kdy chcete vidět nebo slyšet. Zkratka TV-MIS může znamenat i „televize – multimediální internetová samoobsluha“...

Obsah TV-MIS.cz i mezinárodní TV-MIS.com je nabízen zdarma. Provoz televize je financován z darů diváků a posluchačů.

Podpořte, prosím, novou ediční řadu A.M.I.M.S. M.

Pokračujeme ve vydávání publikací nové ediční řady A.M.I.M.S. M. – to je knih pro misijní použití, které již nemají „brožurkovitý“ vzhled jako dosavadní publikace A.M.I.M.S., ale které si přes svou běžnou „knižní“ formu zachovávají charakteristické vlastnosti publikací z A.M.I.M.S., mimo jiné i cenu. Jsou totiž šířeny jen za příspěvek na tisk a jeho doporučená výše není vyšší než u našich dosavadních brožurek s obdobným počtem stran. Je to možné proto, že jsou tištěny naráz ve vysokém nákladu, a nikoli postupně podle potřeby dotiskovány, jako to děláme u brožurek. To s sebou nese zvýšené nároky na jednorázové zafinancování velkého nákladu. Díky tomu však je možno nabídnout plnohodnotné knihy pro duchovní vzdělání a misijní použití za příspěvek na tisk tak nízký, že se to některým může zdát až neuvěřitelné...

Vydání prvních knih z řady A.M.I.M.S. M. bylo možné díky těm, kteří na publikace v minulosti přispívali vyšší částkou, než je ta doporučená. Zbytek prostředků, které ještě chyběly, poskytlo několik dalších dárců. Také knihu, kterou držíte v ruce, bylo možné vydat díky daru, který jsme pro tento účel obdrželi.

Naší představou je, že zajímavých vzdělávacích knih pro misijní využití dostupných za minimální příspěvek na tisk by měla být k dispozici celá řada. Na vydání dalších knih z řady A.M.I.M.S. M. se teprve snažíme získat prostředky. Další podobná kniha (máme jich v plánu více) vyjde, až na to budeme mít. Proto prosíme o pomoc při získávání sponzorů pro tento účel. Předem vám také děkujeme, pokud se rozhodnete přispět na objednané knihy vyšší částkou, než je ta doporučená. Děkujeme i za jakoukoliv další hmotnou či duchovní podporu. Na obdržené hmotné dary můžeme na požádání vystavit potvrzení o daru dle § 15 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb.

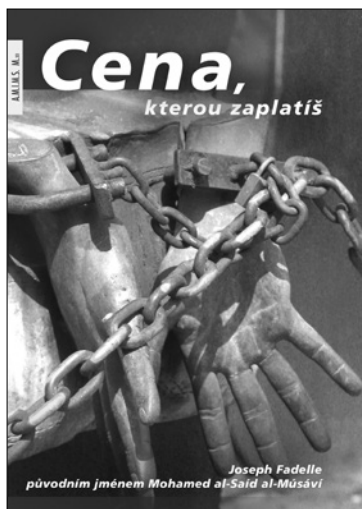
P. Pavel Zahradníček, koordinátor A.M.I.M.S.

Kontakty a další informace najdete na www.amims.net.

Název účtu: A.M.I.M.S.

Variabilní symbol pro A.M.I.M.S. M.: 222

Číslo účtu: 200161714/0300 (ČSOB Praha) – aktuálnost čísla účtu je možno ověřit na našem webu www.amims.net

Cena, kterou zaplatíš

Joseph Fadelle

Autor, původním jménem Mohamed al-Saíd al-Músáví, vypráví svůj příběh o své cestě za Kristem. Otec chtěl, aby byl hlavou rodinného klanu. On se rozhodl stát křesťanem i za cenu vězení, nebezpečí smrti a útěku z Iráku.

Rozsah: 160 stran

Objednávky: apostolat@fatym.com

Doporučený příspěvek: 30 Kč + poštovné

Mozaika duchovní moudrosti

P. Dominik J. Doubrava O. Praem.

P. Marek Dunda

Moudrý umí vidět dál. Skutečně moudrý vidí až za horizont času – do věčnosti. O tuto moudrost jde v této knize. Je to mozaika různých střípků moudrosti, jak je trpělivě sbírali dva kněží.

Rozsah: 96 stran

Objednávky: apostolat@fatym.com

Doporučený příspěvek: 20 Kč + poštovné

Milujte se!

Časopis je určen nejen pro mladé. Je zaměřen na prohloubení náboženského vzdělání a povzbuzení k náročnému životu založenému na křesťanských ctnostech.

Rozsah: 64 stran
Periodicita: čtvrtletník
Objednávky: redakce@milujte.se
Doporučený příspěvek: 20 Kč
On-line zdarma: www.milujte.se

RC Monitor

Publicistický čtrnáctideník mapuje dění ve společnosti katolickými očima. Obsahuje komentované zprávy, politické a kulturní komentáře, věroučná témata, rozhovory.

Rozsah: 16 stran
Periodicita: čtrnáctidenník
Objednávky: redakce@rcmonitor.cz
Doporučený příspěvek: 24 Kč
On-line zdarma: www.rcmonitor.cz

Vynikající profesor se pozná podle toho, že dokáže spojit zdánlivě neslučitelné: probrat látku stručně a do hloubky. A k tomu ještě poutavě... Text profesora Jaroslava V. Polce, který nyní jen s drobnými úpravami vychází tiskem, byl původně přednáškou. Nenabízí záplavu dat a jmen, ale ukazuje důležité souvislosti – širší veřejnosti často zcela neznámé.

Správná přednáška by měla působit tzv. „aha efekt“. Díky ní se posluchačům spojí vše, co doposud věděli, v jeden celek a pochopí souvislosti. Po přečtení knihy určitě budete souhlasit, že text profesora Polce právě takto působí.

9 788072 664030